

# महाराष्ट्र शासन

## नियोजन (रोजगार हमी योजना) विभाग

### “वाचन साहित्य”

#### राज्य क्षमता बांधणी कक्ष – वाशीम

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी  
योजना - २००५

Ministry of Rural Development, Govt. of India



## Contents

|  |           |
|--|-----------|
| <b>शुभेच्छा संदेश .....</b>  | <b>2</b>  |
| <hr/>  |           |
| <b>प्रस्तावना .....</b>  | <b>8</b>  |
| <hr/>  |           |
| <b>1. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना कायदा २००५ .....</b>  | <b>15</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.1 योजनेची पार्श्वभूमी: .....</b>  | <b>15</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.2 राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम २००५ अंतर्गत महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना. ....</b>                           | <b>16</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.3 महाराष्ट्र रोजगार हमी योजना २००५ सुरु झाल्यानंतर राज्यामध्ये निरनिराळ्या योजना खालील नावाने संबोधण्यात येणार आहे.....</b> | <b>17</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.3.1 शासन निर्णय.....</b>  | <b>17</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.3.2 मग्रारोहयो मध्ये एकूण कामांचे नियोजन .....</b>  | <b>18</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.3.3 ग्राम पंचायतीमार्फत करावयाच्या कामां व्यतिरिक्त उरलेली ५० % कामे.....</b>   | <b>18</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.3.4 मग्रारोहयो मध्ये एकूण कामांच्या खर्चाच्या किमान ५०% खर्चाची कामे.....</b>   | <b>19</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.3.5 मग्रारोहयो अंतर्गत ज्या कुटुंबांची नावर्नोदणी .....</b>   | <b>19</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>1.3.6 मग्रारोहयो अंतर्गत जी कामे अनुज्ञेय आहे त्याची सूची .....</b>   | <b>19</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>2. मनरेगा योजनेची उद्दिष्टे .....</b>   | <b>21</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3. योजनेची वैशिष्ट्ये .....</b>   | <b>23</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3.1 रोजगाराची हमी:.....</b>   | <b>23</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3.2 पुरुष आणि स्त्रियांना समान रोजगार दर .....</b>  | <b>23</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3.3 काम केल्यावर ८ दिवसात मजुरी वाटप .....</b>  | <b>24</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3.4 गावाच्या ५ किलोमीटर परिसरात रोजगार उपलब्ध करून देणे .....</b>   | <b>24</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3.5 कामाच्या ठिकाणी सोयी सुविधा: .....</b>  | <b>24</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3.4 बेरोजगार भत्ता.....</b>   | <b>24</b> |
| <hr/>  |           |
| <b>3.5 मनरेगा अंतर्गत यंत्रणांची भागीदारी .....</b>  | <b>25</b> |



|  |           |
|--|-----------|
| 3.6 अकुशल व कुशल (60:40) प्रमाण .....  | 25        |
| 3.7 मनरेगा अंतर्गत अनुज्ञेय कामे: .....  | 26        |
| 3.8 सामाजिक अंकेक्षण:.....   | 27        |
| 3.9 मनरेगा अंतर्गत पारदर्शकता:.....  | 30        |
| 3.9.1 GeoMGNrega.....  | 30        |
| 3.9.2 मनरेगा अंतर्गत पारदर्शकता – NMMS .....   | 32        |
| 3.9.3 Area Officer Application .....   | 32        |
| <b>4. मजुरांची नोंदणी व जॉब कार्ड .....</b>  | <b>33</b> |
| 4.1 जॉब कार्डचे फायदे .....  | 33        |
| 4.2 जॉब कार्डसाठी पात्रता: .....   | 33        |
| 4.3 जॉब कार्ड काढण्यासाठी लागणारे कागदपत्रे .....                                    | 33        |
| 4.4 जॉब कार्ड कसे बनवायचे .....  | 34        |
| 4.5 जॉब कार्ड यादी कशी पाहायची ? .....   | 34        |
| <b>5. कामाची मागणी व अर्ज .....</b>  | <b>38</b> |
| <b>6. कामाच्या ठिकाणी सुविधा .....</b>   | <b>40</b> |
| 6.1 कामगार कल्याण अंतर्गत: .....   | 40        |
| <b>7. कौशल्य विकासाचे प्रशिक्षण.....</b>   | <b>42</b> |
| <b>8. लाभार्थी निवड प्राधान्यक्रम.....</b>   | <b>43</b> |
| <b>9. मनरेगा कामांचे स्वरूप, प्राधान्य व तत्वे.....</b>                              | <b>45</b> |
| <b>10. मनरेगा अंतर्गत अनुज्ञेय कामे.....</b>   | <b>46</b> |
| <b>Work Flow Cycle .....</b>   | <b>49</b> |
| <b>मनरेगा अंतर्गत सार्वजनिक कामांचा प्रवास .....</b>                                 | <b>50</b> |
| <b>11.मग्रारोहयो अंतर्गत वैयक्तिक स्वरूपाच्या योजने करिता लागणारी कागदपत्रे.....</b> | <b>51</b> |



|   |    |
|---|----|
| 12 . सरपंच, ग्रामसेवक व ग्रामरोजगार सेवक यांचे कर्तव्य .....                        | 54 |
| 13. समृद्धि लेबर बजेट वार्षिक कृति आराखडा तयार करण्याचे नियोजन .....                | 56 |
| 13.1 समृद्धि लेबर बजेट नियोजन व वार्षिक कृती आराखडा तयार करण्याचे नियोजन .....      | 58 |
| 14. प्रत्येक गावात ५ कामे शेल्फवर तयार ठेवण्याबाबत.....                             | 66 |
| शासन परिपत्रक :- .....  | 66 |
| 15. वर्क कोड (कामांचा सांकेतांक).....   | 68 |
| 16. ई-मस्टर / हजेरीपत्रक.....   | 70 |
| 17. वेजलिस्ट (Wagelist) .....   | 72 |
| 18. प्रथम स्वाक्षरीकार - FTO (Fund Transfer Order) तयार करणे .....                  | 73 |
| 19. द्वितीय स्वाक्षरीकार .....  | 74 |
| ६% प्रशासकीय खर्चाचे वर्गीकरण .....   | 74 |
| 20. मनरेगा व इतर विभागांचे अभिसरण .....   | 76 |
| 21. इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाअंतर्गत मनरेगा योजनेची अंमल बजावणी प्रक्रिया ..... | 77 |
| प्रपत्र – ०१ (मनरेगा अंतर्गत २६६ अनुज्ञेय कामे) .....                               | 79 |
| मग्रारोहयो योजनेच्या अंमलबजावणीमध्ये वारंवार उपस्थित होणारे प्रश्न. (FAQ) .....     | 86 |



## 1. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना कायदा २००५



### **1.1 योजनेची पार्श्वभूमी:**

महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियमाची अंमलबजावणी १९७७ पासून महाराष्ट्रात सुरु झाली. राज्यात महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम, १९७७ नुसार दोन योजना सुरु होत्या.

१. ग्रामीण भागात अकुशल व्यक्तींकरिता रोजगार हमी योजना
२. महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम, १९७७ कलम ७(२) (दहा) नुसार वैयक्तिक लाभाच्या योजना. सदर योजनांना राज्य शासनाच्या निधीतून अर्थसहाय्य केले जात होते.

सन २००५ मध्ये केंद्र शासनाने संपूर्ण भारतात राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम (विद्यमान नाव – महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम) लागू केला.

तदनुसार महाराष्ट्र शासनाने सन २००६ मध्ये पूर्वीचा कायदा ठेवण्याचा पर्याय स्विकारला आहे. मात्र विधिमंडळाने केंद्रीय कायदयास अनुसरून राज्यास निधी मिळण्याच्या अनुषंगाने १९७७ च्या कायदयात आवश्यक त्या सुधारणा केल्या, त्यामुळे योजना राबविण्याच्या कार्यपद्धतीत बदल झाला आहे.

सद्यःस्थितीत राज्यात महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम, १९७७ (सन २००६ मध्ये बदल केल्याप्रमाणे) अंमलात आहे, व या योजने अंतर्गत खालील दोन योजना सुरु आहेत.

- या योजनेच्या माध्यमातून ग्रामीण क्षेत्रातील बेरोजगार नागरिकांना रोजगार प्रदान केला जातो.
- असे सर्व नागरिक जे शारीरिकदृष्ट्या श्रम करण्यास सक्षम आहेत, त्यांना या योजनेचा लाभ दिला जातो.
- वर्ष १९७७ मध्ये महाराष्ट्र सरकार द्वारे अकुशल कामाची मागणी करणाऱ्या प्रत्येक कुटुंबाला रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करण्याच्या उद्देश्याने रोजगार अधिनियम लागू करण्यात आला.
- या अधिनियम अंतर्गत दोन योजनांचे संचालन केले जाते.
- त्यापैकी एक महाराष्ट्र रोजगार हमी योजना आहे.



- या योजनेच्या माध्यमातून एका वर्षात अकुशल कामाची मागणी करणाऱ्या प्रत्येक कुटुंबाला कमीत कमी १०० दिवसांचा रोजगार प्रदान केला जातो.
- महाराष्ट्र रोजगार हमी योजनेच्या अंतर्गत केंद्र सरकार द्वारे मंजुरी दर निश्चित करण्यात आला.
- केंद्र सरकार द्वारे वर्ष २००८ मध्ये ही योजना संपूर्ण देशात लागू करण्यात आली.
- देशभरात या योजनेला महात्मा गांधी रोजगार गारंटी अधिनियम या नावाने ओळखले जाते.

## 1.2 राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम २००५ अंतर्गत महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना.

देशातील ग्रामीण क्षेत्रामधील कुटुंबियांना कमीत कमी १०० दिवसांच्या रोजगाराची हमी देण्यासाठी केंद्र शासनाने राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम २००५ या नावाने एक वैशिष्ट्यपूर्ण कायदा लागू केला आहे. या कायद्याची अंमलबजावणी सुरुवातीला देशातील २०० जिल्ह्यात दिनांक २ फेब्रुवारी, २००६ पासून करण्यात आली आहे. राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत प्रथम टप्प्यात महाराष्ट्रातील १२ जिल्ह्यांचा समावेश व्यक्तीय टप्प्यात ०६ जिल्ह्यांचा समावेश तृतीय व अंतीम टप्प्यात एकूण १५ जिल्ह्यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे. ही योजना प्रामुख्याने महाराष्ट्र राज्यामध्ये महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियमात राज्याच्या रोहयोमध्ये अंतर्भूत नसलेल्या काही नवीन बाबींचा समावेश करण्यात आलेला आहे. उदा.

- सर्व इच्छुक कुटुंबांना रोजगार पत्रिका फोटोसहित लॅमिनेटेड (जॉब कार्ड) ओळखपत्रे देणे.
- कामाची निवड, नियोजन व अंमलबजावणी यामध्ये ग्रामपंचायतीचा संपूर्ण सहभाग असणे.
- एकूण नियोजनाच्या किमान ५०% कामे ग्रामपंचायतीमार्फत राबविणे.
- संपूर्ण पारदर्शकता.
- सामाजिक अंकेक्षण करणे.

राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत निवडलेल्या महाराष्ट्रातील जिल्ह्यामध्ये ही योजना राबविण्याची असल्याने राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम २००५ मधील कलम ४ व २८ अन्वये राज्य शासनाने महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना २००५ या नावाने एक नवीन योजना शासन निर्णय क्रमांक रोहयो -२००५/प्र.क्र.१०४ / रोहयो -१०, दिनांक २३ डिसेंबर, २००५ अन्वये तयार केलेली आहे. या योजने अंतर्गत दोन्ही (राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी व राज्य रोजगार हमी योजने) च्या विशिष्ट बाबींचा समावेश करण्यात आलेला आहे. यामध्ये राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेमध्ये समाविष्ट नसलेल्या वैयक्तिक लाभदायक योजनाचादेखिल समावेश आहे. महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेतर्गत कामे हाती घेताना,



राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियमाच्या (मार्गदर्शक पुस्तिका -२००६) पृ. क्र. २१ वर अनुज्ञेय नसलेल्या वैयक्तिक लाभाच्या योजनावरील खर्च राज्य रोजगार हमी योजनेच्या निधीतून करावा लागणार आहे.

## 1.3 महाराष्ट्र रोजगार हमी योजना २००५ सुरु झाल्यानंतर राज्यामध्ये निरनिराळ्या योजना खालील नावाने संबोधण्यात येणार आहे.

- \* महाराष्ट्र रोजगार हमी योजना अधिनियम १९७७ (यापुढे राज्य रोहयो)
- \* राष्ट्रीय रोजगार हमी योजना अधिनियम २००५ (यापुढे राष्ट्रीय रोहयो)
- \* महाराष्ट्र रोजगार हमी योजना अधिनियम २००५ (यापुढे मग्रारोहयो)

वरीलप्रमाणे संबोधित करताना संभ्रम निर्माण होऊ नये म्हणून यास अनुक्रमे राज्य रोहयो, राष्ट्रीय रोहयो व मग्रारोहयो असे संबोधण्यात येणार आहे.

महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना चालु केल्यानंतर कामासाठी धान्य राष्ट्रीय कार्यक्रम व संपूर्ण ग्रामीण रोजगार हमी योजना या योजनेत समाविष्ट करण्यात आलेला आहे.

महाराष्ट्रात ग्रामीण रोजगार हमी योजना गेली ३३ वर्षे चालू असल्याने सर्व कर्मचा-यांना तिची कार्यपद्धती नियम आत्मसात झालेले आहेत. आता महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत या नियमावलीमध्ये काही नवीन बाबी अंतर्भुत असल्याने अधिकारी व कर्मचारी यांच्या मनामध्यये संभ्रम निर्माण झाल्याचे दिसून येत आहे. या सर्व बाबींचे निराकरण करण्यासाठी व ही अत्यंत महत्वाची योजना राज्यामध्ये यशस्वीपणे राबविण्यासाठी सुस्पष्ट आदेश निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. या सर्व बाबींचा सखोल अभ्यास करून शासन आता पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

### 1.3.1 शासन निर्णय

१. राष्ट्रीय रोहयो कायद्याच्या कलम ४ व २८ अन्वये तयार करण्यात आलेली मग्रारोहयो ( शासन निर्णय दिनांक २३ डिसेंबर २००५ अन्वये ) वि. २ फेब्रुवारी, २००६ पासून राज्याच्या १२ जिल्ह्यात धुळे, नंदुरबार, अहमदनगर, औरंगाबाद, नांदेड, हिंगोली, यवतमाळ, अमरावती, गोंदिया, भंडारा, चंद्रपुर व गडचिरोली राबविण्यात यावी.
२. या १२ जिल्ह्यामध्ये राबविण्यात येणा-या म.ग्रा.रोहयोमध्ये राज्य रोहयो, संपूर्ण ग्रामीण रोजगार योजना व कामासाठी धान्य राष्ट्रीय कार्यक्रम या योजना वि. २ फेब्रुवारी २००६ पासून समाविष्ट झालेल्या आहेत.



३. मग्नारोहयोच्या अंमलबजावणी व संनियत्रणाकरिता पुढील अधिका-यांना त्यांच्यासमोर दिलेल्या पदनामानुसार घोषित करण्यात येत आहे.
- \* विभागीय आयुक्त (महसुल विभाग) ग्रामीण रोजगार हमी आयुक्त (Rural - Employment Guarantee Commissioner)
  - \* जिल्हाधिकारी - जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक (District Programme Co-ordinator)
  - \* मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद - सह जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक (Joint District Programme Co-ordinator).
  - \* उपजिल्हाधिकारी (रोहयो) उप जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक (Deputy District Programme Co-ordinator).
  - \* उप विभागीय अधिकारी उप विभागीय कार्यक्रम समन्वयक (Sub Divisional District Programme Co-ordinator).
  - \* तहसिलदार कार्यक्रम अधिकारी (Programme Officer).
  - \* गटविकास अधिकारी सह गट कार्यक्रम अधिकारी (Joint Programme Officer)
- 

**1.3.2 मग्नारोहयो मध्ये एकूण कामांचे नियोजन** ग्रामपंचायतीच्या सहभागाने करावयाचे आहे व त्यानुसार करण्यात आलेल्या नियोजनातील कामांच्या खचांच्या किमान ५०% खचांची कामे ग्राम पंचायतीन करणे अपेक्षित आहे. ग्राम पंचायती मार्फत अंमलबजावणी करावयाच्या ५०% कामांचे नियोजन, अंदाजपत्रके तांत्रिक मंजुरी, कार्यान्वयन व संनियंत्रण इत्यादी सर्व जबाबदारी सह जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांची राहील. त्याकरिता त्यांनी जिल्हा परिषदेतील त्याच अधिनस्त असलेल सर्व अधिकारी व कर्मचारी यांना आवश्यकतेनुसार काम नेमून द्यावीत. या कामांना प्रशासकीय मान्यता जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक नेतील सह जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक हे जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांच्या मार्गदर्शनाखाली काम करतील मात्र अंतिम वारी जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांचाच राहील.

**1.3.3 ग्राम पंचायतीमार्फत करावयाच्या कामां व्यतिरिक्त उरलेली ५० % कामे** जिल्हयातील शासकीय यंत्रणेच्या (Line Departments) मार्फत करून घ्यावयाची आहेत. त्या कामांचे नियोजन, अंदाजपत्रके, तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यता, कार्यान्वयन व संनियंत्रण इत्यादी सर्व जबाबदारी जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांची राहील.

---



1.3.4 मग्नारोहयो मध्ये एकुण कामांच्या खर्चाच्या किमान ५०% खर्चाची कामे ग्राम पंचायतीने करणे अपेक्षित आहे. याकरिता जिल्ह्याला मग्नारोहयोकरिता उपलब्ध होणा-या एकुण निधी पैकी अनुज्ञेय ५० % रक्कमेच्या ५० % निधी ग्राम पंचायतीकडे तातडीने वर्ग करण्याबाबत सविस्तर आदेश दिनांक २ ऑगस्ट २००६ अन्वये देण्यात आले आहेत.

---

1.3.5 मग्नारोहयो अंतर्गत ज्या कुटुंबांची नावनोंदणी केली आहे. अशा सर्व कुटुंबांना फोटोसहित लॅमिनेट केलेले जॉबकार्ड देण्यात यावे. याबाबतचे सविस्तर पत्र दिनांक १५ सप्टेंबर २००६ रोजी निर्गमित केले आहे.

1.3.6 मग्नारोहयो अंतर्गत जी कामे अनुज्ञेय आहे त्याची सूची “परिशिष्ट १” मध्ये दिलेली आहे. केंद्रिय कायद्याअंतर्गत ज्या वैयक्तिक लाभार्थीच्या योजनेचा समावेश करण्यात आलेला नाही, उदा. राज्य रोजगार हमी योजनेंतर्गत फलोत्पादन, जवाहर विहीरी, तुती लागवड, इ. या योजनेकरिता राज्य रोजगार हमी योजनमध्ये निधी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

---

1.3.7 ही योजना यशस्वीपणे राबविष्यासाठी वेगवेगळ्या स्तरावरील वेगवेगळे अधिकारी, संस्था यांनी कोणती कामे करावयाची आहेत याबदल सविस्तर सूचना राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी मार्गदर्शक सूचना २००६ मध्ये दिलेल्या आहेत. त्यानुसार ग्राम पातळी, तालुका, जिल्हा व आयुक्त आणि राज्य स्तरापर्यंत कामे विवक्षित करून दिलेली आहेत. त्यातील प्रमुख खालीलप्रमाणे :-

### अ) ग्रामपंचायत स्तर :-

कुटुंबाची / मजुरांची नोंदणी करणे, मजूरांची कामांची मागणी घेणे, कामे पुरविणे, ग्राम पंचायतीमार्फत करावयाच्या कामांचे अन्वेषण, सर्वेक्षण करून अंदाजपत्रके करणे, कामाचे नियोजन करणे, कामाची अमलबजावणी करणे, मजूरांना मजूरी व कामासाठी निधी उपलब्ध करून देणे, वेळेवर मजूरीवाटप करण, जॉबकार्डवर नोंदी करणे, तसेच सामाजिक अंकेक्षणाद्वारे ग्राम पातळीवर व राज्य स्तरावर आवश्यकतेप्रमाणे माहिती उपलब्ध करून देणे ग्रामपंचायतींना अनिवार्य आहे.



### **ब) तालुका स्तर :-**

तालुक्यातील शासकीय व जिल्हा परिषद यंत्रणा, ग्रामपंचायतीना कामांच्या नियोजनाबवल मार्गदर्शन करणे, कामांचे नियोजन करून घेणे, पेमेंट अवायकी केलेले हजेरीपट व निधीचा हिशेब ठेवणे, राज्य व केंद्रशासनाला पाठवावयाची माहिती संकलित करून जिल्हास्तरावर पाठविणे. संगणक प्रणालीचा वापर करून माहितीचे संकलन अद्यावत करणे.

### **क) जिल्हा स्तर :-**

जिल्ह्यातील सर्व कामांचे नियोजन करून घेणे. निधीचा हिशेब ठेवणे. केंद्रशासन व राज्यशासनाकडे आवश्यक ती माहिती पाठविणे. कामांचे संनियंत्रण करणे. या योजनेची जिल्ह्याचे प्रमुख या नात्याने जी काही कामे करावी लागतील ती सर्व कामे.

### **ड) उपविभागीय स्तर :-**

पंचायत समितीनिहाय नियोजन मंजूर करून घेणे, तालुका स्तरावरील अधिका-यांशी समन्वय साधणे.

### **इ) आयुक्त स्तर :-**

योजनेच्या सर्व कामांचे समन्वयन, संनियंत्रण, पर्यवेक्षण, दक्षता व कामाचे नियोजन विहित नियमाप्रमाणे वेळेत करून घेणे. परिक्षण,



## 2. मनरेगा योजनेची उद्दिष्टे

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना महाराष्ट्राच्या ग्रामीण भागामध्ये रोजगार निर्मिती, शाश्वत आणि पायाभूत विकासासाठी फारच यशस्वी ठरली आहे. यामुळे च कायद्याचे स्वरूपही प्राप्त झाले आहे. मनरेगा योजनेमध्ये अंगमेहनत / अकुशल मजूर केंद्रस्थानी ठेऊन त्यांना हक्काचा रोजगार ग्रामीण भागात मिळावा या करिता कायद्यात तरतूद आहे. जॉब कार्ड धारक कुटुंबियांना शंभर दिवसाची हमी केंद्र सरकार आणि उर्वरित दिवसाची राज्यसरकार घेते. याचाच अर्थ आर्थिक वर्षामध्ये वर्षभर ही काम जॉब कार्ड धारक कुटूंबांना मिळते.

योजनेची मुख्य उद्दिष्टे पुढील प्रमाणे आहे:



१. प्रत्येक कुटुंबाला आर्थिक वर्षात केंद्रीय कायद्याच्या अनुसूचीमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या कालावधीपेक्षा

कमी नसेल एवढ्या कालावधीसाठी, रोजगार हमी म्हणून मागणीनुसार ग्रामीण भागात अकुशल हाताला काम प्रदान करणे. परिणामी विहित गुणवत्ता पूर्ण टिकाऊ उत्पादक मत्ता निर्माण होणे.

२. गरीबांच्या उपजीविकेच्या साधनांचा आधार मजबूत करणे.



३. सामाजिक समावेश सक्रियपणे सुनिश्चित करणे.

४. पंचायत राज संस्थांचे बळकटीकरण.

त्याप्रमाणे ग्रामीण भागातील शेतकरी / शेत मजूरांना या अधिनियमाच्या माध्यमातून रोजगाराचा हक्क प्रदान करणे, सामाजिक सुरक्षा देणे, महिला व दुर्बल घटकांचे सबलीकरण करणे, तसेच पंचायत राज संस्थांचे बळकटीकरण करण्यावर योजनेत भर देण्यात आला आहे. जिल्ह्यांत हाती घेण्यात येणाऱ्या सर्व कामांच्या एकूण किंमतीच्या प्रमाणात कमीत कमी ६० टक्के कामे ही, उत्पादक स्वरूपाची मालमत्ता निर्माण —करणारी असावीत व अशी कामे ही भूमी, जल व वृक्ष यांचा विकास करणारी कृषि व कृषि संलग्न क्षेत्राशी निगडीत असावीत.



### 3. योजनेची वैशिष्ट्ये

केंद्र पुरस्कृत रोजगार उपलब्ध करुण देणारा कायदा (Right To Work) म्हणजे “महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना कायदा २००५” हा आहे. ज्याची अमलबजावणी संपूर्ण देशात वर्ष 2008 पासून यशस्वीरीत्या करण्यात येत आहे.

#### 3.1 रोजगाराची हमी:

मुख्य अधिनियमाच्या उद्देशिकेमध्ये ग्रामिण भागातील अकुशल अंगमेहनतीचे काम करण्यासाठी कुटुंबातील इच्छुक प्रौढ सदस्याना रोजगाराची हमी देण्यात येते.

केंद्रीय कायद्याच्या कलम 13 पोटकलम 1 नुसार प्रत्येक जॉबकार्डधारक कुटुंबाना एका आर्थिक वर्षात **100** दिवसाच्या रोजगाराची हमी केंद्र शासन देते व उर्वरित 265 दिवस कामाची ही राज्यशासना कडुन देण्यात येते. अशा प्रकारे वर्षभर म्हणजे 365 दिवस रोजगार देण्याची ही महाराष्ट्र शासन देते.



तसेच केंद्र शासना मार्फत वन हक्क जमीन लाभार्थी (FRA लाभार्थी) याना एका आर्थिक वर्षात यांना **150** दिवस रोजगार उपलब्ध करून देण्यात येते.

#### 3.2 पुरुष आणि स्त्रियांना समान रोजगार दर

आपण कुठल्याही क्षेत्रात बघितलं तर स्त्री आणि पुरुष यांना वेगवेगळी मजुरी दिल्या जाते मात्र मनरेगा मध्ये स्त्री व पुरुष यांना समान मजुरी दर दिल्या जातो.





### 3.3 काम केल्यावर ८ दिवसात मजुरी वाटप

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामिण रोजगार हमी अंतर्गत हजेरी पत्रक बंद झाल्यापासून आठ दिवसाच्या आत मजुरांची मजुरी त्यांच्या खात्यात जमा करने बधांनकारक आहे.

जर मजुराची मजुरी हजेरी पत्रक बंद झाल्यापासून १५ दिवसात जमा न झाल्यास १६ व्या दिवसापासून विलंबासाठी ०.०५% प्रती दिवस देय असलेल्या मजुरीच्या प्रामानात विलब आकार अधिनियम कलम ३(३) अन्वये प्राप्त करण्याचा अधिकार आहे.(टीप: नैसर्गिक आपत्ती मध्ये देयक असणार नाही).



मजुरीचे वाटप E-FMS (Electronic Fund Management System) प्राणालीद्वारे मजुरांच्या बँक व पोस्ट खत्यात जमा केले जाते, कोणत्याही प्रकारची प्रदाने रोखिने करण्यास मनाई आहे.

### 3.4 गावाच्या ५ किलोमीटर परिसरात रोजगार उपलब्ध करून देणे

मजुरांना ग्रामपंचायतच्या पाच किलोमीटरच्या परिसरामध्ये काम उपलब्ध करून देणे अनिवार्य आहे. पाच किलोमीटर पेक्षा जास्त अंतरावर रोजगार उपलब्ध करून दिल्यास मजुरी दराच्या 10% अधिक रक्कम प्रवास भत्ता म्हणुन प्राप्त करण्यास अधिकार आहे.

### 3.5 कामाच्या ठिकाणी सोयी सुविधा:

कामाच्या ठिकाणी, निवाच्याची व्यवस्था जेणे करून दुपारच्या सुट्टीत विश्रांती / जेवन करता येईल. पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था, पाच वर्षांपेक्षा लहान पाच पेक्षा जास्त मुळे असतील तर सांभाळण्यासाठी दाईची व्यवस्था. अर्थात पाळणाघरची सोय, औषधी उपचार पेटी आणि महिलांसाठी लागणाऱ्या अत्यावश्यक किट ठेवण्यात यावी.

### 3.4 बेरोजगार भत्ता

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना अधिनियम कलम ७ (१) नुसार रोजगाराची मागणी नमुना-४ मध्ये किंवा नमुना-४ उपलब्द नसल्यास कोऱ्या कागदावर लेखी स्वरूपात तसेच तोंडी लेखी स्वरूपात



रुपांतरीतच्या माध्यमातून काम मागणी करू शकतो तसेच online पद्धतीने किंवा शासनाने पुरवलेल्या KIYOSK च्या माध्यमातून काम मागणीचा अधिकार प्राप्त होतो . मजुराना काम मागणी केल्या पासून १५ दिवसाच्या आत काम मिळवण्याच्या अधिकार प्राप्त असुन ज्या दिनांकापासून रोजगाराची मागणी केली त्या दिवसा पासून पंधरा दिवसाच्या आत काम न मिळाल्यास संबंधित मजूरांना दैनिक बरोजगार भत्ता मिळण्याचा अधिकार प्राप्त होतो.



मजुरास १५ दिवसाच्या आत काम उपलब्ध करून न दिल्यास प्रथम तीस दिवसा करीता मजुरी दराच्या एक चतुर्थांश आणि 30 दिवसानंतर मजुरी दराच्या पन्नास टक्के बेरोजगार भत्ता मिळवण्यास पात्र होतो. बेरोजगारी भत्याचा अर्ज ग्रामपंचायत किंवा गट कार्यालयात सुद्धा सादर करू शकतात.

तसेच नमुना-५ काम मगणीची पोच पावती प्रत्येक मजुराला देणे हे बंधनकारक आहे.

### 3.5 मनरेगा अंतर्गत यंत्रणांची भागीदारी

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीन रोजगार हमी योजनेमध्ये 50% कामे ग्रामपंचायतने आणि 50% कामे इतर यंत्रणेने करावीत. जसे कृषी, वन विभाग, सामाजिक वनिकरण विभाग, लघुसिंचन, जिल्हापरिषद, जलसंपदा, मत्स्य, सार्वजनिक बांधकाम, रेशिम उद्योग इत्यादी विभागाने करावीत.

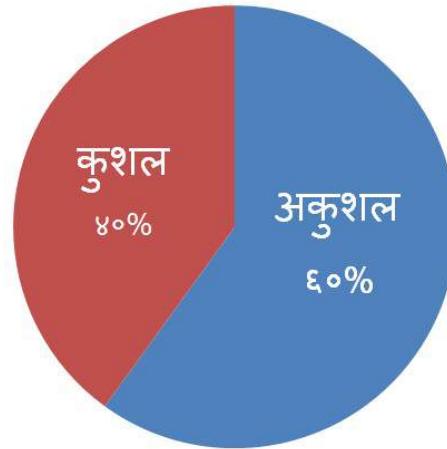


### 3.6 अकुशल व कुशल (60:40) प्रमाण

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत जिल्ह्यात होणाऱ्या एकून खर्च पैकी 60% हा खर्च अकुशल भाग म्हणजे मजुरांच्या मजुरीवर व 40% खर्च हा कुशल भाग म्हणजे साहित्य सीमेंट , रेती , लोखंड व इतर बाबीन वर खर्च होणे बंधनकारक आहे.



६०:४० चे प्रमाण जिल्ह्य स्तरावर राखणे बंधन कारक आहेत हे प्रमाण राखण्या करिता कुशल भाग जास्त असलेली कामे घेण्याकरिता अकुशल कामे याचे योग्य प्रमाणात घेणे आवश्यक आहे .



**अकुशल कामे:** वृक्षलागवड, बिहार पॅटर्न, बांधावर वृक्षलागवड, समतलचर, शेताची बांधबंदीस्ती, शेततळे , फळबाग लागवड, पांदन सरस्ते. तुती लागवड इ.

**कुशल कामे:** ग्रामपंचायत भवन, महिला बचत गट, कुकुट पालन शेड, गुरांचा गोठा, शेळीपालन शेड, सीमेंट रस्ते इ.

(योजने अंतर्गत कामावरील अकुशल खर्च न करता फक्त साहित्यावर खर्च करता येत नाही.)

### 3.7 मनरेगा अंतर्गत अनुज्ञेय कामे:

योजनेअंतर्गत वयक्तिक व सार्वजनिक स्वरूपाची 266 कामे अनुज्ञेय आहेत, त्यापैकी 69 कामे हि वयक्तिक स्वरूपाची असून 186 सार्वजनिक स्वरूपाची व 11 कामे सामुदायिक स्वरूपाची आहेत . सार्वजनिक कामात शासकिय किंवा पंचायत इमारत, रेनवॉटर हार्वेस्टींग संरचना कामे ही समाविष्ट करण्यात आली आहेत.

- एका आर्थिक वर्षात योजने अंतर्गत हाती घेण्यात आलेल्या एकूण कामा पैकी 60% कामे वयक्तिक स्वरूपाच्या घेणे आवश्यक आहे.उदाहरण वयक्तिक सिंचन विहीर , शेततळे, नाडेप खड्डे , फळबाग लागवड इत्यादी.



- योजने अंतर्गत एका आर्थिक वर्षात 60% खर्च कृषी व कृषी सलग्न कामावर करणे आवश्यक आहे. एकूण २६६ कामा पैकी १६३ कामे हि कृषी व कृषी सलग्न कामाशी निगडीत आहेत उदाहरण नाडेप खड्डे, फळबाग लागवड, वर्मी कंपोस्ट खड्डे इयादी.
- योजने अंतर्गत एका आर्थिक वर्षात 65% खर्च हा नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन (NRM) कामावर करणे आवश्यक आहे. एकूण 266 कामा पैकी 58 कामे हि NRM शी निगडीत आहेत उदाहरण जल आणि मृदा संधारणाची कामे सलग समतल चर, अंनगड दगडी बांध इत्यादी.

### 3.8 सामाजिक अंकेक्षण:

सामाजिक अंकेक्षण म्हणजे “गाव पातळीवर मनरेगा अंतर्गत घेण्यात आलेली सार्वजनिक व वयक्तिक व सामुहिक कामाचे लोकांच्या सहभागातून केलेले दर सहा महिन्यात मूल्यमापन करणे म्हणजे सामजिक अंकेक्षण होय.”

केंद्र शासनाने 30 जून 2011 च्या अधिसूचनेने मनरेगामध्ये पारदर्शकता आणण्या करिता नवनिर्मित सामाजिक अंकेक्षण विभागाच्या माध्यमातून सामाजिक अंकेक्षण राबविले जाते त्याकरिता चमुची स्थापना करण्यात येते ज्यामध्ये राज्य समन्वयक, राज्य साधन व्यक्ती, जिल्हा साधन व्यक्ती (District resource person), तालुका साधन व्यक्ती (Block Resource person), समूह साधन व्यक्ती (Cluster resource Person), ग्राम साधन व्यक्ती (Village resource person) यांची नियुक्ति केली जाते. या चमूला महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामिण रोजगार हमी योजने बाबतचे संपूर्ण प्रशिक्षण देवून ग्राम पातळीवर घेण्यात आलेली सर्व कामाचे ग्राम साधन व्यक्ती सामाजिक अंकेक्षण करतात. या करिता संबंधीत ग्राम पातळीवर काम करणारे ग्रामसेवक, रोजगार सेवक, यंत्रणेचे अधिकारी उपस्तीत राहत या करिता त्या आर्थिक वर्षात झालेल्या सर्व कामची कागदपत्राची व अभिलेखे तपासले जातात तसेच कामाच्या ठिकाणी भेट देवून कामाची तपासणी केली जाते.



ग्राम साधन व्यक्ती मनरेगाच्या कामाची nrega संकेत स्थळावर उपलब्ध असलेल्या माहितीच्या आधारे कागदपत्राची तपासणी करतो. यामध्ये काम मंजूर असलेल्या ग्रामसभा ठरावाची प्रत, कृती आराखडा, प्रशासकिय मान्यता, तांत्रिक मान्यता, कामाचा कायरिंभ आदेश, मजुराचा काम मागणी अर्ज, हजेरी पत्रक, मोजमाप पुस्तिका, कुशल साहित्य व यांची सर्व देयके व खरेदी बाबतचे अभिलेखे, साठा रजिस्टर, कामाचे फोटो, काम पूर्ण झाल्यास काम पुर्णत्वाचा दाखला. मजुराचे अद्यावत केलेले पासबुक ड्झेरॉक्स, अद्यावत केलेले जॉबकार्ड, मनरेगा 1 ते 7 नमुने, काम मागणी अर्जाची पोच याची सर्व माहिती घेतात तसेच मनरेगाची जन जागृती आणि वातावरण निर्मिती केली जाते.



सामाजिक अंकेक्षण दरम्यान सामाजिक अंकेक्षण चमू गृह भेटी घेवून मजुराशी चर्चा, समस्या, लेखी तक्रारी, मजुरांना पुरविल्या जाणाऱ्या सुविधा, त्याच्या अधिकाराची जाणीव करून देवून त्यांनी प्रत्यक्ष काम केले आहे का? त्याच्याच बँक खात्यामध्ये पैसे जमा झाले का? इत्यादी सर्व बाबीची पडताळणी करतात. या चमूने केलेल्या मनरेगा कामाचा अहवाल तयार करून चावडी वाचन करतात.

शेवटच्या दिवशी विशेष ग्रामसभाचे आयोजन केले जाते त्या मद्देश सामाजिक अंकेक्षण दरम्यान आलेल्या मुद्यावर, तक्रारीवर सखोल चर्चा करण्यात येते. मनरेगाच्या कामामध्ये अनियमितता किंवा त्या कामावर आक्षेप असल्यास तो मुद्दा ग्रामसभेच्या मान्यतेने जन सुनावणीसाठी तालुका स्तरावर पाठवण्यात येतात.

जन सुनावणी हे शासन आणि लोक यांच्यामधील संवादाचा थेट दुवा असतो. यामध्ये जिल्ह्याचे तक्रार निवारण आणि जिल्हा साधन व्यक्ती जन सुनावणी पॅनल निवडतात. या पॅनलमध्ये शासकिय अधिकारी, कर्मचारी तसेच लोक प्रतिनिधीचा समावेश नसतो. जन सुनावणीसाठी मनरेगाच्या सर्व यंत्रणेचे अधिकारी उपस्थित असतात. ग्रामसभेतून आलेल्या मुद्यावर चर्चा करण्यात येते.

- मनरेगा अंतर्गत कामाची सर्व माहिती [www.nrega.nic](http://www.nrega.nic) या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.

- यंत्राचा मर्यादित वापर – मनरेगा अंतर्गत कामावर मजुरांना विस्थापित करणाऱ्या यंत्राचा वापर करण्यास निर्बंध आहेत परंतु जी यंत्रे मजुरांना विस्थापित करणार नाहीत अशी यंत्रे अनुज्ञेय आहेत जसे की दबड करिता रोलर, विहिरीवर क्रेन अनुज्ञेय आहेत



- **कंत्राटदार नेमण्यावर निर्बंध-** मनरेगा अंतर्गत कामावर कंत्राटदार नेमणे यावर निर्बंध आहेत. परंतु पुरवठादार नेमण्यास परवानगी आहे.



### 3.9 मनरेगा अंतर्गत पारदर्शकता:

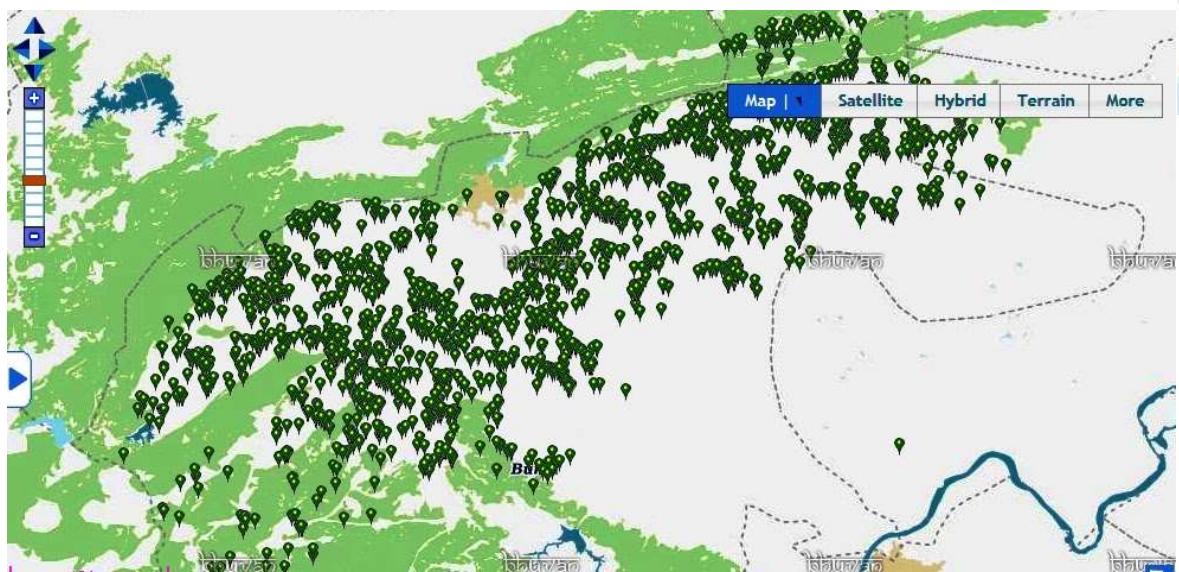
#### 3.9.1 GeoMGNrega

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामिण रोजगार हमी योजने अंतर्गत देशामध्ये दर वर्षी तीस लाख मत्तांची निर्मिती होते. या सर्व कामाचे ऑनलाईन मॅपिंग करून कामाचे प्रभावी पर्यवेक्षण करणे, भविष्यातील कामाचे नियोजन करणे, हा या जिओ मनरेगाचा उद्देश आहे. [www.bhuvan.nrsc.gov.in](http://www.bhuvan.nrsc.gov.in) ही वेबसाईट सुरु केली आहे. अॅन्ड्रॉइड मोबाईल व्हारे मत्तांचे मॅपिंग करण्यासाठी भुवन अॅप सुरु करण्यात आली आहे.



**मत्तांची जिओ टॅगिंग करणे म्हणजे काय?** एखादे काम आराखड्यात घेतल्यानंतर त्याला प्रशासकिय तांत्रीक मान्यता मिळाल्यावर जे काम सुरु करावयाचे आहे. अश्या कामांचे काम सुरु होण्या पूर्वीचे छायाचित्र, काम चालू असतांनाचे छायाचित्र, काम भौतिकदृष्ट्या पूर्ण झाल्यानंतर पूर्णत्वाचे दाखले online upload केल्या नंतरचे छायाचित्र. असे कामे ऑनलाईन पूर्ण झाल्याचे दिसते त्याला आपण मत्ता (Asset) म्हणतो.





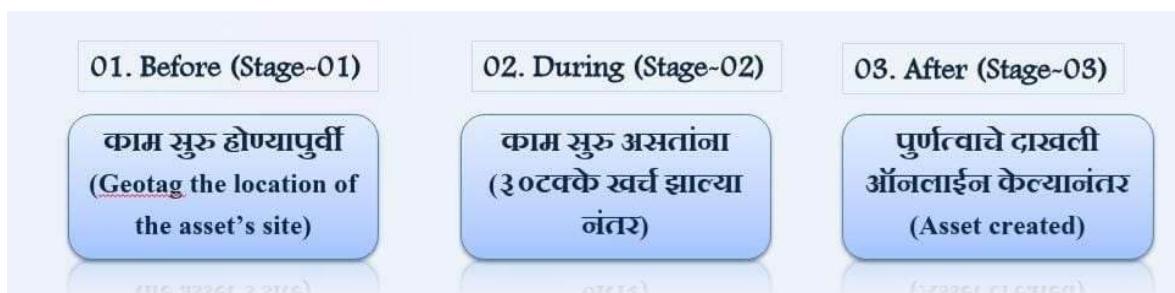
Geo-MGnrega चे दोन प्रकार आहे.

**Phase-01:** 01 नोव्हेंबर, 2017 च्या पुर्वी सुरु झालेल्या कामांचे काम पूर्ण झाल्यावर Geo-tagging phase-१ मध्ये करणे अनिवार्य आहे.

**Phase-02:** 01 नोव्हेंबर, 2017 च्या नंतर सुरु झालेल्या सर्व कामांना तीन टप्प्यात Geo-tagging phase-२ मध्ये करणे अनिवार्य आहे.

### Geo-MGNREGA Phase – 02

तीन टप्प्यांत भौगोलिक स्थान आणि छायाचित्रांसह मनरेगा अंतर्गत कार्यरत कामांची प्रगती संकलीत करण्याची एक प्रणाली आहे.





### 3.9.2 मनरेगा अंतर्गत पारदर्शकता – NMMS

सर्व सार्वजनिक कामावर मजुरांची उपस्थिती NMMS (National Mobile Monitoring System) App द्वारे करणे अनिवार्य आहे.

#### NMMS वापरण्याचे फायदे

- ✓ ग्रामरोजगार सेवकांचा कार्यालयात येणे जाणे करण्यासाठीचा वेळ वाचेल.
- ✓ मजुरांची मजुरीचे प्रदाने विहित वेळेत प्रदान करणे शक्य होईल
- ✓ Real Time Monitoring करणे शक्य होईल
- ✓ कामात अधिक पारदर्शकता येईल.

### 3.9.3 Area Officer Application

- योजने मध्ये होत असलेल्या विविध कामांची तपासणी करण्यासाठी केंद्र व राज्य शासनाने वेळोवेळी विविध शासन निर्णय निर्गमित केलेले आहे.
- Area Officer App हे केंद्र शासनाने काम तपासणीसाठी विकसीत केलेले android mobile वर चालणारे application आहे.
- तालुका स्तरीय अधिकारी यांना प्रति माह १५ व जिल्हा स्तरीय अधिकारी प्रति माह १० असे काम तपासणीचे मासिक उदिष्ट देण्यात आलेले आहे.



## 4. मजुरांची नोंदणी व जॉब कार्ड

जॉब कार्ड बनवण्याआधी आपल्याला माहिती असणे गरजेचे आहे की, जॉब कार्ड म्हणजे काय ? तर जॉब कार्ड म्हणजे महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना अंतर्गत आपण गावात जे काम करतो त्याची नोंद जॉब कार्ड मध्ये केली जाते. जॉब कार्ड हे नोंदणी पुस्तक आहे मनरेगा चे जॉब कार्ड बनल्यानंतर आपल्याला त्याचा नंबर मिळत असतो. त्याच्या मदतीने आपण किती दिवस काम केले आहे व कोणते काम केले आहे त्याचे पैसे किती झाले ते जमा झाले की नाही अशी सर्व माहिती त्या नंबर द्वारे चेक करू शकतो. त्याचबरोबर जॉब कार्ड पंचायत समिती च्या खूप सांच्या योजनांसाठी उपयोगात येते.

### 4.1 जॉब कार्डचे फायदे

- ✓ जॉब कार्ड हे मनरेगा अंतर्गत कामाची हमी देतो म्हणजेच तुमच्याकडे जॉब कार्ड असले तर तुम्ही हक्काने तुमच्या ग्रामपंचायती काम मागू शकता.
- ✓ त्याचबरोबर जॉब कार्ड आधार कार्ड प्रमाणे आयडी प्रूफ म्हणून वापरू शकतो. जॉब कार्ड चा वापर सर्व प्रकारचे कागदपत्रे काढण्यासाठी सुद्धा होतो.
- ✓ जॉब कार्ड हे दर्शवते की तुम्ही भारताचे नागरिक आहात तसेच एखाद्या राज्याचे व राज्यातील गावाचे नागरिक आहात.
- ✓ जॉब कार्ड शासनाने दिलेल्या वेगवेगळ्या योजनांसाठी फायदेशीर ठरते.
- ✓ जॉब कार्ड मुळे तुम्हाला कामासाठी कर्ज मिळू शकते त्याचप्रमाणे अनुदानावर वस्तू मिळू शकतात.

### 4.2 जॉब कार्डसाठी पात्रता:

- ग्रामीण भागातील रहिवासी
- 18 वर्ष पूर्ण केलेली प्रौढ स्त्री-पुरुष
- अकुशल अंगम्हेनतीचे काम करण्यास इच्छुक असणे आवश्यक आहे.

### 4.3 जॉब कार्ड काढण्यासाठी लागणारे कागदपत्रे

जॉब कार्ड काढण्यासाठी लागणारे आवश्यक डॉक्युमेंट खालील प्रमाणे आहे.



- आधार कार्ड छायांकित प्रत
- बँक पासबुक छायांकित प्रत
- अरजदाराचा (4X8 Size) फोटो
- अर्जाचा नमुना नं.१

#### 4.4 जॉब कार्ड कसे बनवायचे

- जॉब कार्ड बनवण्यासाठी तुम्हाला तुमच्या गावातील ग्रामसेवकाशी संपर्क साधावा लागेल. सर्व आवश्यक कागदपत्रे व अर्ज नमुना क्र.1 मध्ये माहिती भरून संबंधित ग्राम पंचायतीला देणे अनिवार्य आहे.
- ही सर्व कागदपत्रे दिल्यानंतर, गावातील ग्रामसेवक, आवश्यक अधिकाऱ्यांसह या दस्तऐवजावर स्वाक्षरी आणि पडताळणी केल्यानंतर, मनरेगाच्या वेबसाइटवरील अधिकृत पोर्टलवरून ऑनलाईन अर्ज करतील.
- शासना द्वारे त्याची पडताळणी केली जाईल, त्यानंतर ऑनलाईन प्रक्रियेद्वारे ग्रामसेवकाकडे जॉब कार्ड तयार होईल. ग्रामसेवक जॉब कार्डची प्रिंट घेतल्यानंतर तुम्ही ते द्याल.
- जर जॉब कार्ड इतर व्यक्ती कडे आढळून आल्यास तो कायद्याने गुन्हा आहे. जॉब कार्ड याची वैध्यता ही पाच वर्षांची असून दर ५ वर्ष नंतर जॉब कार्डचे नुतनीकरण करण्यात येते.

#### 4.5 जॉब कार्ड यादी कशी पाहायची ?

नवीन जॉब कार्ड बनवण्याचा आधी तुम्हाला तुमच्या गावाची जॉब कार्ड यादी ऑनलाईन पद्धतीने पाहावी लागते. ऑनलाईन असलेल्या जॉब कार्ड यादीत तुमचं नाव जर नसेल त्याच परिस्थितीत तुम्हाला नवीन जॉब कार्ड साठी अप्लाय करावे लागते. जॉब कार्ड यादी तुमचं नाव असेल तर तुम्हाला नवीन जॉब कार्ड बनवण्याची गरज नाही.

१. तुमच्या गावाची जॉब कार्ड यादी पाहण्यासाठी खाली दिलेल्या लिंक वर क्लिक करा.

[https://mnregaweb2.nic.in/netnrega/loginframegp.aspx?salogin=Y&state\\_code=18](https://mnregaweb2.nic.in/netnrega/loginframegp.aspx?salogin=Y&state_code=18)



किलक केल्यानंतर असा पेज ओपन होईल.

**REPORTS**

State\* : **MAHARASHTRA**  
Financial Year : **2023-2024**  
District\* : **PARBHANI**  
Block\*: **PARBHANI**  
Panchayat\* : **AKRUKHA**

**Proceed** **Reset**

२. तिथे तुम्हाला काही माहिती भरावी लागेल.
३. जसे की Financial Year विचारले जाईल ते टाका, त्यानंतर तुमचा जिल्हा, तालुका, गावाचे नाव टाकावे लागेल. त्यानंतर proceed बटनावर क्लिक करायचे.
४. त्यानंतर तुमच्या समोर एक नवीन पेज ओपन होईल.

**Gram Panchayat Reports** [Home](#)

State: MAHARASHTRA District: PARBHANI Block: PARBHANI

Panchayat: AKRUKHA

**R1 Job Card/Registration** – **R4.Irregularities/ Analysis** – **Collapse All**

1. Job Card Related Reports  
1. Registration Caste Wise  
2. Job CardNot In Use  
3. List of Worker with Aadhar No.(UID No.)  
4. Job card/Employment Register  
5. Registration Application Register  
6. Pending JobCards to be Verified

**R2.Demand, Allocation & Musteroll** – **R5.IPPE** – **R6.Registers** –

1. Demand for Work  
2. Employment Offered  
3. 100 Days Employment Exhausted

1. Wage Material Ratio Analysis  
2. Fortnight Muster Wise Labour Engaged

1. Application Register  
2. List of work

1. Register No. 1 Part-A  
2. Register No. 1 Part-B

५. त्याच्यात R1. Job Card / Registration या कॉलम मध्ये Job Card / Employment Registration या पर्यायावर क्लिक करा.
६. तुम्हाला तुमच्या गावातील ज्या व्यक्तींचे जॉबकार्ड बनले आहे अशा सर्व व्यक्तींचे नाव व जॉब कार्ड नंबर दिसतील.



| अंक्र | जॉब कार्ड क्रमांक     | Name                       |
|-------|-----------------------|----------------------------|
| 1     | MH-17-016-090-001/1   | विजय हरिभाऊ नंद            |
| 2     | MH-17-016-090-001/10  | आशोक काशीनाथ               |
| 3     | MH-17-016-090-001/101 | Datta narayanrao Taynath   |
| 4     | MH-17-016-090-001/102 | Narayan Wamanrao Taynath   |
| 5     | MH-17-016-090-001/103 | Sureshrao Sopanrao Taynath |
| 6     | MH-17-016-090-001/107 | Vishnu Sakharam Taynath    |
| 7     | MH-17-016-090-001/109 | Bharat Ashokrao Taynath    |
| 8     | MH-17-016-090-001/11  | भिमराव रोहिदास             |
| 9     | MH-17-016-090-001/113 | Kundlik Prabhakar Taynath  |
| 10    | MH-17-016-090-001/117 | Keshav Namdevrao Taynath   |
| 11    | MH-17-016-090-001/12  | दतराव नारायण               |

7. येथे तुम्ही तुमचे नाव शोधू शकता. अशा पद्धतीने तुम्ही तुमच्या पूर्ण गावातील जॉब कार्ड ची यादी मोबाईल मधून पाहू शकता.

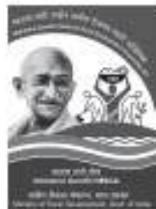
| Job card   |                      |            |   |                           |
|--|----------------------|------------|---|---------------------------|
| MAHATMA GANDHI NATIONAL RURAL EMPLOYMENT GUARANTEE ACT     |                      |            |   |                           |
| Job card No.:  | MH-17-016-090-001/10 |            |   |                           |
| Name of Head of Household:                                 | आशोक काशीनाथ         |            |   |                           |
| Name of Father/Husband:                                    | काशीनाथ              |            |   |                           |
| Category:  | OTH                  |            |   |                           |
| Date of Registration:                                      | 3/12/2008            |            |   |                           |
| Address:   |                      |            |   |                           |
| Villages:  | AKRUKHA              |            |   |                           |
| Panchayat:   | AKRUKHA              |            |   |                           |
| Block:   | PARBHANI             |            |   |                           |
| District:  | PARBHANI (परभणी)     |            |   |                           |
| Whether BPL Family:  | NO                   | Family Id: | 10  |                           |
| Epic No.:  |                      |            |   |                           |
| Details of the Applicants of the household willing to work |                      |            |   |                           |
| S.No   | Name of Applicant    | Gender     | Age                                       | Bank/Postoffice           |
| 1  | आशोक काशीनाथ         | Male       | 45  | State Bank of India       |
| 2  | लक्ष्मी आशोक         | Female     | 40  | Distt. Central Coop. Bank |
| Signature/Thumb impression of Applicant                    |                      |            | Seal & Signature of Registering Authority |                           |

#### Requested Period of Employment

| S.No | Demand Id | Name of Applicant | Month & Date from which employment requested | No of Days |
|------|-----------|-------------------|--|------------|
| 1    | 550049    | आशोक काशीनाथ      | 03/03/2023~16/03/2023~14                     | 12         |
| 2    | 550050    | लक्ष्मी आशोक      | 03/03/2023~16/03/2023~14                     | 12         |

#### Period and Work on which Employment Offered

| S.No | Demand Id | Name of Applicant | Month & Date from which employment requested | No of Days | Work Name   |
|------|-----------|-------------------|--|------------|---|
| 1    | 550049    | आशोक काशीनाथ      | 03/03/2023~16/03/2023~14                     | 18         | Construction of PMAY-G House for Individuals -PMAY-G REG. NO. MH123123973 |
| 2    | 550050    | लक्ष्मी आशोक      | 03/03/2023~16/03/2023~14                     | 18         | Construction of PMAY-G House for Individuals -PMAY-G REG. NO. MH123123973 |



महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हसी योजना - महाराष्ट्र  
कुटुंब नौदणीसाठी करावयाचा अर्ज व पोहच यावती  
**नमूना - १**  
(MGNREGA Operational Guidelines, Annex - B-1)

ग्रन्थ

प्राप्तपंथपत्र

साक्षात्

किंवा

दिनांक : \_\_\_\_\_

श्री,

सरपंथ/ग्रामसंघक

सामायंचायत

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हसी योजना - महाराष्ट्र अंतर्गत रोजगार निष्पत्त्यपत्रातील नाळा कुटुंबाची गोष्टी याची विकली घटल्यात येत लाहे.

१. कुटुंब ग्रम्याचे नाव : \_\_\_\_\_
२. अर्जदाराचे नाव : \_\_\_\_\_
३. अर्जदाराचा पत्ता (वर. नं. संकेत) : \_\_\_\_\_

संकेत नं. (असल्यात) : \_\_\_\_\_

(ज्ञान असेत ता तिथे  असे पिण्ड नाहा.)

- |  |   |
|--|---|
| ४. जात प्रवर्ग <input type="checkbox"/> ल. आ. <input type="checkbox"/> ल. अ. <input type="checkbox"/> इतर मालात्मकांच्य <input type="checkbox"/> शह. | ५. <input type="checkbox"/> अल्पसंख्यात <input type="checkbox"/> लोक/ नाही <input type="checkbox"/> अल्पसंख्यात रोजगारी <input type="checkbox"/> सीमांत रोजगारी |
| ६. <input type="checkbox"/> खूप द्यावणाक - होण/ नाही <input type="checkbox"/> शहिरा जाचास योजना लाभार्थी - होण/ नाही                                 | ७. <input type="checkbox"/> द्यावण द्यावण नीला योजना लाभार्थी - होण/ नाही <input type="checkbox"/> असल्यात प्रमाणक : _____                                      |
| ८. जातीय देशालील कुटुंब - होण/ नाही <input type="checkbox"/> असल्यात प्रमाणक : _____   | ९. द्यावण द्येखालील कुटुंब - होण/ नाही <input type="checkbox"/> असल्यात प्रमाणक : _____   |
| १०. जातीय देशालील जमाती व झार चारंपालिक पन नियासी नव हक्क नाम्यता आधिकारिक २००६ अंतर्गत जमिन मिक्काली लाहे या - होण/ नाही                            | ११. द्यावण द्येखालील जमाती व झार चारंपालिक पन नियासी नव हक्क नाम्यता आधिकारिक २००६ अंतर्गत जमिन मिक्काली लाहे या - होण/ नाही                                    |

येथे कुटुंबातील अर्जदार प्रोत्तु व्यक्तीचा पोस्टव्हार्ड  
आवाहनाचा गंतीत, एकत्रित फोटो लावाचा.

(4 X 6 Size)



## 5. कामाची मागणी व अर्ज

जॉबकार्ड धारक कुटुंबातील प्रौढ व्यक्ती अनुसूची 2, परिच्छेद 6 नुसार काम मागणी अर्ज नमुना क्रमांक 4 भरून देवू शकतो. अर्ज दिल्यावर नमुना क्रमांक 5. पोच पावती घ्यायचीच. त्यावर दिनांक, सही शिक्का असला पाहिजे. काम मागणी अर्ज ग्रामसेवक, गटविकास अधिकारी, तहसिलदार, जिल्हाधिकारी यांच्याकडे करू शकतो. नमुना क्र.4 उपलब्ध नसल्यास साध्या कागदावर, तोंडी काम मागणी करू शकतात. अनुसूची 1 परिच्छेद ॥ नुसार काम मागणी केलेल्या दिनांकापासून पंधरा दिवसाच्या आत काम पुरवण्यात येते.

- \* रोजगार आवश्यक असणाऱ्या नोंदणीकृत व्यक्तीने वेळोवेळी नमुना क्रमांक ४ मध्ये अर्ज करणे आवश्यक.
- \* नमुना क्रमांक ४ ग्रामपंचायत कार्यालयामध्ये उपलब्ध.
- \* नमुना क्रमांक ४ मध्ये अर्ज केल्यानंतर ग्रामपंचायतीने पोचपावती नमुना क्र. ५ देणे आवश्यक.
- \* रोजगाराची मागणी नोंदणीकृत व्यक्ती किंवा समूह नमुना क्रमांक ४ मध्ये करू शकतो.
- \* मजुराने किमान १४ दिवस कामाची मागणी करणे आवश्यक.
- \* मागणी केल्यानंतर मजुराला १५ दिवसात ग्रामपंचायतीने रोजगार पुरविणे आवश्यक, अन्यथा बेरोजगार भत्ता अनुज्ञेय.
- \* कामाच्या मागणीबाबत ग्रामपंचायतीने गटविकास अधिकारी यांना तात्काळ माहिती द्यावी.
- \* गावापासून ५ कि.मी. परिसरात रोजगार उपलब्ध केला जाईल, अन्यथा जास्त अंतराकरिता प्रवास खर्चाची तरतूद.
- \* ग्रामपंचायतीद्वारे पूर्ण गावातील कामांचे नियोजन.



### नमुना ४

वैयक्तिक/सामुहीक रोजगार मागणीचा अर्ज

प्रति,

ग्रामसेवक (गटविकास अधिकारी/तहसीलदार)

महोदय,

मी/आम्ही दि. / / पासून दि. / / पर्यंत एकूण

दिवसांसाठी रोजगाराची मागणी करत आहोत.

याद्वारे आम्ही आमचा आधार क्रमांक कार्यान्वयीन यंत्रणा म्हणजे कृषी विभाग/ग्राम विकास विभाग यांना मनरेगा योजनेसाठी माझी ओळख प्रस्थापित व प्रमाणित करणेसाठी तसेच माझे बँक खात्याशी जोडण्याकरीता संमती देत आहोत.

| जॉब कार्ड क्रमांक (गावाच्या कोड पर्यंत) | M        | H        |         |       |  |  |  |  |  |  |  |  |
|---|----------|----------|---------|-------|--|--|--|--|--|--|--|--|
| (राज्य)                                 | (जिल्हा) | (तालुका) | (ग्राम) | (गाव) |  |  |  |  |  |  |  |  |

|            |                |   |                                      |  |           |
|------------|----------------|---|--------------------------------------|--|-----------|
| अ.<br>क्र. | अर्जदाराचे नाव | जॉब कार्ड<br>वरील कुटुंब<br>क्रमांक<br>(शेवटचे ४<br>आकडे) | बँक खाते क्रमांक<br><br>आधार क्रमांक | कामाच्या<br>ठिकाणी<br>पालणाघराची<br>आवश्यकता<br>आहे काय? | सही/अंगठा |
|------------|----------------|---|--------------------------------------|--|-----------|

|  |  |  |  |  |
|--|--|--|--|--|
|  |  |  |  |  |
|--|--|--|--|--|

मजुराची पोच मिळाल्याची सही

दिनांक :

अर्जदाराची सही

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना-महाराष्ट्र अंतर्गत

रोजगार मागणीचा अर्ज प्राप्त झाल्याची पोच अर्ज क्रमांक

### नमुना - ५

(Under Section (3) (i) & Para 9 of Schedule II Of Central Act)

अर्जदार

( + मजूर) यांच्याकडून दि. / / पासून

दिनांक / /

पर्यंत एकूण

दिवस रोजगार अर्ज प्राप्त झाला.

आपणास आश्वासित करण्यात येते की, आपणांस काम मागणी केल्यापासून किंवा अर्ज सादर केल्यापासून पंधरा दिवसाचे आत अकुशल रोजगार पुरविण्यात येईल. उपरोक्त प्रमाणे रोजगार पुरविणे अशक्य ठरल्यास आपणास कायदयानुसार बेरोजगार भत्ता देण्यात येईल

ठिकाण

दिनांक

अधिका-यांचे नाव, सही आणि शिक्का



## 6. कामाच्या ठिकाणी सुविधा

कामाच्या ठिकाणी पारदर्शकता असावी. काम सुरु करण्यापुर्वी मजूरांना कामाविषयीच्या माहिती सांगण्यात यावी. कामाचा मंजूरी आदेश, मोजमाप पुस्तिका बाबत तपशिल उपलब्ध , कामाच्या ठिकाणी माहिती फलक लावण्यात यावा . त्या गावाच्या पाच किलोमीटर अंतराच्या आत काम मजूरांना देण्यात यावे पाच किलोमीटर पेक्षा जास्त अंतर असल्यास मजूरीच्या 10% रक्कम हि प्रवास भत्ता म्हणून अनुज्ञेय आहे . कामाच्या ठिकाणी, निवाच्याची व्यवस्था करावी जेणे करून दुपारच्या सुट्टीत विश्रांती जेवन करता येईल. पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था करावी, पाच वर्षांपेक्षा पाच पेक्षा जास्त मुळे असतील तर सांभाळण्यासाठी दाईंची नेमणुक करावी. अर्थात पाळणाघर, औषधी उपचार पेटी आणि महिलांसाठी लागणाऱ्या अत्यावश्यक किट ठेवण्यात येते.

### 6.1 कामगार कल्याण अंतर्गत:

- या योजनेखाली रोजगारावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला तिच्या रोजगारामुळे आणि तो रोजगारावर असतांना झालेल्या अपघातामुळे कोणतीही वैयक्तिक इजा पोहोचली असेल तर ती व्यक्ती आवश्यक असतील असे वैद्यकीय उपचार, विनामुल्य करून घेण्यास हक्कदार असेल.
- इजा झालेल्या व्यक्तीस रुग्णालयात दाखल करणे आवश्यक असेल तेंव्हा, राज्य शासन निवास व्यवस्था, उपचार, औषधे व तिच्या वेतन दराच्या निम्म्या दरापेक्षा कमी नसेल इतका दैनिक भत्ता यांचे प्रदान करणे, यांसह त्या व्यक्तीला रुग्णालयामध्ये दाखल करण्याची व्यवस्था करील.
- अशी व्यक्ती मरण पावल्यास, तिच्या कायदेशीर वारसांना योजनेमध्ये नमुद करण्यात आलेल्या रितीने सानुग्रह रक्कम प्रदान करण्यात येईल.
- अशी व्यक्ती अपांग झाली तर तिला योजनेनुसार ठरविण्यात येईल तितकी रक्कम सानुग्रह प्रदान करण्यात येईल.
- जी स्त्री तिच्या अपेक्षित प्रसुतीच्या दिनांकाच्या निकटपूर्व बारा महिन्यामध्ये एकशे पन्नास दिवसांपेक्षा कमी नसणा-या कालावधीसाठी किंवा विहित करण्यात येईल अशा त्याहुन कमी कालावधीसाठी या योजनेअंन्वये रोजगारावर असेल अशा प्रत्येक स्त्रीला तीस दिवसांच्या कालावधीकरीता कामावर अनुपस्थित राहण्याची परवानगी देण्यात येईल आणि या कालावधीमध्ये तिला ती अशा परवानगीने ज्या दिनांकापासुन अनुपस्थित राहिल त्या



दिनांकाच्या निकटपूर्वीच्या महिन्यात तिला देय असणा-या किंवा तिला देण्यात आलेल्या दैनिक वेतनाइतकी रक्कम सानुग्रह प्रदान म्हणुन घेण्यास परवानगी असेल.

- जी व्यक्ती या योजनेअन्वये रोजगारावर असेल व जी संततीनियमन व कुटुंब नियोजनयासाठी म्हणुन राज्य शासन याबाबतीत मान्य करील अशी निर्बीजीकरण शस्त्रक्रिया किंवा अन्य कोणतीही शस्त्रक्रिया किंवा उपचार करून घेर्वेल अशा प्रत्येक व्यक्तीला राज्य शासनाने याबाबत मान्यता दिलेल्या वैद्यकीय अधिकारी शिफारस करील अशा चौदा दिवसाहुंन अधिक नसणा-या अशा कालावधीसाठी विश्रांती व प्रकृती सुधारण्याकरिता कामावर अनुपस्थित राहण्याची व अशा कालावधीत तिच्या दैनिक सरासरी वेतनाइतकी रक्कम सानुग्रह प्रदान म्हणुन घेण्याची परवानगी असेल.
- या योजनेअन्वये रोजगारावर असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या सोबत असणा-या मुलास अपघाताने शारीरिक इजा झाली किंवा अशा इजेमुळे अशा मुलास तात्पुरती, अंशतः किंवा पुर्णतः विकलांगता आली किंवा त्याचा मृत्यु झाला तर ती व्यक्ती, त्या मुलाकरीता म्हणुन राज्य शासन, सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे ठरवील अशा विनामुल्य वैद्यकीय उपचारास हक्कदार असेल आणि जिल्हाधिकारी किंवा त्याने याबाबतीत प्राधिकृत केलेला अधिकारी ठरवील अशी रक्कम सानुग्रह प्रदान म्हणुन मिळण्यास हक्कदार असेल.

## 7. कौशल्य विकासाचे प्रशिक्षण

मनरेगा अंतर्गत जॉब कार्डधारक कुटूंबाना एका आर्थिक वर्षात शंभर दिवस काम केल्यास त्या कुटुंबातील १८ ते ४५ वयोगटातील व्यक्ती विविध कौशल्य प्रशिक्षण घेण्यास पात्र होतात हे प्रशिक्षण ग्रामीण स्वयं रोजगार प्रशिक्षण संस्था (RSETI), महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवन उन्नती अभियान (MSRLM) ,बाबू दिन दयाल उपाध्याय कौशल्य विकास योजना (DDUGKY) कृषी विज्ञान केंद्र (KVK) मार्फत निवासी कौशल्य विकासाचे प्रशिक्षण देण्यात येते .ह्या करिता शासना कडून छात्रवृत्ती सुदृढा देण्यात येते.





## ८. लाभार्थी निवड प्राधान्यक्रम

शासन निर्णय १७ डिसेंबर २०१२ च्या वयक्तिक लाभार्थी निवडी बाबत मार्गदर्शन करण्यात आले आहे.

- १) अनुसूचित जाती,
- २) अनुसूचित जमाती,
- ३) भटक्या जमाती,
- ४) निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती),
- ५) दारिद्र्य रेषेखालील इतर कुटुंबे,
- ६) स्त्री-कर्ता असलेली कुटुंबे,
- ७) शारिरीकदृष्ट्या विकलांग व्यक्ती कर्ता असलेली कुटुंबे,
- ८) जमीन सुधारणांचे लाभार्थी,
- ९) इंदिरा आवास योजनेखालील लाभार्थी,
- १०) अनुसूचित जमाती व इतर पारंपारिक वनवासी (वन हक्क मान्य करणे) अधिनियम, २००६ (२००७ चा २) खालील लाभार्थी आणि

उपरोक्त प्रवर्गामधील पात्र लाभार्थीना प्राधान्य देण्यात आल्यानंतर, कृषि कर्जमाफी व कर्ज सहाय्य योजना, २००८ या मध्ये व्याख्या केलेल्या लहान व सिमांत भूधारक शेतकऱ्यांच्या जमीनीवरील कामांना, शर्तीच्या अधिनतेने प्राधान्य देण्यात येईल आणि अशा कुटुंबांच्या जमिनी अथवा घर-वाडीसंबंधी हाती घेण्यात येणाऱ्या प्रकल्पावरील काम करण्यास तयार असलेल्या किमान एका सदस्याकडे जॉबकार्ड असणे आवश्यक असेल.

तसेच केंद्र शासनाचे मास्टर सर्क्युलर सन 2020-21 मधील परिच्छेद क्रमांक 7.4.12 मधील सूचनेनुसार वैयक्तिक लाभासाठी या सर्व प्रवर्गातील लाभार्थी निवडताना केंद्र शासनाच्या निश्चित केलेली



सामाजिक व आर्थिक जनगणना सर्वेक्षण एस.इ.सी.सी यादीतील क्रमानुसार प्राधान्य क्रम निश्चित करण्यात येतो. या वर्गातील लाभार्थ्यांना या तीन वैयक्तिक लाभाच्या योजनेच्या लाभ देता येतो.

- १) लघु पाटबंधारे
- २) फलोत्पादन कार्यक्रम
- ३) भूसुधार व भूविकास कार्यक्रम

“लाभार्थ्यांची निवड ग्रामपंचायत मार्फत करण्यात येते व त्यास गट विकास अधिकाऱ्याची मंजुरी लागते.”



## 9. मनरेगा कामांचे स्वरूप, प्राधान्य व तत्वे

अकुशल रोजगाराची पूर्तता, दिर्घकालीन टिकणारी कामे व त्याद्वारे सामाजिक पायाभूत सोयी उपलब्ध करून देऊन ग्रामीण जनतेचे राहणीमान उंचावेल व कायमस्वरूपी मालमत्ता तयार होईल अशा प्रकारे योजनेची अंमलबजावणी करणे. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना – महाराष्ट्र अंतर्गत कामांचे स्वरूप व प्राधन्यता (महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम, 2005 मधील शेड्युल 1 नुसार)

१. जलसंधारण व जलसंवर्धन कामे
२. दुष्काळ प्रतिबंधक कामे (वनीकरण व वृक्ष लागवडीसह)
३. जलसिंचन कालव्यांची कामे (लघु व सुक्ष्म जलसिंचन कामासहित)
४. अनुसूचित जातीजमाती, द्रारिद्र्यरेषेखालील, भुसुधार खालील व इंदिरा आवास योजनेचे लाभार्थी, कर्जबाजारी लहान व अल्पशेतकरी यांच्या जमिनीसाठी जलसिंचन निर्माण करणारी कामे, फळझाड व भूसुधार कामे.
५. पारंपारिक पाणीसाठयांच्या योजनेचे नुतनीकरण करणे व तलावातील गाळ काढणे.
६. भूविकासाची कामे
७. पूरनियंत्रण, पूरसंरक्षणाची कामे, पाणथळ क्षेत्रात चा-याची कामे
८. ग्रामीण भागात बारमाही जोडरस्त्यांची कामे
९. राजीव गांधी भवन
१०. केंद्रशासनाशी सल्लामसलत करून राज्यशासनाने ठरविलेली कामे.



## 10. मनरेगा अंतर्गत अनुज्ञेय कामे

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामिण रोजगार हमी योजने अंतर्गत ग्रामिण भागाचा शाश्वत विकास करण्यासाठी 263 प्रकारची कामे आहेत त्यापैकी 68 वैयक्तीक, 182 सामुहिक, 11 गटस्वरूपाची आणि शासकिय किंवा पंचायत इमारत, रेनवॉटर हार्वेस्टींग संरचना ही कामे आहेत. सर्व कामे विविध यंत्रणेच्या माध्यमातून केली जातात. कृषी, वन, मत्स, लघुसिंचन, जिल्हा परिषद, सार्वजनिक बांधकाम, रेशिम उद्योग, सामाजिक वनिकरण, जलसंधारण पंचायत समिती, ग्रामपंचायत इत्यादी विभागामार्फत कामे केली जातात. ग्रामपंचायतने 50% कामे करावीत इतर यंत्रणेने 50 % कामे करावीत.

### मनरेगा कामाचे वर्गीकरण



### प्रवर्ग-अ : नैसर्गिक साधन संपत्ती व्यवस्थापनाशी संबंधीत सार्वजनिक बांधकाम

१. पेयजल स्रोतांसह भुजलाचे पुनर्भरण करण्यावर विशेष भर देवून माती धरणे, भुजल वाढवण्यासाठी जलसंधारणाचे काम.
२. व्यापक पाणलोट, प्रक्रिया करीता सलग समतलचर मजागी, दगडीबांध, गॉबियन बंधारा.
३. सुक्ष्म व लघू पाटबंधाच्याची कामे आणि सिंचन कालवे.
४. सिंचन तलाव व इतर जलाशयाचे यामधील गाळ काढणे.
५. वृक्षलागवड आणि फलोत्पादन
६. सामुहिक जमिनीवर भूविकासाची कामे.





### **प्रवर्ग-ब : दुर्बल घटकाकरीता व्यक्तिगत मत्ता**

१. सिंचन विहीरी, शेततळी व इतर जलसंधारणाची कामे
२. फलोत्पादन, रेशीम उत्पादन, रोपमळा इत्यादी
३. पडीक अथवा उजाड जमिनी लागवडीखाली आणण्या करीता त्या जमिनीचा विकास करणे.
४. इंदिरा आवास योजने अंतर्गत मंजूर केलेल्या घराच्या बांधकाम मधील अकुशल वेतन घटक.
५. पशूधनाला चालणा देण्याकरीता कुकुट पालन, शेळी पालन, गुराचा गोठा चारा देण्यासाठी गळ्हाण, पाणी देण्यासाठी हाळ इत्यादी.
६. मत्स्य व्यवसायाला चालना देण्याकरीता मासे सुकविण्यासाठी ओटे साठवण सुविधा इत्यादी.

### **प्रवर्ग-क : ग्रामिण पायाभूत सुविधा**

१. हगणदारीमुक्त गावाचा दर्जा मिळवण्यासाठी स्वातंत्र्य किंवा शासकिय विभागाच्या इतर योजनांच्या अभिसरणातून व्यक्तिगत शौचालय, शाळा, अंगणवाडी प्रसाधनगृहे, घनकचरा व सांडपाणी व्यवस्थापन, ग्रामिण स्वच्छतेसंबंधी कामे.
२. गावाला बारामाही रस्त्याची जोडणी.
३. खेळासाठी मैदाने
४. ग्राम व गट स्तरावर पुर नियंत्रण व संरक्षण कामे
५. ग्राम व गट स्तरावर ग्राम पंचायती महिला स्वयं सहायता गट, अंगणवाडी केंद्रे, गाव बाजार व स्मशानभूमी इत्यादी करीता इमारती बांधणे.
६. सार्वजनिक गोडाऊन.

### **प्रवर्ग-ड : राष्ट्रीय ग्रामिण उपजिविका अभियान अंतर्गत स्वयंसहायता गटा करिता सामार्झक पायाभूत सुविधा.**



१. जैविक खतांकरिता आवश्यक असणाऱ्या शाश्वत पायाभूत सुविधा उभारून कृषी उत्पादनासाठी पक्क्या स्वरूपाच्या साठवण सुविधांसह हंगामोत्तर सुविधा उभारून कृषी उत्पादकतेस चालना देण्यासाठी कामे.
  २. स्वंयं सहायता गटाच्या उपजिविकेच्या उपक्रमाकरिता सामाईक कार्यकक्षा.
- 

#### **वैयक्तिक स्वरूपाची कामे –**

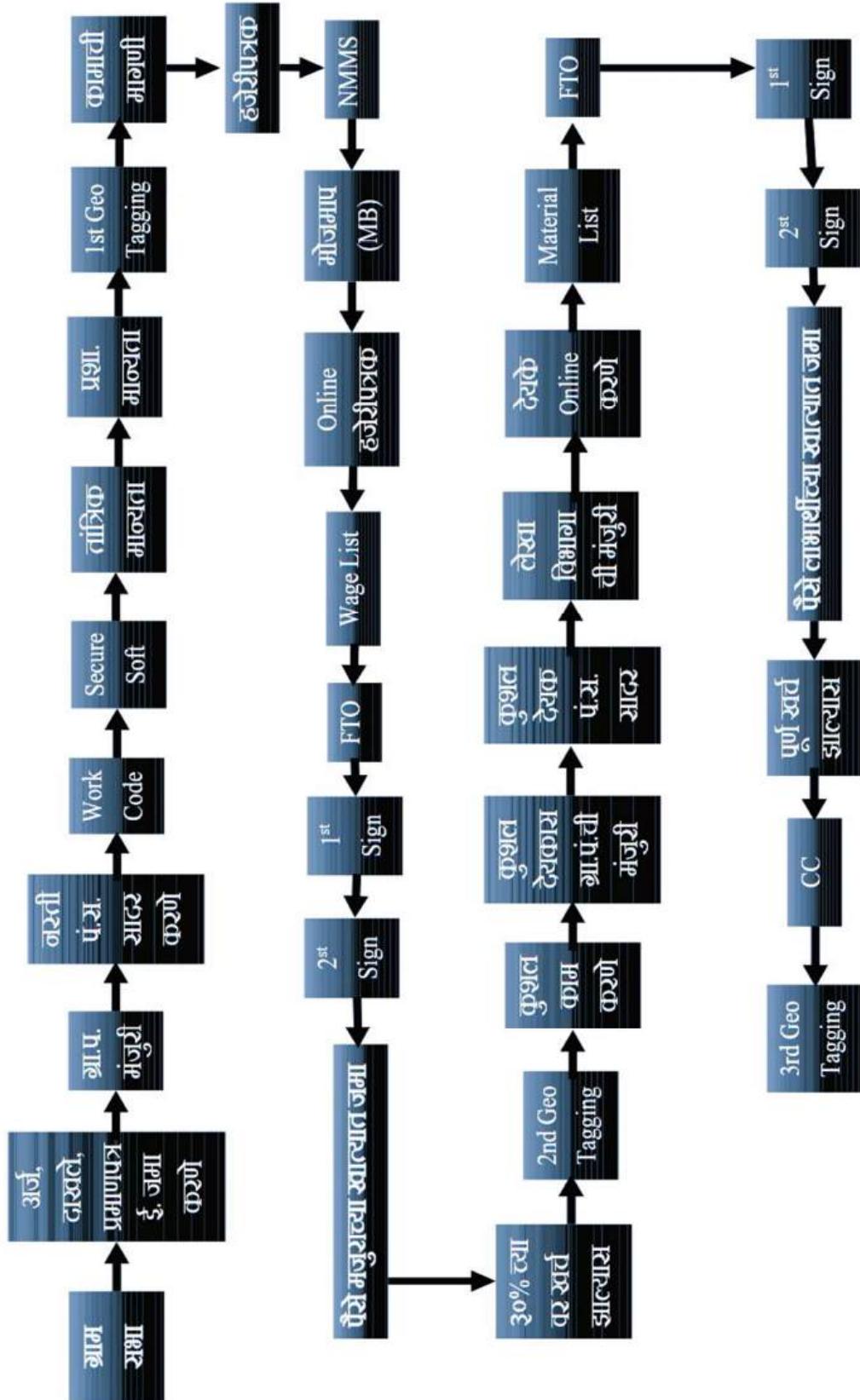
१. प्रधानमंत्री आवास योजना/इंदिरा आवास योजना अंतर्गत घरकुलचे अकुशल काम
२. फळबाग लागवड
३. वृक्षलागवड (पडीक जमिनीवर /रस्ता दुतर्फा /किनारपट्टी लगत /बांधावर इ.)
४. सिंचन विहीर
५. शेततळे
६. शोषखड्डे
७. कंपोस्ट खत/नाडेफ खत/गांडूळ खत टाकी
८. अझोला खत/ जैविक खत निर्मित साचा
९. गुरांचा/ शेळीचा गोठा
१०. कुकुटपालन शेड
११. शेत बांध बंदिस्ती

#### **सार्वजनिक स्वरूपाची कामे –**

१. सार्वजनिक फळबाग लागवड
२. सार्वजनिक वृक्षलागवड (पडीक जमिनीवर /रस्ता दुतर्फा /किनारपट्टी लगत /बांधावर इ.)
३. रोपवाटिका
४. सार्वजनिक सिंचन विहीर
५. शेततळे
६. CCT
७. सार्वजनिक कालवा/ तळे/ लहान पाझर तलाव/ मत्सपालन तलाव बांधणे, दुरुस्ती व नूतनीकरण
८. गुरांचा/ शेळीचा गोठा /कुकुटपालन शेड
९. रस्ते



## Work Flow Cycle





## मनरेगा अंतर्गत सार्वजनिक कामांचा प्रवास

- ग्राम सभेमध्ये काम मंजूरी बाबत ठराव
- कामाबाबत आवश्यक कागदपत्रे गोळा करणे
- कामाची एक नस्ती तयार करणे
- कामाची नस्ती पंचायत समिती/यंत्रणा येथे सादर करण
- पंचायत समिती किंवा यंत्रणा स्तरावर कामाचा सांकेतांक क्रमांक तयार करणे (CDEO)
- अंदाजपत्रक तयार करणे (तांत्रीक सहा/ यंत्रणा अधिकारी ) SECURE प्रणाली/ OFF LINE पद्धतीने
- कामास संबंधित अधिकारी यांनी कार्यारंभ आदेश देणे.
- ग्रामपंचायत/ यंत्रणा कडून साहित्य पुरवठा करण्या करिता निविदा प्रक्रिया राबवविणे
- BHUVAN APP मध्ये Geo- Tagging करणे.
- नमुना 4 मध्ये मजुरांची कामाची मागणी घेणे. (ग्रामरोजगार सेवक)
- कामाची मागणी पंचायत समिती/ यंत्रणा येथे सादर करणे (ग्रामरोजगार सेवक) हजेरीपत्रक निर्गमित करणे (CDEO)
- कामाची आंखणी करून काम सुरू करणे (तांत्रिक सहा./ यंत्रणा अधिकारी)
- NMMS App द्वारे मजूरांची हजेरी नोंदविणे. (ग्रामरोजगार सेवक)
- कामाचे मोजमाप घेऊन मोजमाप पुस्तिकेत नोंद घेणे व हजेरी पत्रक/ कुशल बिल पंचायत समिती/ यंत्रणा यांना सादर करणे.
- हजेरी पत्रके व कुशल बिल मंजूर करणे (स ले अ / गट वि. अ./ यंत्रणा प्रमुख)
- हजेरी पत्रके व कुशल बिल MIS करणे
- वेजलिस्ट तयार करून Send करणे
- FTO तयार करणे
- FTO द्वारे प्रदाणे ग्राम पंचायत/ यंत्रणेच्या खात्यामध्ये जमा करणे (गट. वि.अ./ यंत्रणा प्रमुख)
- मजुरांचे व साहित्याचे प्रदाने पूर्ण झाल्यानंतर पूर्णत्वाचे दाखल (CC) ऑनलाईन करणे.



## 11. मग्नारोहयो अंतर्गत वैयक्तिक स्वरूपाच्या योजने करिता लागणारी कागदपत्रे.

### ◆ वैयक्तिक सिंचन विहार

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ (सात बारा)
- ३) ८-अ
- ४) करारनामा 100 रुपये बोंड
- ५) सामायिक क्षेत्र असेल तर शंभर रुपये बोंड वर सहमती

### ◆ गुरांच्या गोठा (गुरांचा/ शेळी/ कुक्कुट/ पालन)

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) करारनामा
- ३) शेती असेल तर ७/१२ (सातबारा) भूमीहीन असेल तर ८-अ
- ४) पशुसंवर्धन विभाग जनावर असल्याचा दाखला

### ◆ नाडेप व व्हार्मी कंपोस्ट

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ (सातबारा) भूमीहीन असेल तर ८-अ
- ३) यापूर्वी कोणत्याही योजनेतून लाभ न घेतल्याचे प्रमाणपत्र (स्वयंघोषित)

### ◆ मोहगनी

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ (सातबारा) भूमीहीन असेल तर ८-अ
- ३) सिंचानाची सोया
- ४) करारनामा



### ◆ वैयक्तिक वृक्ष लागवड

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ (सातबारा)
- ३) C-अ
- ४) करारनामा

### ◆ वैयक्तिक शोषणखड्डा

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) C-अ

### ◆ वैयक्तिक शौचालय

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) घराचा C-अ
- ३) यापूर्वी कोणत्याही योजनेतून लाभ न घेतल्याचे प्रमाणपत्र (स्वयंघोषित)

### ◆ वैयक्तिक शेततळे

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ सात बारा
- ३) C-अ
- ४) यापूर्वी कोणत्याही योजनेतून लाभ न घेतल्याचे प्रमाणपत्र (स्वयंघोषित)

### ◆ विहिर पुनर्भरण

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ सात बारा
- ३) करारनामा

### ◆ ओङ्गोला खड्डा

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ सात बारा
- ३) C-अ



### ◆ ढालीचे बांध

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ सात बारा
- ३) C-अ
- ४) यापूर्वी कोणत्याही योजनेतून लाभ न घेतल्याचे प्रमाणपत्र (स्वयंघोषित)

### ◆ बांधावर वृक्ष लागवड

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ सात बारा
- ३) यापूर्वी कोणत्याही योजनेतून लाभ न घेतल्याचे प्रमाणपत्र (स्वयंघोषित)

### ◆ तुती लागवड

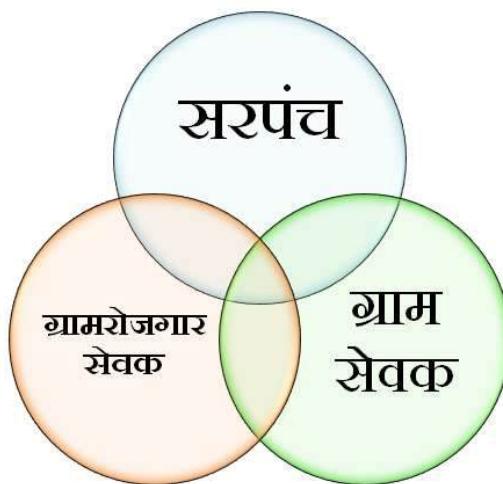
- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ सात बारा
- ३) C-अ
- ४) करारनामा

### ◆ फळबाग लागवड

- १) ग्रामसभा ठराव
- २) ७/१२ सात बारा
- ३) C-अ
- ४) करारनामा



## 12 .सरपंच, ग्रामसेवक व ग्रामरोजगार सेवक यांचे कर्तव्य



### सरपंच

- प्रत्येक बेरोजगार व्यक्तिका गावातच काम उपलब्ध करूण देणे
- स्थलांतर थांबवणे
- गावाचा विकास
- नियोजन
- संभाव्य मजूर क्षमता
- मनरेगा कामांची आखणी
- आवश्यक कामांची निवड
- ग्रामसभेची मान्यता
- योजना आणि विकास आराखुदे



## ग्राम सेवक

- मजूर मनरेगा अंतर्गत जॉब कार्ड धारक आहेत का याची खात्री करणे
- कंत्राटदार आणि यंत्राचा वापर होत नसल्याची खात्री करून देणे
- हजेरी पडताळणी करण्यासाठी प्रत्यक्ष कामाच्या ठिकाणी भेट देणे
- कामाची तपासणी करण्यासाठी मनरेगाच्या कामाला आठवड्यातून किमान एकदा भेट देणे

## ग्रामरोजगार सेवक

- मजुरांची नोंदणी करणे
- जॉबकार्ड देणे
- कामाची मागणी नोंदविणे
- अभिलेख तयार करून जतन करण्यासाठी ग्राम सेवकांना मदत करणे
- मजुरांची हजेरी नोंदविणे
- अभिलेख वेळोवेळी अद्यावत करणे
- कामाचे मोजमाप घेण्यासाठी मदत करणे
- शासनाच्या आणि पंचायत समितीच्या कर्मचारी यांना योजनेच्या अंमलबजावणीत मदत करणे
- मस्टर रोल गट विकास अधिकारी कार्यालयात घेऊन जाणे.
- मजुरांची मंजुरी त्यांच्या खात्यात ८ दिवसात जमा झाल्याची खात्री करणे



## 13. समृद्धि लेबर बजेट वार्षिक कृति आराखडा तयार करण्याचे नियोजन

- शासन परिपत्रक क्र. मग्रारोहयो -२०२१/प्रक्र८८/रोहयो-७ दि. ७.९.२०२१

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना कायदा २००५ च्या उपकलम ६, सेक्शन १४ नुसार जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांनी महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेचे लेबर बजेट तयार करणे अपेक्षित आहे.

महाराष्ट्र राज्याने यावर्षीचे लेबर बजेट समृद्धी लेबर बजेट म्हणून तयार करण्यासाठी यापूर्वीच जिल्हा व तालुका स्तरावर लेबर बजेट च्या अनुषंगाने प्रशिक्षण देण्यात आले आहे.

रोजगार हमी योजना विभागाने "मी समृद्ध तर गाव समृद्ध, गाव समृद्ध तर पर्यायाने माझा महाराष्ट्र समृद्ध" तत्व अंगिकाराले असून ग्रामीण भागातील शेतकरी/ शेतमजूर व अन्य सामान्य जनता त्यांचे जीवनमान उंचावणे, गरिबी दूर करणे व शेतकरी/ शेतमजूर कुटुंबीयांना लखपती करणे यासाठी अनेक नवे बदल मागील काळात करण्यात आले आहेत.

विभागाने "शरद पवार ग्राम समृद्धी योजना" राज्यात लागू केली असून सदर योजनेमुळे ग्रामीण भागातील युवकांना, मजुरांना व शेतकरी कुटुंबीयांना शेतीपूरक जोडधंदे करता येणार आहेत. याद्वारे गाव हा केंद्रबिंदू लक्षात न घेता कुटुंब हा केंद्रबिंदू लक्षात घेण्यात येणार आहे. त्यामुळे ग्रामपंचायत, पंचायत समिती जिल्हा परिषद व राज्य शासनाच्या इतर सहभागी यंत्रणा यांची जबाबदारी मोठ्या प्रमाणावर वाढली आहे. जेणेकरून ग्रामीण भागातील गरजू गरीब कुटुंबांना दारिद्र्यरेषेच्या वर आणून त्यांची गरिबी दूर करता येईल. यासाठी कुटुंब केंद्रबिंद लक्षात घेवून नियोजन करणे अपेक्षित आहे.

यंत्रणांनी शिवार आणि गाव फेरी सूक्ष्म पातळीवर काढण्यात यावी जेणेकरून प्रत्येक कुटुंबांचा सहभाग निश्चित होईल व शिवारातील प्रत्येक शेताचा सहभाग सुनिश्चित होईल. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत इतर राज्यांचे निरीक्षण केले असता असे लक्षात येते की तेलंगणा, आंध्रप्रदेश या सारखी छोटी राज्ये महाराष्ट्र राज्याच्या किमान पाच पट लेबर बजेट निर्माण करतात व अधिकचा निधी दरवर्षी केंद्र शासनाकडून मिळवतात.



महाराष्ट्र हे रोजगार हमी योजनेचे जनक राज्य असल्यामुळे आपोआपच आपल्यावर नैतिक जबाबदारी पडते. ती अशी की राज्यात जास्तीत जास्त मनुष्यदिवस निर्माण व्हावेत जेणेकरून, ग्रामीण भागातील जनतेला रोजगार तर मिळेलच शिवाय या रोजगारातून मत्ता निर्माण होईल आणि ग्रामीण भागातील गरिबांचे जगणे सुखकर होऊन ते श्रीमतीच्या वाटेवर पोहोचतील व लखपती होतील व राज्य व केंद्र स्तरावरील कायद्याचा उद्देश खन्या अर्थने सफल होईल.



## 13.1 समृद्धी लेबर बजेट नियोजन व वार्षिक कृती आराखडा तयार करण्याचे नियोजन

०१

शिवार फेरी



- \* मुख्य पाणलोट क्षेत्राचे निरीक्षण करणे.
- \* नदी, तलाव, धरण, पाझर इत्यादीतील गाव तलाव, गाळ काढण्याबाबत चे निरीक्षण
- \* माथा ते पायथा उपचार सी. सी. टी., एलबीएस, कंटूर बांध, शेततळे, कंपार्टमेंट बाध, ग्रेडेड कंटूर, विहीर पुनर्भरण, सिंचन विहिर, फळबाग लागवड, वृक्ष लागवड, बिहार पटर्न इत्यादीच्या अनुषंगाने शिवाराचे निरीक्षण करण.

दिनांक: ७-१४ सप्टेंबर

सरपंच, ग्राम पंचायत प्रशासक, ग्राम सेवक, ग्राम रोजगार, कृषी सहायक, तलाठी, अन्य शासकीय अधिकारी / कर्मचारी

०२

गाव/ वाडी/ तांडा फेरी



- \* गाव समृद्धीच्या दृष्टीने गावात सामुदायिक घ्यायचे कामे.
- \* गाव समितीच्या दृष्टीने अभिसरण अंतर्गत घ्यावयाची विविध २६३ कामांचे नियोजन (शासन निर्णय दिनांक ३० मार्च, २०२१)
- \* शोषखड्डे, शौचालय, घरकुल, बाजार ओटे, सार्वजनिक पाणीपुरवठा विहीर, मुरमीकरण, खडीकरण, सिमेंट रस्ते, इत्यादी अनुषंगाने गाव फेरी काढण्यात यावी.

दिनांक १५-२० सप्टेंबर

सरपंच, ग्राम पंचायत सदस्य, ग्राम सेवक, ग्राम रोजगार सेवक, तंटा मुक्ती अध्यक्ष, गावातील मान्यवर



- \* वैयक्तिक लाभार्थीच्या निवडीच्या अनुषंगाने गावफेरीत बाबी समाविष्ट कराव्यात.

०३

### ग्राम पंचायत स्तरावरील अधिकाऱ्यांची बैठक



- \* गाव पातळीवरील कामाचे मजुरी व कुशल प्रमाण ६० : ४० असे राहणे साठी निर्णायिक बाबी लक्षात घेणे.
- \* **उदाहरणार्थ :** जसे गावात सिमेंट रस्ता घ्यावयाचा झाल्यास त्याचे मजुरी : कुशल प्रमाण २८ : ७२ असे आहे त्याच बरोबर माथा ते पायथा उपचारातील मजुरी अधिक असणारे जसे कि सी.सी.टी, डीप सी.सी.टी., लूज बोल्डर, गाबियन, वृक्षलागवड असे स्ट्रक्चर जोडीला घ्यावे जेणेकरून गाव स्तरावरील मजुरी व कुशल प्रमाण पाळले जाईल.
- \* टार्गेट लाभार्थ्यांच्या नोंदणी करणे.
- \* मजुरी न मिळल्यामुळे कामाच्या अभावी होणाऱ्या स्थलांतर कुटुंबांची यादी तयार करणे.
- \* कामा अभावी स्थलांतरित होणाऱ्या कुटुंबातील विद्यार्थ्यांची वर्गनिहाय यादी वेगळ्याने तयार करणे.
- \* गाव पातळीवर शेल्फवर कामे राहणे साठी उपाययोजना करणे.

दिनांक : २१ - २४ सप्टेंबर

०४

### कुटुंब समृद्धीसाठी सर्वेक्षण



सरपंच, ग्राम सेवक, ग्राम रोजगार, कृषी सहायक, आंगणवाडी ताडी, जि.प. शाळांचे मुख्याध्यापक व उपशिक्षक

- \* कुटुंब आधारित समृद्धी बजेटची गाव फेरी निश्चीत करावी यात प्रामुख्याने गरीब, गरजू शेतकरी शेतमजूर कुटुंबे लखपती कशी होतील याचे नियोजन करावे.



\* समृद्ध कुटुंबाचे नियोजन करतांना खालील बाबींची दक्षता घ्यावी.

दिनांक : २५ - ३० सप्टेंबर

- भूमिहीन शेतमजूर व मजुरीची किरकोळ कामे करणारी गरजू लोक यांना यंत्रणांनी स्वयंस्फूर्तीने रोजगार हमी योजनेच्या कामाबद्दल माहिती घ्यावी व अशा लोकांना लखपती करण्यासाठी योजनेत सहभागी करून घ्यावी.
- शहरी भागातून परतलेल्या व्यक्ती,
- रोज शहरात जाऊन काम करणारे व्यक्ती
- स्थलांतर थांबवायचे आहे म्हणून उपलब्ध होणारे नवीन कामगार
- दर आठवड्याला मजुरी मिळेल म्हणून रोहयोचे काम करण्यास तयार होणारे
- गावाची कामे लवकर पूर्ण करण्यास मदत करण्याच्या हेतूने काम करण्यास तयार होणारे लोकांचे सर्वेक्षण करणे.
- आर्थक परिस्तिथी बदलून पुढे जाण्यासाठी धडपडणाऱ्या व्यक्ती
- रोजगार हमी योजनेतून शेतीपूरक जोडधंदा/ स्वतःचा व्यवसाय करू इच्छणाऱ्या व्यक्ती.

०५

## ग्राम पंचायत प्रारूपयादी



वैयक्तिक लाभाची कामे देण्याकरिता घरोघरी जाऊन दिलेल्या प्रारूप यादीप्रमाणे सदर लाभार्थीकडे प्रस्तावित लाभ अस्तित्वात आहे किंवा नाही याबाबत लाभार्थी समक्ष खात्री करून नमुन्यात नोंदविणे.

दिनांक : १ ऑक्टोबर

सरपंच, ग्राम विकास अधिकारी, ग्राम सेवक, सचिवग्राम पंचायत



०६

## समृद्ध गावासाठी ग्रामसभा



महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत मागील वर्षात करण्यात आलेल्या कामाच्या सर्वकष अहवाल ग्राम रोजगार सेवक ग्रामसेवक यांना ग्रामसभेसमोर ठेवावा. तसेच रोजगार हमी योजनेअंतर्गत घेण्यात येणाऱ्या अनुज्ञ कामाची यादी गरामसभे समोर ठेवावी. तसेच खालील बाबीवर प्रामुख्याने चर्चा करावी.

- अपूर्ण कामे
- शेल्फ वरील कामे
- जॉब कार्ड चे अद्यावतीकरण
- नागरिक माहिती बोर्ड
- सोशल ऑडिट मधील मुद्दे
- घन कचरा व्यवस्थापना विषयी चे मुद्दे
- ग्राम स्वछते विषयी चे मुद्दे
- महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत घेण्यात येणारी कामे जालशक्ती अभियानांतर्गत घेण्यात येणारी कामे

दिनांक : २ ऑक्टोबर

मतदार यादीतील सर्व नागरिक, सरपंच, ग्राम सेवक, ग्राम रोजगार

या सर्वकष विचार करण्यात यावा

०७

## प्रारूपयादीवरील आक्षेप नोंदविणे



सर्वेक्षणानंतर तयार होणाऱ्या यादीवर हितसंबंधीतांनी आक्षेप असल्यास ते ग्राम पंचायतीत (ग्रामविकास अधिकारी/सचिव, ग्रामपंचायत) नोंदविणे.

दिनांक : ५ ऑक्टोबर

सरपंच, ग्राम विकास अधिकारी, ग्राम सेवक, सचिव ग्राम पंचायत



०८

## “प्रारूप यादीवरील आक्षेप” अंतिममान्यतेसाठी सादर

दिनांक : १५ ऑक्टोबर

प्राप्त झालेल्या आक्षेपांवर ग्रामविकास अधिकारी /  
सचिव, ग्रामपंचायत यांनी खुलासासह सहकार्यक्रम  
अधिकारी यांचाकडे सादर करणे.

सरपंच, ग्राम सेवक, ग्राम पंचायत

०९

## SECC प्रमाणेजेष्टता यादी अंतिम करणे

दिनांक : ३० ऑक्टोबर

ग्राम पंचायतकडून प्राप्त झालेल्या आक्षेप व  
त्याबाबत प्राप्त झालेले खुलासे लक्षात घेऊन यादी अंतिम  
करून ग्राम पंचायतीला लाभार्थी निवड करण्याकरिता  
पाठविणे.

गट विकास अधिकारी पंचायत समिती



१०

ग्राम पंचायत स्तरावरील लेबरबजेट  
निश्चीत करून अंतिम करणे



ग्रामसभांनी ग्राम पंचायत स्तरावरील वार्षिक कृती  
आराखडाला मंजुरी देणे.

(समृद्धी बजेट आराखडा)

दिनांक : १६ ऑक्टो - ३० नोव्हें

सरपंच, ग्राम सेवक, ग्राम रोजगार, राज्य  
यंत्रणांचे अन्य क्षेत्रीय अधिकारी / कर्मचारी

११

ग्राम पंचायत स्तरावरील नियोजन  
आराखड्या संकलन करून प.स. कडे सादर करणे



दिनांक : २० डिसेंबर पर्यंत

सर्व ग्राम पंचायतकडून प्राप्त प्रस्तावाचे संकलन  
करूण छान छानणी करण्यात यावी, मान्यतेसाठी पंचायत  
समितीकडे सादर करण्यात यावा

तहसीलदार / गट विकास अधिकारी



१२

पंचायत समिती द्वारे तालुकास्तरावरील एकत्रित वार्षिक  
नियोजन आराखड्यास मंजुरी देणे व तो जिल्हा कार्यक्रम  
समन्वयकांकडे सादर करणे

दिनांक : २० जानेवारी पर्यंत

पंचायत समितीद्वारे तालुस्तारासाठी प्रस्तावित  
केलेल्या कामांचा समावेश करून लेबर बजेट व वार्षिक  
कृती आराखड्यास मंजुरी देण्यात यावी.

जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक व सह जिल्हा  
कार्यक्रम समन्वयक

१३

जिल्हा कार्यक्रम समन्वयकांद्वारे जिल्हा वार्षिक  
आराखडा व लेबर बजेट जिल्हा परिषदेकडे सादर  
करून मंजुरी घेणे

दिनांक : २० जानेवारी पर्यंत

जिल्हा परिषदेद्वारे जिल्हा स्तरासाठी प्रस्तावित  
केलेल्या कामांचा समावेश करून लेबर बजेट व वार्षिक  
कृती आराखड्यास मंजुरी देण्यात यावी.

जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक व सह जिल्हा  
कार्यक्रम समन्वयक



१४

जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांनी जिल्हा वार्षिक  
आराखडा व लेबर बजेट मनरेगा आयुक्ताकडे सादर  
करणे



दिनांक : ३१ जानेवारी पर्यंत

सर्व आवश्यक बाबींची खात्री पटवील्याचे प्रमाणित  
करून प्रस्ताव मनरेगा आयुक्तालयकडे सादर करण्यात  
यावा.

जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक



## 14. प्रत्येक गावात ५ कामे शेल्फवर तयार ठेवण्याबाबत

शासन परिपत्रक क्रमांक. मग्नारोहयो २०२१/प्र.क्र..८३/रोहयो७ दिनांक ०२ सप्टेंबर २०२१.

**प्रस्तावना :-**

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत राज्यात कामे मोठ्या प्रमाणावर सुरु असून रोजगार हमी योजना विभागाने “मी समृद्ध तर गाव समृद्ध, गाव समृद्ध तर माझा महाराष्ट्र समृद्ध” या तत्वाने वाटचाल सुरु केली आहे.

ग्रामीण भागातील लोक, शेतकरी- भूमिहीन शेतमजूर श्रीमंतीच्या वाटेवर कशाप्रकारे जातील याच्या अनुषंगाने अनेक नव्या बाबींचा समावेश करण्यात आला असून ही योजना ग्रामीण भागात प्रभावीपणे राबविण्यासाठी मारक ठरणारे अनेक अडथळे कमी करण्यात आले आहेत. मजुरी देणे, सदर मजुरीतून मालमत्ता निर्माण करणे व या मालमत्तेतून ग्रामीण भागातील गरिबांचे जीवनमान उंचावणे यासाठी रोजगार हमी योजना काम करत आहे.

**शासन परिपत्रक :-**

उपरोक्त संदर्भित विविध शासन निर्णय/ परिपत्रकान्वये शासनाने प्रत्येक ग्रामपंचायतीतील ५ कामे शेल्फवर ठेवण्याबाबत निर्देश दिले आहेत. त्याप्रमाणे जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक व सहजिल्हा कार्यक्रम समन्वयक अधिकाऱ्यांकडून कार्यवाही केली जाते.

तथापि, शेल्फवर काम ठेवणे म्हणजे ज्या त्या वर्षाच्या लेवर बजेट मध्ये किमान ५ कामांची यादी ठेवणे असे समजले जाते. परंतु मजुरांनी कामाची मागणी केल्यावर कामास मजुरांच्या मागणी नंतर तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यता देण्यास येत असल्यामुळे मजुरांना कामे विहित वेळेत देण्यास विलंब होतो. त्यामुळे गरजू मजुरांना वेळीच कामे उपलब्ध करून देता न आल्यामुळे मत्तानिर्मिती होत नाही व सदर मत्तानिर्मिती न झाल्यामुळे ग्रामीण भागातील गरिबांचे जगणे सुखकर होण्यास अडथळा निर्माण होतो.

सबब, गरजू मजुरांना वेळेवर कामे उपलब्ध करून देता यावे करिता तांत्रिक आणि प्रशासकीय मंजुरी नसलेल्या कामांना यापुढे शेल्फवरील कामे समजले जाणार नाही.



मागील ३ वर्षापासून SECURE प्रणाली अमलात आहे. त्यात प्रत्येक ग्रामपंचायत/ गावात किती कामांना तांत्रिक आणि प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली आहे हे पाहता येते. अत: ३१ ऑक्टोबर, २०२१ पर्यंत प्रत्येक गावात किमान ५ कामे तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यतेसाठी ठेवण्यात यावे आणि ते SECURE प्रणालीमध्ये समाविष्ट असावेत असे सूचित करण्यात येत आहे.

प्रत्येक ग्राम पंचायती मध्ये यंत्रणा विभाग म्हणजे वन विभाग, कृषी विभाग, सामाजिक वनीकरण व इतर यंत्रणा या विभागांनी मिळून २ कामे किंवा तालुकामध्ये ग्राम पंचायतीची संख्येच्या दुप्पट कामांना प्रशासकीय मान्यता देण्याची कार्यवाही पूर्ण करून संबंधित गट विकास अधिकारी/ तहसीलदार यांचे मार्फत ग्राम पंचायत यांना कळविण्याची कार्यवाही करावी. वरील प्रमाणे यंत्रणांचे प्रशासकीय मान्यता ची कार्यवाहीवर उप जिल्हाधिकारी (रोहयो) यांनी सनियंत्रण करावे व यंत्रणांचे स्तरावरून कामांचे शेल्फ तयार होतील हे सुनिश्चित करावे.



## 15. वर्क कोड (कामांचा सांकेतांक)

- \* जेंब्हा आपणास एखादे कामास सुरुवात करावयाची असते, त्यावेळेस सर्व प्रथम जे काम सुरु करावयाचे आहे त्या कामाची नोंद नरेगा सॉफ्टवर करावी लागते. त्या नोंदीस वर्क कोड तयार करणे असे म्हणतात.
- \* नरेगा सॉफ्टवर जो वर्क कोड तयार करण्यात येतो तो वर्क कोड हा युनिक क्रमांक असतो, म्हणजेच एका कामासाठी एकच क्रमांक मनरेगा सॉफ्टवर जनरेट होत असतो. त्याच क्रमांकाचा दुसरा क्रमांक दुस-या कामासाठी जनरेट होत नाही.
- \* उदा:- **1819009049/IF/1235060360**
- \* उपरोक्त नुसार प्रत्येक कामाचा एक युनिक वर्क कोड तयार होत असतो. या वर्क कोडनुसार तो वर्क कोड कोणत्या जिल्हयातील कोणत्या तालुक्यातील कोणत्या गावातील कोणत्या प्रकारच्या कामाचा आहे हे समजता येईल.
- \* सदर वर्क कोडचा खालील नुसार अर्थ असतो.
- \* **18-** वर्क कोडची सुरुवात हि राज्याच्या कोडने होते. 18 हे महाराष्ट्राचे कोड आहे.
- \* **19-** त्यानंतर दोन आकडे हे जिल्हयाचे कोडचे असतात 19 हे नांदेड जिल्हयाचे कोड आहे.
- \* **009-** त्यानंतरचे तीन आकडे हे तालुक्याचे कोड आहे. 009 हे मुदखेड तालुक्याचे कोड आहे.
- \* **049-** त्यानंतरचे तीन कोड हे ग्रामपंचायतचे कोड आहे. 049 हे निवघा ग्रामपंचायतचे कोड आहे.
- \* **IF:-** याचा अर्थ हा वर्क कोड वैयक्तिक लाभाचा काम आहे.
- \* त्यानंतरचा कोड म्हणजे त्या कामाचा नरेगासॉफ्ट आपोआप जनरेट झालेला युनिक क्रमांक होय.



- \* नरेगा सॉफ्ट मध्ये विविध प्रकारच्या कामांचे वेगवेगळ्या प्रकारच्या लिंक मध्ये वर्क कोड तयार करावे लागतात.
- \* जसे कि, वैयक्तिक लाभाच्या कामांचे वर्क कोड हे Individual Work Category (IF) या लिंक मध्ये वर्क कोड तयार केले जातात. वृक्ष लागवड संबंधित कामे हि Drought Proofing (DP) या लिंक मध्ये तयार केली जातात. ई.
- \* वर्क कोड तयार करण्याचे काम हे डाटा एंट्री ऑपरेटर यांच्या लॉगीन मधून केले जाते.



## 16. ई-मस्टर / हजेरीपत्रक

- \* मजुरांने कामाची मागणी केले नंतर त्यांना एखादया कामावर (शेल्फ वर उपलब्ध असलेल्या कामांपैकी) काम उपलब्ध करून देण्यात येते.
- \* जर मजुरांनी कामाची मागणी केलेल्या गावात काम उपलब्ध नसेल / शेल्फ तयार नसेल तर त्या गावाच्या ०५ कि.मी.च्या परिधात देखील काम उपलब्ध करून देता येते.
- \* मजुर ठिकाणी काम करीत असतो तेथे त्यांनी काम केल्याची हजेरी घेण्यात येते, हजेरी हि दिवसांतून दोन वेळा घेण्यात येते.
- \* मजुरांची मजुरी ज्या कागदपत्रावर नोंदविली जाते त्यास मस्टर / हजेरीपत्रक असे संबोधतात.
- \* सुरुवातीच्या काळात हजेरीपत्रके हे मॅन्यअुली वापरण्यात येत असत, म्हणजेच शासकिय मुद्रणालय मार्फत छपाई केलेल्या हजेरीपत्रकांवर पेनने सर्व माहिती लिहावी लागायची.
- \* एखादया मजुरांने कामाची मागणी केले नंतर आपण त्यांना एखादया कामावर काम उपलब्ध करून देत असतो.
- \* नंतर सन 2012-13 मध्ये ई- मस्टर या प्रणालीची सुरुवात झाली, यामध्ये ज्या कामावर मजुर काम करणार आहे, त्या मजुराची सर्व माहिती त्या ई- मस्टर वर पूर्ववत प्रिंट काढून देण्यात येते.
- \* ई-मस्टर वर जिल्हयाचे नाव, तालुक्याचे नाव, ग्रामपंचायतचे नाव, कामाचे नाव, कामाचा संकेतांक (प्रत्येक कामासाठी एक युनिक क्रमांक असतो, तो क्रमांक दुस-या कामासाठी येत नाही), हजेरीपत्रकाचा क्रमांक, हजेरीपत्रकाचा कालावधी, कामाच्या तांत्रिक व प्रशासकिय मान्यतेचा क्रमांक व दिनांक, मजुराचे नाव, मजुराचे खाते क्रमांक हि माहिती प्रिंट होवूनच होते.
- \* मस्टरचा कालावधी हा ०७ दिवसांचा असतो, यामध्ये एक दिवस सुटि देण्यात येते.



8/14/22, 5:24 PM

Print Muster Roll

**राष्ट्रीय शासीण रोजगार हमी कायदा**  
**हजारीपट (For Unskilled Labourer)**



नोंदवणी पूरक नंबर \_\_\_\_\_ Page No. \_\_\_\_\_

Signature of Issuing Officer with seal

राज्य: MAHARASHTRA      हजारीपट क्रमांक : 1255      Muster Roll Printing date : 14/06/2022      विल्हा: Nanded      पंचायत नमिती: MUDKEDH      ग्राम पंचायत: NIWAGHA      वित्तीय वर्ष: 2022-2023  
 कामाचा लेखातक : 1819009049/1F/1235060360      कामाचे नाव : CS जनावरांग माळा (निवापा) (दिलोप साहेबराव पवार) माट क्र. 512  
 दिनांक गात्र : 15/06/2022      दिनांक पर्यंत : 21/06/2022      कार्यालयातील वरेण्य : Technical sanction no & Date : 1819009/2021-2022/88497/TS(23/03/2022) Financial sanction no & Date : 1819009/2021-2022/88497/AS(24/03/2022)

Name of technical staff responsible for measurement  
: SHIVRAJ TUKARAM GHANTEWAD

| अनुसाराकृत<br>नंबर/रजिस्टर क्रमांक | नाव/रजिस्टर क्रमांक   | क्रमांक प्रमाणार्थ<br>नाव | अनुसारार्थ नाव         | नाव    | खाले क्रमांक                                  | दररोजाची हजारी |   |   |   |   |   |   | एकूण<br>नव्हार<br>उपरिक्षेत्री | प्रतिदिन<br>मजदूर<br>(ग्राम के<br>अनुसार<br>रेकम) | हजारी<br>क्रमांकातील<br>रेकम | प्रवास न<br>उपरिक्षेत्री<br>दरी | Implements<br>/ Sharpening<br>Charge | अंदा<br>केलेली<br>एकूण<br>रेकम | अंदासाठी<br>सही/<br>अंगठा |
|------------------------------------|-----------------------|---------------------------|------------------------|--------|---|----------------|---|---|---|---|---|---|--------------------------------|---|------------------------------|---------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------|---------------------------|
|                                    |                       |                           |                        |        |   | 1              | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |                                |   |                              |                                 |                                      |                                |                           |
| 1                                  | MH-19-009-049-001/171 | लतोफ समशीर<br>शेळ         | लतोफ समशीर<br>शेळ      | निवापा | Bank<br>Bank of Baroda<br>71060100*****       |                |   |   |   |   |   |   |                                |   |                              | OTH                             | X                                    |                                |                           |
| 2                                  | MH-19-009-049-001/171 | लतोफ समशीर<br>शेळ         | सातीमाळी लतोफ<br>शेळ   | निवापा | Bank<br>Maharashtra Gramin Bank<br>80022***** |                |   |   |   |   |   |   |                                |   |                              | OTH                             | X                                    |                                |                           |
| 3                                  | MH-19-009-049-001/194 | दिलोप<br>साहेबराव पवार    | दिलोप साहेबराव<br>पवार | निवापा | Bank<br>Bank of Baroda<br>71060100*****       |                |   |   |   |   |   |   |                                |   |                              | OTH                             | X                                    |                                |                           |
| 4                                  | MH-19-009-049-001/194 | दिलोप<br>साहेबराव पवार    | जर्णी दिलोप<br>पवार    | निवापा | Bank<br>State Bank of<br>India<br>36890*****  |                |   |   |   |   |   |   |                                |   |                              | OTH                             | X                                    |                                |                           |

Work start date :

एकूण

हजारी घण्याची नाही.

तपासणी करणा-गायी राहावरी



## 17. वेजलिस्ट (Wagelist)

- \* मजुरीचे प्रदाने अदा करण्यासाठी सर्व प्रथम हजेरीपत्रके ऑनलाईन करणे आवश्यक आहे.
- \* हजेरीपत्रके ऑनलाईन करण्याची प्रक्रिया हि डाटा एंट्री ऑपरेटर यांचे लॉगीनमध्ये होत असते.
- \* हजेरीपत्रक ऑनलाईन केल्यानंतर त्याची वेजलिस्ट तयार करण्यात येते. (संगणक चालक यांचे मार्फत ऑनलाईन पद्धतीने प्रथम स्वाक्षरीकार यांचे लॉगीन मध्ये हजेरीपत्रक पाठविण्याची प्रक्रिया म्हणजेच वेजलिस्ट तयार करणे होय)
- \* वेजलिस्ट मध्ये हजेरीपत्रकावर असलेली सर्व माहिती जसे कि, मजुराचे नाव, त्याचे जॉब कार्ड क्रमांक, त्यांना मिळालेली मजुरी, मजुरांचे खाते क्रमांक इ. ची माहिती समाविष्ट असते.
- \* हजेरीपत्रक ऑनलाईन झाल्यानंतर प्रदाने अदा करण्याची कार्यवाही हि प्रथम व द्वितीय स्वाक्षरीकार यांचे लॉगीनमध्ये होत असते.



## **18. प्रथम स्वाक्षरीकार - FTO (Fund Transfer Order) तयार करणे**

- \* सुरुवातीच्या काळात जुन्या मनरेगा मध्ये खात्यात पैसे जमा झाल्यानंतर चेक व्दारे बँकेत अथवा पोस्टात प्रदाने अदा केले जायचे, त्या चेक वर दोन अधिकारी यांच्या स्वाक्षर्या असायच्या.
- \* eFMS (Electronic Fund Management System) मध्ये देखील मजुरीचे प्रदाने ऑनलाईन अदा करण्यासाठी दोन अधिकारी यांच्या डिजीटल स्वाक्षर्यांची आवश्यकता असते.
- \* डिजीटल स्वाक्षरी या DSC (Digital Signature) याव्दारे केली जाते.
- \* प्रथम स्वाक्षरीकार (first signatory) हे संबंधित विभागाचे कनिष्ठ अधिकारी असतात, उदा. पंचायत समितीचे प्रथम स्वाक्षरीकार हे सहायक लेखाधिकारी हे असतात, तहसील कार्यालयाचे प्रथम स्वाक्षरीकार हे अव्वल कारकुन अथवा नायब तहसीलदार हे असतात.
- \* प्रथम स्वाक्षरीकार (First signatory) हे संगणक चालक यांचे मार्फत पाठविण्यात आलेल्या वेजलिस्टची ऑनलाईन पृष्ठीने त्यांचे लॉगीन मधून तपासणी करतात (मजुर, मजुरांचे खाते क्रमांक, मजुरांची मजुरीची रक्कम, इ.)
- \* तपासणी झाले नंतर प्रथम स्वाक्षरीकार हे त्या कामाचा FTO (Fund Transfer Order) तयार करतात व त्यांवर आपली डिजीटल स्वाक्षरी करून त्या FTO ला द्वितीय स्वाक्षरीकार यांचे मान्यतेसाठी ऑनलाईन पृष्ठीनेच पाठवितात.

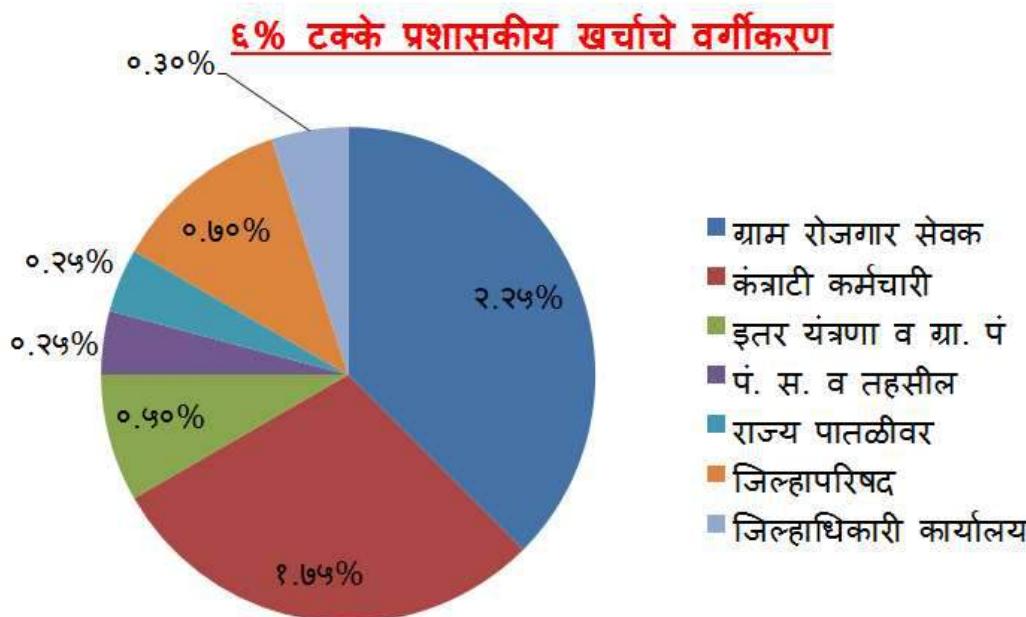


## 19. ब्दीय स्वाक्षरीकार

- \* ब्दीय स्वाक्षरीकार (2nd signatory) हे संबंधित विभागाचे वरिष्ठ अधिकारी असतात, उदा. पंचायत समितीचे ब्दीय स्वाक्षरिकार हे गटविकास अधिकारी हे असतात, तहसील कार्यालयाचे ब्दीय स्वाक्षरीकार हे तहसीलदार हे असतात.
- \* प्रथम स्वाक्षरीकार यांनी पाठविलेले FTO तपासून ब्दीय स्वाक्षरीकार हे त्यांवर आपली डिजीटल स्वाक्षरीक करतात.
- \* ब्दीय स्वाक्षरीकार यांनी ब्दीय स्वाक्षरी केले नंतर सदरचे FTO हे थेट बँक/ पोस्टा कडे ऑनलाईन पध्दतीने वर्ग केले जातात व बँक/ पोस्टा FTO प्रोसेस करून मजुरांच्या खात्यात पैसे वर्ग करतात.

### ६% प्रशासकीय खर्चाचे वर्गीकरण

राज्यात होणाऱ्या एकूण कुशल व अकुशल खर्चाच्या 6% खर्च हा प्रशासकीय खर्च (ज्या मधे ग्राम रोजगार सेवक मानधन, कंत्राटी कर्मचारी कार्यालयीन साहित्य प्रकशिक्षण इत्यादी) म्हणून अनुन्येय आहे. हा खर्च केंद्र शासन करतो (शासन परिपत्रक नियोजन दिनांक 4 जून 2013 ) त्यापैकी 5.75% जिल्हा पातळीवर खर्च होतो याचे वर्गीकरण खालील प्रमाणे आहे.





1) 2.25% ग्राम रोजगार सेवक मानधन परंतु यात बदल करून मानधन excel calculator द्वारे परिगणनीत केली जाते

पाहिले 1000 मनुष्य दिवस 6% प्रमाणे

दुसरे 1000 ते 2000 मनुष्य दिवस 4% प्रमाणे

तिसरे 2000 पुढील मनुष्य दिवस 2.25% शासन निर्णय दिनांक 8 मार्च 2021 प्रमाणे अमरावती, भंडारा, पालघर, चंद्रपूर, वर्धा याना नवीन पद्धती लागू आहे.

2) 0.25% राज्य पातळीवर खर्च

3) 1.75% कंत्राटी कर्मचारी

4) 0.50% कार्यावयीन इतर यंत्रणा याना व ग्राम पंचायत या पैकी 25% निधी अग्रीम देण्याची सुविधा आहे.

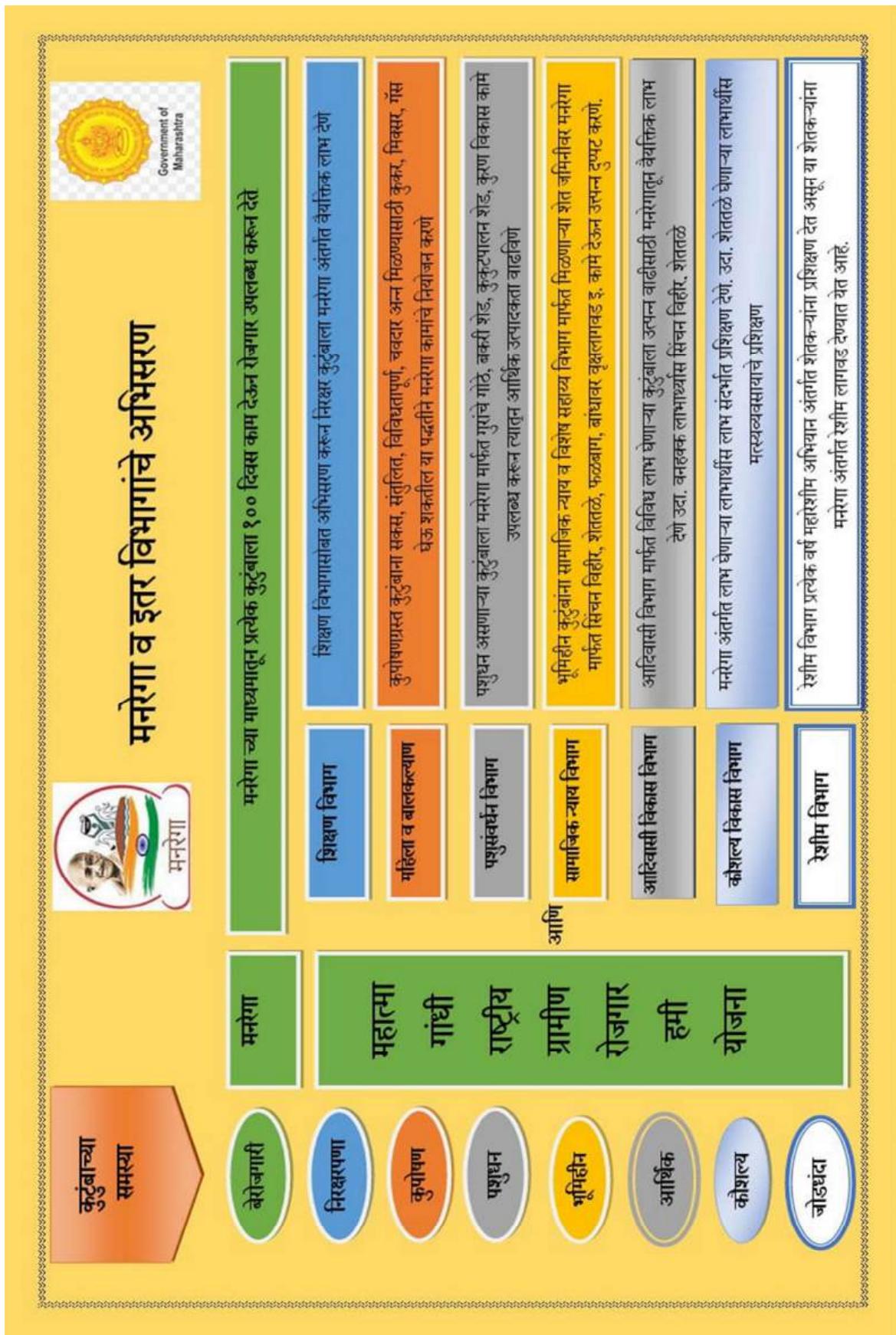
5) 0.25% निधी हा पंचायत समिती व तहसील याना अनुज्ञेय आहे

6) 0.70% जिल्हापरिषद मग्नारोहयो कक्षा असे होते

7) 0.30% जिल्हाधिकारी कार्यालय मग्नारोहयो व (शासन निर्णय 29 सप्टेंबर 2017 नियोजन विभाग) या प्रमाणे प्रशासकीय खर्च हा अनुज्ञेय असणार आहे.



## 20. मनरेगा व इतर विभागांचे अभिसरण





## 21. इतर मागास बहुजन कल्याण विभागांतर्गत मनरेगा योजनेची अंमल बजावणी

### प्रक्रिया

- १) सहाय्यक संचालकानी गावांची निवड केल्यानंतर त्या गावात मनरेगाच्या अंमल बजावणीची जबाबदारी असलेल्या यंत्रणा (ग्राम रोजगार सेवक, तांत्रिक सहाय्यक व सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी) तसेच या कामांना सहाय्यभूत ठरणारे घटक सरपंच, उमेदव्या सर्व प्रकारच्या सखी, सहाय्यक संचालक कार्यालयातील सर्व अधिकारी / कर्मचारी आणि विभागांतर्गत कार्यरत VJNT महामंडळ व OBC महामंडळाचे तसेच महाज्योती व अमृतचे अधिकारी / कर्मचारी या सर्वांचे एकत्रित प्रशिक्षण मनरेगाच्या "मानव संसाधन विकास" चमूद्वारे घेण्यात येईल..
- २) सहाय्यक संचालक व महामंडळातील अधिकारी १५ दिवसांच्या आत या प्रत्येक गावामध्ये जाऊन यामध्ये वैयक्तिक, सामूहिक तसेच सार्वजनिक कामांच्या आवश्यकतेबाबत शिवार फेरी व Focus Group Discussion करतील. या बाबींची पूर्तता करून प्रत्येक गावातून किमान १० वैयक्तिक लाभांची कामे ५ दिवसांच्या आत प्रस्तावित करण्याचे उदिष्ट ग्राम रोजगार सेवकांना देण्यात येईल. गाव दौन्याच्यावेळी सहाय्यक संचालक, सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी (APO) व तांत्रिक सहाय्यक या कामांचे शहानिशा करतील व प्रशासकीय मान्यतेबाबत आपले मत बनवतील. तसेच आवश्यक वाटल्यास काही सामूहिक व सार्वजनिक कामे मंजूर करण्याचे सुध्दा ठरवतील.
- ३) प्रशासकीय मान्यता द्यावयाच्या कामांचे सर्व कागद पत्रांसह प्रस्ताव तयार करण्याची ग्राम रोजगार सेवक, तांत्रिक सहाय्यक यांची संयुक्त जबाबदारी राहील.
- ४) सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी (APO) यांची जबाबदारी सहाय्यक संचालक कार्यालय व मनरेगाची यंत्रणा या दोघांमध्ये दुआ प्रस्थापित करण्याची राहील.
- ५) नियोजित कामांना ग्रामसभेच्या मंजूरीची जबाबदारी ग्रामसेवकाची राहिल. निकटच्या काळात ग्रामसभा होणार नसल्यास १५ दिवसांच्या आत विशेष ग्रामसभा घेऊन सदर कामांना मान्यता देण्यात यावी.
- ६) या प्रमाणे सर्व बाबतीत परिपूर्ण प्रस्ताव सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी (APO) द्वारे सहाय्यक संचालक यांच्या कार्यालयात सादर करण्यात येतील.
- ७) सहाय्यक संचालक यांनी आपल्या कार्यालयातील अधिनस्त अधिकारी / कर्मचारी यांना ठराविक गावांची जबाबदारी देण्याचे निश्चित करावे.



८) VJNT व OBC महामंडळाने आपल्या जिल्ह्यास्तरीय अधिकाऱ्यांना तसेच महाज्योती व अमृत या संस्थांनी सुद्धा या गावांमधील आपापल्या समाज घटकाशी निगडीत १००% कुटूंबासाठी महामंडळाच्या योजना लागू करण्याच्या बेताने कार्य करण्यास सूचित करावे. तसेच १५ दिवसांच्या आत प्रत्येक गावातील किमान ५ प्रकरणे सादर करण्याचे उद्दिष्ट द्यावे. या प्रत्येक ५ प्रकरणांमध्ये मनरेगासोबत अभिरसणाचे लाभ घेतलेले असणे आवश्यक राहील.

९) या गावांच्या मनरेगाचे कामांना प्रशासकीय मान्यता देण्याचे अधिकार / अंमलबजावणी अधिकारी म्हणून इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या सहाय्यक संचालक यांना देण्यात येत आहेत. तसेच नियंत्रण अधिकारी म्हणून विभागाचे उप संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण (प्रादेशिक) काम पाहतील.

१०) सहाय्यक संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी प्रशासकीय मान्यता देतांना त्यांच्या माध्यमातून मंजूरी दिलेल्या कामांचे ६०:४० चे प्रमाण राखण्याची खबरदारी घ्यावयाची आहे. या कामात सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी (APO) व तांत्रिक सहाय्यक, मनरेगा त्यांना मदत करतील. प्रशासकीय मान्यता मिळाल्यानंतर कामाचे प्राकलन तयार करणे.

११) प्रशासकीय मान्यता मिळालेल्या कामांचे विस्तृत अंदाजपत्रक तयार करण्याची जबाबदारी तांत्रिक सहाय्यक यांची राहील.

१२) रु ५ लक्ष मर्यादित वैयक्तिक कामांना तांत्रिक मान्यता देण्याचे अधिकार पंचायत समिती किंवा जिल्हा परिषद किंवा सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे कनिष्ठ अभियंता यांना राहतील. मनरेगा आयुक्त यांनी या प्रमाणे सेक्योर मध्ये तरतूद करावी.

१३) तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यता प्राप्त झाल्यानंतर कामास सुरुवात करावी.

१४) मनरेगाच्या नियमानुसार वेळोवेळी मस्टर निर्गमित करणे. हजेरीपत्रके पारित करणे, अकुशल व कुशलची देयके याकरिता सहाय्यक संचालक यांना कार्यक्रम अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत असून त्यांना कार्यक्रम अधिकाऱ्यांचे अधिकार देण्यात येत आहे.

१५) मनरेगा आयुक्त यांनी राज्यातील सर्व सहाय्यक संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांना लॉगीन आयडी तयार करून द्यावेत.



## प्रपत्र – ०१ (मनरेगा अंतर्गत २६६ अनुज्ञेय कामे)

| 266 PERMISSIBLE LIST OF WORK UNDER MAHATMA GANDHI NREGS |  |                 |     |               |                      |
|---|--|-----------------|-----|---------------|----------------------|
| S.No.   | Works  | Master Category | NRM | Agri & Allied | Rural Infrastructure |
| 1   | Construction of PMAY-G House Building for Individuals                            | B               |     |               | Infra                |
| 2   | Construction of State scheme Houses Building for Individuals                     | B               |     |               | Infra                |
| 3   | Construction of Anganwadi Building for Community                                 | D               |     |               | Infra                |
| 4   | Construction of Gram Panchayat/Panchayat Bhavan Building for Community           | D               |     |               | Infra                |
| 5   | Construction of Food grain Storage Building for Community                        | D               |     | Agri          |                      |
| 6   | Construction of Kitchen shed Building for Community                              | D               |     |               | Infra                |
| 7   | Repair and Maintenance of Anganwadi Building for Community                       | D               |     |               | Infra                |
| 8   | Repair and Maintenance of Gram Panchayat/Panchayat Bhavan Building for Community | D               |     |               | Infra                |
| 9   | Repair and Maintenance of Food grain Storage Building for Community              | D               |     | Agri          |                      |
| 10  | Repair and Maintenance of Kitchen shed Building for Community                    | C               |     |               | Infra                |
| 11  | Repair and Maintenance of Bharat Nirman Seva Kendra Building for Community       | D               |     |               | Infra                |
| 12  | Construction of Agricultural produce storage Building for Groups                 | C               |     | Agri          |                      |
| 13  | Construction of SHG/Federation Building for Groups                               | D               |     |               | Infra                |
| 14  | Construction of Earthen peripheral/farm/field Bund for Individuals               | A               |     | Agri          |                      |
| 15  | Construction of Pebble peripheral/farm/field Bund for Individuals                | A               |     | Agri          |                      |
| 16  | Construction of Stone peripheral/farm/field Bund for Individuals                 | A               |     | Agri          |                      |
| 17  | Construction of Earthen contour Bund for Individuals                             | A               | NRM |               |                      |
| 18  | Construction of Pebble contour Bund for Individuals                              | A               | NRM |               |                      |
| 19  | Construction of Stone contour Bund for Individuals                               | A               | NRM |               |                      |
| 20  | Construction of Earthen graded Bund for Individuals                              | A               | NRM |               |                      |
| 21  | Construction of Pebble graded Bund for Individuals                               | A               | NRM |               |                      |
| 22  | Construction of Stone graded Bund for Individuals                                | A               | NRM |               |                      |
| 23  | Construction of Earthen peripheral/farm/field Bund for Community                 | A               |     | Agri          |                      |
| 24  | Construction of Pebble peripheral/farm/field Bund for Community                  | A               |     | Agri          |                      |
| 25  | Construction of Stone peripheral/farm/field Bund for Community                   | A               |     | Agri          |                      |
| 26  | Construction of Earthen contour Bund for Community                               | A               | NRM |               |                      |
| 27  | Construction of Pebble contour Bund for Community                                | A               | NRM |               |                      |
| 28  | Construction of Stone contour Bund for Community                                 | A               | NRM |               |                      |
| 29  | Construction of Earthen graded Bund for Community                                | A               | NRM |               |                      |
| 30  | Construction of Pebble graded Bund for Community                                 | A               | NRM |               |                      |
| 31  | Construction of Stone graded Bund for Community                                  | A               | NRM |               |                      |
| 32  | Repair and Maintenance of Earthen graded Bund for Community                      | D               | NRM |               |                      |
| 33  | Repair and Maintenance of Pebble graded Bund for Community                       | D               | NRM |               |                      |
| 34  | Repair and Maintenance of Stone graded Bund for Community                        | D               | NRM |               |                      |
| 35  | Construction of Feeder Canal for Community                                       | A               |     | Agri          |                      |
| 36  | Construction of distributary Canal for Community                                 | A               |     | Agri          |                      |
| 37  | Construction of minor Canal for Community  | A               |     | Agri          |                      |
| 38  | Construction of sub-minor Canal for Community                                    | A               |     | Agri          |                      |
| 39  | Construction of water courses for Community                                      | B               |     | Agri          |                      |
| 40  | Lining of Feeder Canal for Community   | A               |     | Agri          |                      |



### 266 PERMISSIBLE LIST OF WORK UNDER MAHATMA GANDHI NREGS

| S.No. | Works  | Master Category | NRM | Agri & Allied | Rural Infrastructure |
|-------|--|-----------------|-----|---------------|----------------------|
| 41    | Lining of distributary Canal for Community                       | A               |     | Agri          |                      |
| 42    | Lining of minor Canal for Community                              | A               |     | Agri          |                      |
| 43    | Lining of sub-minor Canal for Community                          | A               |     | Agri          |                      |
| 44    | Lining of water courses Canal for Community                      | A               |     | Agri          |                      |
| 45    | Renovation of Feeder Canal for Community                         | A               |     | Agri          |                      |
| 46    | Renovation of distributary Canal for Community                   | A               |     | Agri          |                      |
| 47    | Renovation of minor Canal for Community                          | A               |     | Agri          |                      |
| 48    | Renovation of sub-minor Canal for Community                      | A               |     | Agri          |                      |
| 49    | Repair and Maintenance of Feeder Canal for Community             | D               |     | Agri          |                      |
| 50    | Repair and Maintenance of distributary Canal for Community       | D               |     | Agri          |                      |
| 51    | Repair and Maintenance of minor Canal for Community              | D               |     | Agri          |                      |
| 52    | Repair and Maintenance of sub-minor Canal for Community          | D               |     | Agri          |                      |
| 53    | Repair and Maintenance of water course Canal for Community       | D               |     | Agri          |                      |
| 54    | Construction of Flood/ Diversion Channel for Community           | D               | NRM |               |                      |
| 55    | Renovation of Flood/ Diversion Channel for Community             | D               | NRM |               |                      |
| 56    | Repair and Maintenance of Flood/ Diversion Channel for Community | D               | NRM |               |                      |
| 57    | Development of Silvipasture Grasslands for Community             | A               |     | Agri          |                      |
| 58    | Development of Silvipasture Grasslands for Individuals           | B               |     | Agri          |                      |
| 59    | Levelling/shaping of Wasteland / Fallow land for Individuals     | B               |     | Agri          |                      |
| 60    | Drainage of chaur or waterlogged areas Land for Individuals      | B               |     | Agri          |                      |
| 61    | Levelling/shaping of Wasteland Land for Community                | A               |     | Agri          |                      |
| 62    | Development of chaur Land for Community                          | A               |     | Agri          |                      |
| 63    | Development of Fallow Land for Community                         | A               |     | Agri          |                      |
| 64    | Reclamation of Community Waterlogged Land                        | A               |     | Agri          |                      |
| 65    | Drainage of Community Waterlogged Land                           | A               |     | Agri          |                      |
| 66    | Construction of workshed for Livelihood activity for Groups      | C               |     |               | Infra                |
| 67    | Construction of Brushwood Check Dam for Individuals              | B               | NRM |               |                      |
| 68    | Construction of Earthen Anicut Check Dam for Individuals         | B               | NRM |               |                      |
| 69    | Construction of Boulder Check Dam for Individuals                | B               | NRM |               |                      |
| 70    | Construction of Masonry/CC Check Dam for Individuals             | B               | NRM |               |                      |
| 71    | Construction of Gabion Check Dam for Individuals                 | B               | NRM |               |                      |
| 72    | Construction of Brushwood Check Dam for Community                | A               | NRM |               |                      |
| 73    | Construction of Earthen Check Dam for Community                  | A               | NRM |               |                      |
| 74    | Construction of Boulder Check Dam for Community                  | A               | NRM |               |                      |
| 75    | Construction of Masonry/CC Check Dam for Community               | A               | NRM |               |                      |
| 76    | Construction of Gabion Check Dam for Community                   | A               | NRM |               |                      |
| 77    | Repair and Maintenance of Earthen Check Dam for Community        | D               | NRM |               |                      |
| 78    | Repair and Maintenance of Boulder Check Dam for Community        | D               | NRM |               |                      |
| 79    | Repair and Maintenance of Masonry/CC Check Dam for Community     | D               | NRM |               |                      |
| 80    | Repair and Maintenance of Gabion Check Dam for Community         | D               | NRM |               |                      |



### 266 PERMISSIBLE LIST OF WORK UNDER MAHATMA GANDHI NREGS

| S.No. | Works  | Master Category | NRM | Agri & Allied | Rural Infrastructure |
|-------|--|-----------------|-----|---------------|----------------------|
| 81    | Construction of Compost Pit for Individual   | D               |     | Agri          |                      |
| 82    | Construction of Vermi Compost structure for Individual                             | D               |     | Agri          |                      |
| 83    | Construction of NADEP Compost structure for Individual                             | D               |     | Agri          |                      |
| 84    | Construction of Berkeley Compost Pit for Individual                                | D               |     | Agri          |                      |
| 85    | Construction of Vermi Compost structure for Community                              | D               |     | Agri          |                      |
| 86    | Construction of NADEP Compost structure for Community                              | D               |     | Agri          |                      |
| 87    | Construction of Berkeley Compost Pit for Community                                 | D               |     | Agri          |                      |
| 88    | Construction of Compost Pit structure for Community                                | D               |     | Agri          |                      |
|       | Repair and Maintenance of Vermi Compost structure for Community                    |                 |     |               |                      |
| 89    |  | D               |     | Agri          |                      |
|       | Repair and Maintenance of NADEP Compost structure for Community                    |                 |     |               |                      |
| 90    |  | D               |     | Agri          |                      |
| 91    | Repair and Maintenance of Berkeley Compost Pit for Community                       | D               |     | Agri          |                      |
| 92    | Repair and Maintenance of Compost Pit for Community                                | D               |     | Agri          |                      |
| 93    | Construction of Vermi Compost structure for Groups                                 | C               |     | Agri          |                      |
| 94    | Construction of NADEP Compost structure for Groups                                 | C               |     | Agri          |                      |
| 95    | Construction of Berkeley Compost Pit for Groups                                    | C               |     | Agri          |                      |
| 96    | Construction of Compost Pit for Groups   | C               |     | Agri          |                      |
| 97    | Construction of Crematorium for community  | D               |     |               | Infra                |
| 98    | Repair and Maintenance of Crematorium  | D               |     |               | Infra                |
| 99    | Construction of Culvert / cross drainage structures for Community                  | D               |     |               | Infra                |
|       | Repair and Maintenance of Culvert / cross drainage structures for Community        |                 |     |               |                      |
| 100   |  | D               |     |               | Infra                |
|       | Construction of Storm Water drain for coastal protection for Community             |                 |     |               |                      |
| 101   |  | D               |     |               | Infra                |
|       | Construction of intermediate and Link Storm Water Drain for Community              |                 |     |               |                      |
| 102   |  | D               |     |               | Infra                |
| 103   | Construction of Diversion Storm Water Drain for Community                          | D               |     |               | Infra                |
|       | Repair and maintenance of coastal protection Storm Water drain for Community       |                 |     |               |                      |
| 104   |  | D               |     |               | Infra                |
|       | Repair and maintenance of intermedite and Link Storm Water Drain for Community     |                 |     |               |                      |
| 105   |  | D               |     |               | Infra                |
|       | Repair and maintenance of Diversion Storm Water Drain for Community                |                 |     |               |                      |
| 106   |  | D               |     |               | Infra                |
|       | Construction of Open / Covered Grey_Water/Storm Drain for Community                |                 |     |               |                      |
| 107   |  | D               |     |               | Infra                |
|       | Repair and maintenance of Open / Covered Grey_Water/Storm Drain for Community      |                 |     |               |                      |
| 108   |  | D               |     |               | Infra                |
|       | Construction of Irrigation Open Well for Individuals                               | B               |     | agri          |                      |
| 109   | Construction of Irrigation Open Well for Community                                 | A               |     | agri          |                      |
|       | Repair and maintenance of parapet & platform of Irrigation Open Well for Community |                 |     |               |                      |
| 111   |  | A               |     | agri          |                      |
|       | Construction of Irrigation Open Well for Groups                                    | A               |     | Agri          |                      |
| 112   | Construction of Fish Drying Yards for Individual                                   | B               |     | Agri          |                      |
| 113   | Construction of Fish Drying Yards for Community                                    | B               |     | Agri          |                      |
| 114   | Repair and Maintenance of Fish Drying Yards for Community                          | D               |     | Agri          |                      |
| 115   | Boundary Line Plantation of Horticulture Trees for Individuals                     | B               |     | Agri          |                      |
|       |  |                 |     |               |                      |
| 116   | Along the coast Line Plantation of Horticulture Trees for Individuals              | B               |     | Agri          |                      |
| 117   | Boundary Line Plantation of Farm Forestry Trees for Individuals                    | B               |     | Agri          |                      |
|       | Along the coast Line Plantation of Farm Forestry Trees for Individuals             | B               |     | Agri          |                      |
| 118   |  | B               |     | Agri          |                      |
| 119   | Wasteland Line Plantation of Farm Forestry Trees for Individuals                   | B               |     | Agri          |                      |
| 120   |  | B               |     | Agri          |                      |



### 266 PERMISSIBLE LIST OF WORK UNDER MAHATMA GANDHI NREGS

| S.No. | Works   | Master Category | NRM | Agri & Allied | Rural Infrastructure |
|-------|---|-----------------|-----|---------------|----------------------|
| 121   | Boundary Line Plantation of Forestry Trees for Individuals                            | B               |     | Agri          |                      |
| 122   | Along the coast Line Plantation of Forestry Trees for Individuals                     | B               |     | Agri          |                      |
| 123   | Wasteland Line Plantation of Forestry Trees for Individuals                           | B               |     | Agri          |                      |
| 124   | Line Plantation of Shelter Belt Trees for Individuals                                 | B               |     | Agri          |                      |
| 125   | Line Plantation of Coastal Shelter Belt Trees for Individuals                         | B               |     | Agri          |                      |
| 126   | Block Plantation of Horticulture Trees in fields for Individuals                      | B               |     | Agri          |                      |
| 127   | Wasteland Block Plantation of Horticulture Trees for Individuals                      | B               |     | Agri          |                      |
| 128   | Block Plantation of Farm Forestry Trees in Fields for Individuals                     | B               |     | Agri          |                      |
| 129   | Wastelands Block Plantation of Farm Forestry Trees for Individuals                    | B               |     | Agri          |                      |
| 130   | Block Plantation of Forestry Trees in Fields for Individuals                          | B               |     | Agri          |                      |
| 131   | Wastelands Block Plantation of Forestry Trees for Individuals                         | B               |     | Agri          |                      |
| 132   | Block Plantation of Sericulture Trees in fields for Individuals                       | B               |     | Agri          |                      |
| 133   | Wastelands Block Plantation of Sericulture Trees for Individuals                      | B               |     | Agri          |                      |
| 134   | Block Plantation of Biodrainage Trees in Fields for Individuals                       | B               |     | Agri          |                      |
| 135   | Wasteland Block Plantation of Biodrainage Trees for Individuals                       | B               |     | Agri          |                      |
| 136   | Block Plantation of Shelter Belt Trees for Individuals                                | B               |     | Agri          |                      |
| 137   | Boundary Block Plantation of Coastal Shelter Belt Trees for Individuals               | B               |     | Agri          |                      |
| 138   | Canal Line Plantation of Horticulture Trees for Community                             | A               |     | Agri          |                      |
| 139   | Boundary Line Plantation of Horticulture Trees for Community                          | A               |     | Agri          |                      |
| 140   | Along the coast Line Plantation of Horticulture Trees for Community                   | A               |     | Agri          |                      |
| 141   | Boundary Line Plantation of Farm Forestry Trees for Community                         | A               |     | Agri          |                      |
| 142   | Canal Line Plantation of Forestry Trees for Community                                 | A               |     | Agri          |                      |
| 143   | Boundary Line Plantation of Forestry Trees for Community                              | A               |     | Agri          |                      |
| 144   | Road side line plantation of Forestry Trees for Community                             | A               |     | Agri          |                      |
| 145   | Along the coast Line Plantation of Forestry Trees for Community                       | A               |     | Agri          |                      |
| 146   | Boundary Line Plantation of Shelter Belt Trees for Community                          | A               |     | Agri          |                      |
| 147   | Road Line Plantation of Shelter Belt Trees for Community                              | A               |     | Agri          |                      |
| 148   | Along the coast Line Plantation of Coastal Shelter Belt Trees for Community           | A               |     | Agri          |                      |
| 149   | Block Plantation of Horticulture Trees in Government building premises for Community  | A               |     | Agri          |                      |
| 150   | Along the coast Block Plantation of Horticulture Trees for Community                  | A               |     | Agri          |                      |
| 151   | Fields Block Plantation of Horticulture Trees for Community                           | A               |     | Agri          |                      |
| 152   | Wasteland Block Plantation of Horticulture Trees for Community                        | A               |     | Agri          |                      |
| 153   | Block Plantation of Farm Forestry Trees in Government building premises for Community | A               |     | Agri          |                      |
| 154   | Along the coast Block Plantation of Farm Forestry Trees for Community                 | A               |     | Agri          |                      |
| 155   | Block Plantation of Farm Forestry Trees in fields for Community                       | A               |     | Agri          |                      |
| 156   | Wasteland Block Plantation of Farm Forestry Trees for Community                       | A               |     | Agri          |                      |
| 157   | Block Plantation of Forestry Trees in Government building premises for Community      | A               |     | Agri          |                      |
| 158   | Along the coast Block Plantation of Forestry Trees for Community                      | A               |     | Agri          |                      |
| 159   | Block Plantation of Forestry Trees in Fields for Community                            | A               |     | Agri          |                      |
| 160   | Wasteland Block Plantation of Forestry Trees for Community                            | A               |     | Agri          |                      |



### 266 PERMISSIBLE LIST OF WORK UNDER MAHATMA GANDHI NREGS

| S.No. | Works   | Master Category | NRM | Agri & Allied | Rural Infrastructure |
|-------|---|-----------------|-----|---------------|----------------------|
| 161   | Block Plantation of Sericulture Trees in Fields for Community                       | B               |     | Agri          |                      |
| 162   | Wasteland Block Plantation of Sericulture Trees for Community                       | B               |     | Agri          |                      |
| 163   | Block Plantation of Biodrainage Trees in Government building premises for Community | D               |     | Agri          |                      |
| 164   | Block Plantation of Biodrainage Trees in fields for Community                       | D               |     | Agri          |                      |
| 165   | Block Plantation of Biodrainage trees in Wastelands for community                   | D               |     | Agri          |                      |
| 166   | Along the coast Afforestation using forestry Trees for Community                    | A               |     | Agri          |                      |
| 167   | Afforestation of wastelands using Forestry trees for individuals                    | A               |     | Agri          |                      |
| 168   | Construction of Earthen Gully Plugs for Individuals                                 | B               |     | Agri          |                      |
| 169   | Construction of Stone boulder Gully Plugs for Individuals                           | B               |     | Agri          |                      |
| 170   | Construction of Earthen Gully Plugs for Community                                   | A               |     | Agri          |                      |
| 171   | Construction of Stone boulder Gully Plugs for Community                             | A               |     | Agri          |                      |
| 172   | Repair and maintenance of Earthen Gully Plugs for Community                         | D               |     | Agri          |                      |
| 173   | Repair and maintenance of Stone boulder Gully Plugs for Community                   | D               |     | Agri          |                      |
| 174   | Raising of Nursery for Individuals  | B               |     | Agri          |                      |
| 175   | Raising of Nursery for Community  | B               |     | Agri          |                      |
| 176   | Raising of Nursery for Groups   | B               |     | Agri          |                      |
| 177   | Construction of Mini Percolation Tank for Individuals                               | B               | NRM |               |                      |
| 178   | Construction of Mini Percolation Tank for Community                                 | A               | NRM |               |                      |
| 179   | Repair and maintenance of Mini Percolation Tank for Community                       | D               | NRM |               |                      |
| 180   | Construction of Farm Ponds for Individuals  | B               |     | Agri          |                      |
| 181   | Construction of Fisheries Ponds for Community                                       | B               |     | Agri          |                      |
| 182   | Construction of Community Water Harvesting Ponds                                    | A               | NRM |               |                      |
| 183   | Repair and maintenance of Fisheries Ponds for Community                             | D               |     | Agri          |                      |
| 184   | Repair and maintenance of Community Water Harvesting Ponds for Community            | D               | NRM |               |                      |
| 185   | Renovation of Fisheries Ponds for Community   | B               |     | Agri          |                      |
| 186   | Renovation of Community Water Harvesting Ponds for Community                        | A               | NRM |               |                      |
| 187   | Construction of Stabilization Pond for Community                                    | D               |     |               | Infra                |
| 188   | Repair and maintenance of Stabilization Pond for Community                          | D               |     |               | Infra                |
| 189   | Construction of Recharge Pits for Individuals                                       | B               | NRM |               |                      |
| 190   | Construction of Recharge Pits for Community   | A               | NRM |               |                      |
| 191   | Construction of Bitumen Top Roads for Community                                     | D               |     |               | infra                |
| 192   | Construction of Gravel Road Roads for Community                                     | D               |     |               | infra                |
| 193   | Construction of Inter-locking cement block/tiles Roads for Community                | D               |     |               | infra                |
| 194   | Construction of WBM Roads for Community   | D               |     |               | infra                |
| 195   | Construction of Mitti Murrum Roads for Community                                    | D               |     |               | infra                |
| 196   | Construction of Kharanja (brick/stone) Roads for Community                          | D               |     |               | infra                |
| 197   | Construction of Cement Concrete Roads for Community                                 | D               |     |               | infra                |
| 198   | Repair and maintenance of Bitumen Top Roads for Community                           | D               |     |               | infra                |
| 199   | Repair and maintenance of Gravel Road Roads for Community                           | D               |     |               | infra                |
| 200   | Repair and maintenance of Inter-locking cement block/tiles Roads for Community      | D               |     |               | infra                |



### 266 PERMISSIBLE LIST OF WORK UNDER MAHATMA GANDHI NREGS

| S.No. | Works  | Master Category | NRM | Agri & Allied | Rural Infrastructure |
|-------|--|-----------------|-----|---------------|----------------------|
| 201   | Repair and maintenance of WBM Roads for Community                    | D               |     |               | infra                |
| 202   | Repair and maintenance of Mitti Murram Roads for Community           | D               |     |               | infra                |
| 203   | Repair and maintenance of Kharanja (brick/stone) Roads for Community | D               |     |               | infra                |
| 204   | Repair and maintenance of Cement Concrete Roads for Community        | D               |     |               | infra                |
| 205   | Construction of Sand filter for Borewell recharge for Individual     | B               | NRM |               |                      |
| 206   | Construction of Sand filter for Openwell recharge for Individual     | B               | NRM |               |                      |
| 207   | Construction of Sand filter for borewell recharge for Community      | A               | NRM |               |                      |
| 208   | Construction of Sand filter for openwell recharge for Community      | A               | NRM |               |                      |
| 209   | Construction of Sand filter for openwell recharge for Groups         | A               | NRM |               |                      |
| 210   | Construction of Cattle Shelter for Individuals                       | B               |     | Agri          |                      |
| 211   | Construction of Goat Shelter for Individuals                         | B               |     | Agri          |                      |
| 212   | Construction of Piggery Shelter for Individuals                      | B               |     | Agri          |                      |
| 213   | Construction of Poultry Livestock_Shelter for Individuals            | B               |     | Agri          |                      |
| 214   | Construction of Cattle Shelter for Community                         | B               |     | Agri          |                      |
| 215   | Construction of Goat Shelter for Community                           | B               |     | Agri          |                      |
| 216   | Construction of Piggery Shelter for Community                        | B               |     | Agri          |                      |
| 217   | Construction of Poultry Shelter for Community                        | B               |     | Agri          |                      |
| 218   | Repair and maintenance of Cattle Shelter for Community               | D               |     | Agri          |                      |
| 219   | Repair and maintenance of Goat Shelter for Community                 | D               |     | Agri          |                      |
| 220   | Repair and maintenance of Piggery Shelter for Community              | D               |     | Agri          |                      |
| 221   | Repair and maintenance of Poultry Shelter for Community              | D               |     | Agri          |                      |
| 222   | Construction of Soakage Channel for Community                        | D               |     |               | infra                |
| 223   | Construction of Soak Pit for Individual                              | D               |     |               | infra                |
| 224   | Construction of Soak Pit for Community                               | D               |     |               | infra                |
| 225   | Construction of Wire crate (gabion) Spur for Community               | D               | NRM |               |                      |
| 226   | Construction of Stone Spur for Community                             | D               | NRM |               |                      |
| 227   | Construction of Earthen Spur for Community                           | D               | NRM |               |                      |
| 228   | Repair and Maintenance of Wire crate (gabion) Spur for Community     | D               | NRM |               |                      |
| 229   | Repair and Maintenance of Stone Spur for Community                   | D               | NRM |               |                      |
| 230   | Repair and Maintenance of Earthen Spur for Community                 | D               | NRM |               |                      |
| 231   | Construction of Level Bench Terrace Terrace for Individual           | B               |     | Agri          |                      |
| 232   | Construction of Upland Bench Terrace Terrace for Individual          | B               |     | Agri          |                      |
| 233   | Construction of Level Bench Terrace Terrace for Community            | A               |     | Agri          |                      |
| 234   | Construction of Upland Bench Terrace Terrace for Community           | A               |     | Agri          |                      |
| 235   | Construction of Single Unit Toilets for Individual                   | D               |     |               | infra                |
| 236   | Construction of Anganwadi Multi Unit Toilets for Community           | D               |     |               | infra                |
| 237   | Construction of Multi Unit Toilets for School                        | D               |     |               | infra                |
| 238   | Construction of Staggered Trench Trench for individual               | B               | NRM |               |                      |
| 239   | Construction of Staggered Trench Trench for Community                | A               | NRM |               |                      |
| 240   | Construction of Continuous Contour Trench Trench for Community       | A               | NRM |               |                      |



| 266 PERMISSIBLE LIST OF WORK UNDER MAHATMA GANDHI NREGS |  |                 |     |               |                      |
|---|--|-----------------|-----|---------------|----------------------|
| S.No.   | Works  | Master Category | NRM | Agri & Allied | Rural Infrastructure |
| 241   | Construction of Water Absorption Trench Trench for Community   | A               | NRM |               |                      |
| 242   | Construction of Infrastructure for Azola cultivation for Individual  | B               |     | Agri          |                      |
| 243   | Construction of Infrastructure for Azola cultivation for Community   | B               |     | Agri          |                      |
| 244   | Repair and Maintenance of Infrastructure for Azola cultivation for Community   | D               |     | Agri          |                      |
| 245   | Construction of Infrastructure for Liquid Biomanure for Individuals  | B               |     | Agri          |                      |
| 246   | Construction of Infrastructure for Liquid Biomanure for Groups   | C               |     | Agri          |                      |
| 247   | Construction of Infrastructure for Liquid Biomanure for Community  | B               |     | Agri          |                      |
| 248   | Repair and Maintenance of Infrastructure for Liquid Biomanure for Community  | D               |     | Agri          |                      |
| 249   | Construction of Underground Dykes for Community  | A               | NRM |               |                      |
| 250   | Construction of Embankment for community   | D               | NRM |               |                      |
| 251   | Construction of Village/Rural Haat for community   | D               |     |               | Infra                |
| 252   | Repair and Maintenance of Village/Rural Haat for community   | D               |     |               | Infra                |
| 253   | Construction of Cyclone shelter for Community  | D               |     |               | infra                |
| 254   | Repair and Maintenance of Cyclone shelter for Community  | D               |     |               | infra                |
| 255   | Construction of Play field for Community   | D               |     |               | Infra                |
| 256   | Repair and Maintenance of Play field for Community   | D               |     |               | Infra                |
| 257   | Construction of Compound wall for government schools for Community   | D               |     |               | Infra                |
| 258   | Repair and Maintenance of Compound wall for government run schools for Community                                     | D               |     |               | Infra                |
| 259   | Production of building material for Community  | D               |     |               | Infra                |
| 260   | Roof Top Rain Water Harvesting Structure in Gov/Panchayt Building  | A               | NRM |               |                      |
| 261   | Community Sanitary Complex   | D               |     |               | Infra                |
| 262   | Construction of Biogas plant for individual<br>Unskilled wage component towards the construction of Biogas plant for | B               |     | Agri          |                      |
| 263   | community.   | B               |     | Agri          |                      |
| 264   | Maintenance of tunnel constructed by the Border Roads Organization   | D               |     |               | infra                |
| 265   | Maintenance of bridges constructed by the Border Roads Organization  | D               |     |               | infra                |
| 266   | Construction of Liquid Waste Chamber for individual  | D               |     |               | infra                |



## मग्रारोहयो योजनेच्या अंमलबजावणीमध्ये वारंवार उपस्थित होणारे प्रश्न. (FAQ)

### 1) सरपंच याना मनरेंगाच्या कामाचा लाभ घेता येतो का?

- होय, महाराष्ट्र शाशनाचे पत्र दिनांक.१२ ऑगस्ट २०१६ अन्वये सरपंच, उपसरपंच, ग्राम पंचायत सदस्य या पदावर असणारी व्यक्ती जर महात्मा गांधी नरेगा योजनेच्या विहित निकषामध्ये बसत असतील, तर त्यांना शासनाच्या प्रचलित नियम व धोरणानुसार वैयक्तिक लाभाची कामे मंजूर करता येतील.

### 2) ग्राम रोजगार सेवक यांना वैयक्तिक लाभ घेता येतो का?

- होय, ग्राम रोजगार सेवक हे पद पगारी नसल्याने त्यांचे जीवनमान उंचावण्याकरिता नरेगाच्या माध्यमातून त्यांना लाभ देता येईल.

### 3) अज्ञान पालक याच्या नावे जमीन असल्यास त्याला लाभ देत येतो का?

- होय, अज्ञान लाभार्थी असल्यास त्यांच्या पालकाच्या नावे अपाक असल्याने वैयक्तिक कामाचा लाभ देता येईल.

### 4) बहू भूधारक याना वैयक्तिक विहिरीचा लाभ घेता येतो का?

- सहाय्यक आयुक्त नागपूर यांचे पत्र दिनांक.३१.०३.२०१५ अन्वये जर लाभार्थी अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, VJNT, FRA लाभार्थी, अपंग व्यक्ती कुटुंब प्रमुख असलेली कुटुंब, महिला कुटुंब प्रमुख असलेली कुटुंब या प्रवार्गांना वैयक्तिकलाभाच्या योजनेच्या पात्रतेसाठी जमिनीच्या कमाल मर्यादिची अट नाही.

### 5) जॉब कार्ड साठी व्याची अट आहे का?

- होय, जॉब कार्ड मिळविण्याकरिता किमान 18 वर्ष (प्रौढ) वय असणे आवश्यक आहे मात्र कमाल व्याची अट नाही.

### 6) नोकरीवर आहे त्याला विहिरीचा लाभ घेता येतो का?

- नाही, योजने अंतर्गत वैयक्तिक कामावर लाभाथर्यानि स्वतः मजूर म्हणून काम करणे आवश्यक असल्याने नोकरीवर असलेल्या कर्मचाऱ्यांना योजनेंतर्गत लाभ देता येत नाही.

### 7) लाभ घेण्यास इच्छुक व्यक्ती शहरी भागाचा रहिवासी आहे पण शेती ग्रामीण भागात आहे त्याला लाभ घेता येतो का?



- नाही, नरेगा योजने अंतर्गत वैयक्तिकलाभ घेण्यासाठी जॉब कार्ड ची आवश्यकता असते, आणि जॉब कार्ड व्यक्ती ज्या ग्राम पंचायतीचा रहिवासी आहे ती ग्राम पंचायत वितरीत करीत असते, त्यामुळे शहरी भागात वास्तव्यास असलेल्या व्यक्तीस नरेगा च्या माध्यमातून लाभ देता येणार नाही.

**8) जिल्हा मध्यवर्ती बँक खाते आहेत त्यात कुशल निधी जमा होण्यास अडचण आहे काही उपाय आहेत का?**

- होय, जिल्हा मध्यवर्ती बँक मधील खाते नरेगा संकेतस्थळावर verify होण्याकरिता अडचण जाते त्यामुळे राष्ट्रीयकृत बँकेचे खाते संकेतस्थळावर नोंदणी करण्यात यावी.

**9) ग्राम पंचायतीच्या खात्यात वैयक्तिक सिंचन विहिरीचे कुशल देयके जमा करता येतात का?**

- नाही, मा. आयुक्त नरेगा नागपूर यांचे परिपत्रक दिनांक २९.०५.२०१८ अन्वये निर्देशित केल्यानुसार नरेगा योजने अंतर्गत वैयक्तिक लाभाची कुशल देयके थेट लाभार्थ्याच्या खात्यात जमा करण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत त्यामुळे वैयक्तिक लाभाची कुशल देयके ग्राम पंचायतीच्या खात्यात अदा करता येणार नाही. तथापि, एखाद्या लाभार्थ्यासि विहीर बांधकामाचा खर्च पेलवत नसेल आणि त्याने ग्राम पंचायत किंवा अन्य व्यक्तीच्या आर्थिक मदतीने काम करण्याचे ठरविण्याल्यास व तसेही लिहून दिल्यास ग्राम पंचायत किंवा अन्य व्यक्तीस vender म्हणून NAREGASOFT मध्ये नोंदविण्यात येईल.

**10) ब्लास्टिंग चे बिल भेटते का?**

- होय, मग्नारोहयो अंतर्गत दरवर्षी मास्टर सर्कुलर वितरीत करण्यात येत असून त्यामध्ये प्रकरण ७.१.३ मध्ये अनुज्ञेय यंत्राची यादी दिलेली आहे.

**11) क्रेनचे बिल भेटते का?**

- होय, मग्नारोहयो अंतर्गत दरवर्षी मास्टर सर्कुलर वितरीत करण्यात येत असून त्यामध्ये प्रकरण ७.१.३ मध्ये अनुज्ञेय यंत्राची यादी दिलेली आहे.

**12) ८ अ ला एकूण क्षेत्र ६० आर आहे परंतु २ ठिकाणी आहे तर लाभ घेता येईल का?**

- नाही, शासन निर्णय ४ नोव्हेंबर २०२२ अन्वये निर्देशित केल्या नुसार लाभार्थ्यांकडे किमान ०.४० हेक्टर क्षेत्र सलग असणे आवश्यक आहे.

**14) प्राधान्यक्रम डावलून लाभ देण्यात आला.**



- प्राधान्यक्रम डावलून वैयक्तिक लाभ दिला असल्यास ज्या लाभार्थ्यांना लाभ पाहिजे आहे त्यांची कामे पुरवणी आराखड्यात समाविष्ट करून डावललेल्या लाभार्थ्यांना लाभ देण्यात यावा.

**15) जॉब कार्ड हा त्याच जिल्ह्याचा आहे शेती एक तालुक्यात आणि राहणार दुसऱ्या तालुक्यात तर work code काढणे शक्य आहे का**

- होय, मा. आयुक्त नरेगा नागपूर यांचे पत्र दिनांक ०७.०३.२०१४ अन्वये दिलेल्या निर्देशानुसार लाभार्थी ज्या ग्राम पंचायतीचा रहिवासी आहे त्याच ग्राम पंचायती मधून कामाला मान्यता घेऊन त्याच ग्राम पंचायती मध्ये work code तयार करण्यात यावा.

**16) उदा. हिंगोळी जिल्ह्यातील जॉब कार्ड वसमत तालुक्यातील कोर्टा ग्रामपंचायतीचा आहे आणि विहीर औंढा तालुक्यातील शिरड शहापूर येथे झाली तर मानधन कोणत्या GRS ला देण्यात येणार आहे का?**

- मा. आयुक्त नरेगा नागपूर यांचे पत्र दिनांक ०७.०३.२०१४ अन्वये दिलेल्या निर्देशानुसार लाभार्थी ज्या ग्राम पंचायतीचा रहिवासी आहे त्याच ग्राम पंचायती मधून कामाला मान्यता घेऊन त्याच ग्राम पंचायती मध्ये work code तयार करण्यात यावा अशे निर्देश आहे. त्यामुळे लाभार्थी ज्या गावाचा रहिवासी आहे त्याच ग्राम पंचायती मध्ये मनुष्यदिन निर्माण होऊन work code तयार केलेल्या ग्राम पंचायतीच्या ग्राम रोजगार सेवकास त्याचे मानधन मिळणार आहे.

**17) एखादया जॉब कार्ड वरील कुटुंब प्रमुख सोडून त्याच जॉब कार्ड वरील इतर सदस्य याला लाभ दिला तर त्याला self करून घेणे आवश्यक आहे का?**

- होय, कारण जो पर्यंत लाभार्थ्याला आपण self म्हणून नोंदणी करत नाही तो पर्यंत त्यांचे कुशल देयक अदा केल्या जाऊ शकत नाही.

**18) एखादया विहीरीचे mark out दिल्या नंतर before ची geo tagging झाली नंतर काम सुरु होण्यापूर्वी ती जागा बदलणे शक्य आहे का?**

- होय, before ची geo tagging झाली नंतर काम सुरु होण्यापूर्वी ती जागा बदलणे शक्य आहे. त्याकरिता Before मध्ये केलेली geo tagging रद्द करून घ्यावी.

**19) सिंचन विहीरीचा work code काढण्यात आला तो secure मध्ये आहे त्यात correction असल्यास कसे करता येईल?**

- नाही, ग्राम पंचायत स्तरावरील कामांचे work code हे secure प्रणाली मध्ये जात असल्याने कोणत्याही कामाचे सांकेतिक तयार करीत असताना काळजीपूर्वकतयार करावे.



**20) एखादया लाभार्थी यांची विहीर प्रगती पथावर आहे आणि तो मयत झाला तर त्याचे कुशल बिल काढण्याची कार्य पद्धत काय असणार?**

- एखादया लाभार्थी यांची विहीर प्रगती पथावर असताना तो मयत झाला असल्यास त्याचे कुशल बिल त्यांच्या वारसदार यांच्या नावाने देण्यात यावी. हि प्रक्रिया करीत असताना ग्राम पंचायत कडून तसे लेखी घ्यावे जेणे करून भविष्यात कुठलीही अडचण उद्भवणार नाही.

**21) सिचन विहीर पूर्ण करण्यास लागणार कालावधी किती?**

- शासन निर्णय ४ नोव्हेंबर २०२२ अन्वये निर्देशित केल्या नुसार विहीरीच्या कामांना प्रशासकीय मान्यता मिळाल्यानंतर काम शक्य तेवढ्या लवकर पूर्ण करण्यात यावे. असे सुद्धा निर्दर्शनास आले आहे कि, विहीरीची कामे चांगल्या गतीने केल्यास ४ महिन्यात पूर्ण होते. तथापि सलग दोन वर्षात विहीरीची कामे पूर्ण करण्यात यावी.

अभिसरण, संयोजन आणि श्रमदानातून मनरेगांत पाहिजे ते काम घेणे आणि हवे तेव्हा पूर्ण करणे.

## महाराष्ट्र शासन

### नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मग्रारो २०२१/प्र.क्र.२६/रोहयो-१०अ

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय - ४०००३२

तारीख: ३० मार्च, २०२१

#### वाचा :

- १) शासन निर्णय, नियोजन (रोहयो) विभाग क्र. रोहयो २०१७/प्र.क्र.२७९/रोहयो-१०, दिनांक २७/२/२०१८
- २) शासन निर्णय, नियोजन (रोहयो) विभाग क्र.मग्रारो २०१८/प्र.क्र.१३८/मग्रारो-१, दिनांक ५/११/२०१८
- ३) शासन परिपत्रक, नियोजन (रोहयो) विभाग क्र.मग्रारोहयो २०२०/प्र.क्र.२१/रो-७, दिनांक ५/०८/२०२०
- ४) शासन परिपत्रक, नियोजन (रोहयो) विभाग क्र.मग्रारोहयो २०२०/प्र.क्र.२१/रो-७, दिनांक २/०९/२०२०
- ५) शासन परिपत्रक, नियोजन (रोहयो) विभाग क्र.मग्रारोहयो २०२०/प्र.क्र.१७/रो-१०अ, दिनांक १३/०९/२०२१
- ६) शासन निर्णय, नियोजन (रोहयो) विभाग क्र.मग्रारो २०२०/प्र.क्र.७०/रो-७, दिनांक ३/०२/२०२१

#### प्रस्तावना :

राज्यातील प्रत्येक कुटुंब समृद्ध/लखपती व्हावे हा शासनाचा मानस आहे. त्यासाठी आजतागायत शासनाने राज्यातील विविध विभागांच्या योजनांतून विविध पावले उचलली आहेत. त्यामुळे बन्यापैकी कामे झालेली आहेत. राज्यातील गावांचा आढावा घेतला असता बन्याच गावांमध्ये आता शेतकरी एकमेकांकडून शिकून समृद्ध/लखपती होत आहेत. अलिकडच्या काळात अशा शिकण्यासाठी विविध समाज माध्यमांचासुध्दा वापर मोठया प्रमाणावर केला जात आहे. त्यामुळे एका पातळीवर सोयी-सुविधा असलेले शेतकरी झापाटयाने पुढे जात आहेत तर इतर शेतकऱ्यांना जलदगतीने सोयी-सुविधा पुरवण्याची गरज प्रकर्षणे जाणवायला लागली आहे.

त्यामुळे वाचा क्र. २ येथील शासन निर्णय काढताना अभिसरणातून कामे करण्यास प्रवृत्त करणे हा हेतू होता. आता सर्व विकासाची कामे अभिसरणातून करण्याची परवानगीची मागणी लोकप्रतिनिधी तसेच क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांकडून होऊ लागली आहे.

मनरेगांतर्गत २६० कामे अनुज्ञेय आहेत. त्यामुळे विकासाची १०० टक्के कामे मनरेगांतर्गत घेणे शक्य आहे. एकदा असे काम हाती घेतले की ती कामे ६०:४० च्या प्रमाणात बसवणे आणि वेळीच पूर्ण

करणे, याच्या अडचणी निर्माण होतात. याबाबतीत येणाऱ्या अडचणी दूर करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. आता शासन खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

### शासन निर्णय :

मनरेगांतर्गत अनुज्ञेय १०० टक्के कामे अभिसरणातून घेण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. ही मान्यता मिळाल्यावर जिल्हा प्रशासनाला “मागेल त्याला काम” ही जबाबदारी पूर्ण करताना “पाहिजे ते काम” घेता यावे तसेच ते काम जलदगतीने पूर्ण करता यावे याकरीता येणाऱ्या अडचणी दूर करण्यासाठी खालील मार्गदर्शक सूचना देण्यात येत आहेत.

२.१) विविध कामांचे अंदाजपत्रक तयार करणे व त्यास मान्यता देणे.

विविध कामांचे अंदाजपत्रक त्या वर्षीचा DSR, त्यावर्षीचा मनरेगांतर्गत अनुज्ञेय मजूरीचा दर तसेच विविध कामांसाठी लागणारे विविध सामुग्रीच्या त्या कामांपासून अंतरावर अवलंबून असते. त्यामुळे कोणत्याही प्रकारची कामे जसे रस्ते, शेतरस्ते, पाणंद रस्ते इत्यादीसाठी राज्यस्तरावरुन अंदाजपत्रक घोषित करणे योग्य नाही. याआधी बन्याच शासन निर्णय सोबत काही अंदाजपत्रके आणि त्याच्याशी निगडीत अकुशल, कुशल तसेच अभिसरणाचे प्रमाण जोडण्यात आले आहे. असे अंदाजपत्रक तसेच विविध प्रमाण ज्या त्या वेळीच्या दरांवर आधारीत असतात. नवीन DSR नवीन किंवा मजूरी दर घोषित झाल्यावर हे सर्व अंदाजपत्रके आणि त्याच्याशी निगडीत विविध प्रमाण कालबाह्य होतात. क्षेत्रीय यंत्रणांना कामे करण्यास सोयीचे व्हावे या उद्देशाने देण्यात आलेले हे मार्गदर्शक अंदाजपत्रके व प्रमाण नंतरच्या काळांमध्ये क्षेत्रीय यंत्रणांना कार्य करण्यास अडथळे निर्माण करतात. यामुळे यापुढील काळात शासन निर्णयांसोबत अंदाजपत्रके आणि प्रमाण देण्याचे टाळले जाईल. या आधी जोडण्यात आलेले अंदाजपत्रके व प्रमाण या दर बदल किंवा अन्य कारणांनी कार्य करण्यास अडथळे निर्माण करत असतील तर त्या मर्यादित अधिक्रमित करण्यात येत आहे.

तसेच नवीन अंदाजपत्रके तयार करण्याचे कार्य शासनांतर्गत विविध विभागांमधील विविध पातळीवर अधिकाऱ्यांना प्राधिकार दिलेले असतात, तेच प्राधिकारी मनरेगाच्या कामांचे अंदाजपत्रक तयार करतील त्यास मान्यता देण्यात येत आहे. मात्र असे अंदाजपत्रक तयार झाल्यावर मनरेगाच्या ६०:४० नियमानुसार त्यातील किती भाग मनरेगाच्या निधीतून करता येईल आणि बाकीच्या भागासाठी शासनाच्या कोणत्या योजनेखाली निधीतून अभिसरणाची राशी उपलब्ध होऊ शकेल तसेच जर शासनाच्या कोणत्या होजनेतून अभिसरणासाठी राशी उपलब्ध नसेल तर मनरेगाची इतर कोणती कामे अधिक करावी ज्यांच्यातून अधिक अकुशल कामे केले जातील व कुशलचे अधिक राशी उपलब्ध होतील यावर सातत्यपूर्ण चर्चा व निर्णय घेण्यासाठी जिल्हा स्तरावर जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली तसेच तालुका स्तरावर उप विभागीय अधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली समितीची संरचनामध्ये सुधारणा करण्यात येत आहे -

## जिल्हास्तरीय अभिसरण समिती :-

जिल्हा स्तरावरील सर्व विभागांमध्ये अभिसरण कामांसाठी समन्वय साधण्यासाठी जिल्हास्तरीय अभिसरण समिती गठीत करण्यात यावी. या समितीने जिल्हयाचा अभिसरण आराखडा तयार करून त्याच्या अंमलबजावणीसाठी सर्व विभागांमध्ये समन्वय साधणे अपेक्षित आहे. तसेच जिल्हयामध्ये अभिसरणांतर्गत घेण्यात आलेल्या कामांचे सनियंत्रण करणे आवश्यक राहील. जिल्हा अभिसरण समितीने अभिसरण कामाच्या अंमलबजावणीबाबत वेळोवेळी आढावा घ्यावा. अभिसरण कामांच्या अंमलबजावणीमध्ये निर्माण होणाऱ्या अडचणीची सोडवणूक करून सर्व संबंधित विभागांना मार्गदर्शन करावे. या समितीची रचना खालीलप्रमाणे राहील.

|  |              |
|--|--------------|
| १. जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक       | - अध्यक्ष    |
| २. मुख्य कार्यकारी अधिकारी ( जिल्हा परिषद)         | - सह अध्यक्ष |
| ३. जिल्हयातील सर्व उपवनसंरक्षक                     | -सदस्य       |
| ४. प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प | - सदस्य      |
| ५. जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी                     | -सदस्य       |
| ६. उपसंचालक सामाजिक वनिकरण                         | -सदस्य       |
| ७. प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा    | -सदस्य       |
| ८. जिल्हा नियोजन अधिकारी                           | -सदस्य       |
| ९. कार्यकारी अभियंता (सार्वजनिक बांधकाम )          | -सदस्य       |
| १०.कार्यकारी अभियंता (लघु सिंचन - स्थानिक स्तर)    | - सदस्य      |
| ११.जिल्हा रेशिम विकास अधिकारी                      | -सदस्य       |
| १२.उपजिल्हाधिकारी (रोहयो)                          | -सदस्य       |
| १३.उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी ( ग्रा.पं/नरेगा)      | -सदस्य सचिव  |

जिल्हास्तरीय अभिसरण समन्वय समितीमध्ये उपरोक्त नमुद अधिकाच्यांव्यतिरिक्त जिल्हास्तरीय अधिका-यांचा समावेश करण्याची आवश्यकता वाटल्यास जिल्हाधिकारी यांनी आमंत्रित सदस्य म्हणून त्यांचा समावेश या समितीमध्ये करावा.

## जिल्हा स्तरीय समितीची जबाबदारी -

- एका आर्थिक वर्षात किमान दोनदा प्रथम आर्थिक वर्षाचे सुरुवातीला आणि परत नोव्हेंबर महिन्यात समितीचे बैठकीचे आयोजन सुनिश्चित करणे ह्याव्यतिरिक्त गरज भासेल, तेव्हा बैठक घेणे.
- आर्थिक वर्षाचे सुरुवातीला खालील बाबींवर चर्चा करून अभिसरण आराखडा बनवणे -
  - जिल्हयाची भौगोलिक, आर्थिक परिस्थिती बघता अभिसरण मधून घ्यावायची कामे

- नरेगा योजनेसोबत अभिसरणासाठी दुसऱ्या योजनेतून उपलब्ध होणारा निधी
  - तालुकानिहाय अभिसरण मधून घ्यावायचे कामांची किमान संख्या
३. अभिसरणातून घ्यावायचे कामांचे नमुना अंदाजपत्रक त्या कामांशी संबंधित अंमलबजावणी यंत्रणाचे जिल्हा स्तरीय अधिकारी कडून प्राप्त करून घेऊन जिल्ह्याची स्थानिक आवश्यकता, निधी उपलब्धता, इतर आवश्यक बाबींची तपासणी करून नमुना अंदाजपत्रकाला मान्यता देणे.
  ४. नमुना अंदाजपत्रक मध्ये नरेगा योजनेतून अपेक्षित निधी ६०:४० चे अकुशल:कुशल अनुपात मधेच तरतूद करणे. त्याव्यतिरिक्त लागणारा निधी दुसऱ्या योजनेतून तरतूद करणे.
  ५. अभिसरण कामाचे नमुना अंदाज पत्रकात नरेगा योजनेतून अपेक्षित खर्च आणि इतर योजनेतून अपेक्षित खर्च स्पष्टपणे उल्लेखित करून मान्यता देणे. अपवादात्मक परिस्थिती वगळून नमुना अंदाज पत्रकात नमूद केलेल्या नरेगा योजनेतून अपेक्षित खर्च आणि इतर योजनेतून अपेक्षित खर्चाची मर्यादा ठरवून देणे.
  ६. एखाद्या कामाकरिता समितीने मान्यता दिलेल्या नमुना अंदाजपत्रकात नमूद नरेगा योजनेतून अपेक्षित खर्च आणि इतर योजनेतून अपेक्षित खर्च ह्याची मर्यादेबाहेर जाऊन काम करण्याची आवश्यकता असेल, त्याची मान्यता देणे.
  ७. कामाचे प्रकार निहाय अभिसरण मधील कामांचे तांत्रिक आणि प्रशासकीय मान्यता देणारे सक्षम प्राधिकारी ठरवणे.
  ८. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेचा आढावा सोबतच अभिसरण आराखडा अंमलबजावणीचा आढावा घेणे.
  ९. त्याचप्रमाणे संयोजनातून उपलब्ध होणाऱ्या ६०:४० प्रमाणाचा आढावा घेणे.
  १०. श्रमदान करणाऱ्या गावांचा आणि कामांचा आढावा घेणे.

### तालुकास्तरीय अभिसरण समिती :-

तालुका स्तरावरील सर्व विभागांमध्ये समन्वय साधण्यासाठी तालुकास्तरीय अभिसरण समितीचे गठन करण्यात यावे .या समितीची महत्वाची भूमिका ही अभिसरणाचा तालुका नियोजन आराखडा तयार करणे व त्याची प्रत्यक्षात अंमलबजावणी करणे यामध्ये राहील .या समितीची रचना पुढील प्रमाणे राहील.

- |  |          |
|--|----------|
| १. उप विभागीय अधिकारी (महसूल)/प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी प्रकल्प (भाप्रसे अधिकारी असतील तेथे) | -अध्यक्ष |
| २. तहसीलदार  | -सदस्य   |
| ३. तालुका कृषी अधिकारी   | - सदस्य  |
| ४. तालुक्यातील सर्व वनपरिक्षेत्रातील अधिकारी   | -सदस्य   |
| ५. उप अभियंता (सार्वजनिक बांधकाम विभाग )   | -सदस्य   |
| ६. उप अभियंता (जल संधारण विभाग), जिल्हा परिषद  | -सदस्य   |
| ७. उप अभियंता लघु सिंचन ( स्थानिक स्तर)  | -सदस्य   |

|                                       |             |
|---------------------------------------|-------------|
| ८. उप अभियंता, महावितरण               | - सदस्य     |
| ९. एकात्मिक बाल विकास प्रकल्प अधिकारी | -सदस्य      |
| १०. गटविकास अधिकारी                   | -सदस्य सचिव |

### अभिसरण नियोजन आराखडा अंमलबजावणीची कार्यपद्धती :-

वाचा क्र .२ मधील शासन निर्णय दिनांक ५.११.२०१८ मध्ये आयुक्तालय स्तरावरून अभिसरणासाठी २८ कामांचे अंदाजपत्रके तयार करण्यात आलेली होती .या अंदाजपत्रकांमध्ये म.गा.रा.ग्रा.रो.ह.यो.अंतर्गत घेण्याचा अकुशल (Part-A) व कुशल भाग (Part-B) त्याचप्रमाणे इतर योजनेमधून घेण्याचा कुशल भागाचा (Part-C) समावेश करण्यात आलेला होता. सदर अंदाजपत्रक मार्गदर्शक असून प्रत्येक जिल्ह्याची भौगोलिक आणि कामाची आवश्यकता बघता प्रत्येक जिल्ह्यात आवश्यकतेप्रमाणे अंदाजपत्रक तयार करणे क्रमप्राप्त आहे. ज्याअर्थी आता म.गा.रा.ग्रा.रो.ह.योजनांतर्गत अनुज्ञेय सर्व कामांना अभिसरण मधून राबविण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे, त्या अनुषंगाने अभिसरण मधून घेण्यात आलेल्या कामे राबविण्याचे वेळी खालीलबाबीवर विशेष लक्ष ठेवून अभिसरण आराखडा अंमलात आणावे.

### अभिसरण आराखड्याची अंमलबजावणी करताना आवश्यक बाबी –

१. एकदा नमुना अंदाजपत्रकाला मान्यता दिल्यानंतर ज्या अंमलबजावणी यंत्रणेचा निधी अभिसरण मध्ये वापरला जाणार आहे, ती अंमलबजावणी यंत्रणा प्रचलित पद्धतीप्रमाणे तांत्रिक आणि प्रशासकीय मान्यता देईल आणि तीच यंत्रणा कामाची अंमलबजावणी करेल.
२. एका कामाची अंमलबजावणी एकच अंमलबजावणी यंत्रणा करेल.
३. अभिसरण आराखडा मध्ये मान्य झालेल्या कामांचे अंदाजपत्रक जिल्हा स्तरीय समिती ने मान्य केलेल्या नमुना अंदाजपत्रकावर आधारित असावे आणि अंदाजपत्रकामध्ये म.गा.रा.ग्रा.रो.ह.यो . अंतर्गत घेण्याचा अकुशल (Part-A) व कुशल भाग (Part-B) त्याचप्रमाणे इतर योजनेमधून घेण्याचा कुशल भागाचा (PART-C) यांना तांत्रिक मान्यता संबंधित अंमलबजावणी यंत्रणांचे सक्षम अधिकारी यांनी देणे आवश्यक राहील.
४. अभिसरण नियोजन आराखड्यातील कामांना प्रशासकीय मान्यता ही जिल्हा स्तरीय समितीने ठरवलेल्या प्रमाणे म.गा.रा.ग्रा.रो.ह.योजनेची अंमलबजावणी करणारी कार्यान्वयीन यंत्रणा (PIA) यांचेमार्फत देण्यात येईल .
५. इतर योजनेमधून घेण्यात येणा-या कामांचा कुशल भाग (Part-C) सध्या त्या-त्या कामाकरिता सुरु असलेल्या सर्व जिल्हा व राज्यस्तरीय योजनेतून अनुज्ञेय राहील .
६. या कामांचे संपूर्ण मोजमाप संबंधित तांत्रिक अधिका-यांकडून घेण्यात येईल व त्याची नोंद म.गा.रा.ग्रा.रो.ह.योजनेच्या मोजमाप पुस्तिकेमध्ये घेणे बंधनकारक राहील .

७. अभिसरणांतर्गत अंदाजपत्रकानुसार ज्या बाबींवर अंमलबजावणी यंत्रणा निधी उपलब्ध करून देत आहे तेवढया बाबींचे मोजमाप संबंधी अभिलेख अंमलबजावणी यंत्रणेने म. गां. रा. ग्रा .रो. ह. योजनेच्या मोजमाप पुस्तिकेमधून घेऊन अंमलबजावणी यंत्रणेच्या संदर्भासाठी स्वतंत्र अभिलेख तयार करणे आवश्यक राहील .
८. म.गां.रा.ग्रा.रो.ह.योजनेच्या अंतर्गत घेण्यात आलेल्या अकुशल कामांसाठी (Part-A) ई-मस्टर काढून प्रचलीत पद्धतीनुसार मजुरांचे वेतन अदा करण्यात यावे .
९. म.गां.रा.ग्रा.रो.ह.योजनेअंतर्गत घेण्यात आलेल्या कुशल कामासाठीची (Part-B) प्रदाने ही PFMS पद्धतीने करण्यात यावी .
- १०.इतर योजनेमधून घेण्यात आलेल्या कुशल भागाची (Part-C) प्रदाने संबंधित योजनेची अंमलबजावणी करणा-या विभागाने त्यांच्या प्रचलित पद्धतीप्रमाणे करावी .
- ११.काम पूर्ण झाल्यानंतर या कामाचा पुर्णत्वाचा दाखला म.गा.रा.ग्रा.रो.ह.यो. यंत्रणा व अभिसरणामध्ये समाविष्ट इतर यंत्रणेच्या प्राधिकृत अधिका-याने संयुक्त स्वाक्षरीने देणे आवश्यक राहील.
- १२.कामाची अंमलबजावणी करत असताना केंद्र शासनाचे मार्गदर्शक सूचनेप्रमाणे म .गा .रा .ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत पूर्ण कामाची Geo-tagging (Stage १/२/३) करणे बंधनकारक राहील .
- १३.अभिसरणांअर्गतची कामे ही ग्रामीण क्षेत्रामध्येच घेणे बंधनकारक आहे.
- १४.अभिसरणांतर्गतच्या कामासाठी कंत्राटदार (Contractor) व मजुरांना विस्थापित करणा-या यंत्रसामुग्रीचा वापर करता येणार नाही .
- १५.अभिसरणांतर्गत सुरु करण्यात येणारे प्रत्येक काम हे लेबर बजेट मध्ये समाविष्ट असणारे असावे . अभिसरणांतर्गत घेण्यात येणाऱ्या कामांचा लेबर बजेटमध्ये समावेश समितीच्या मान्यतेने कोणत्याही वेळी करणे अनुज्ञेय राहील .
- १६.अभिसरणामधून घेण्यात येणारे प्रत्येक काम हे महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेचे काम म्हणून हाताळण्यात यावे .
- १७.अभिसरणांतर्गत महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेशी संबंधित घेण्यात आलेल्या कामांचे संपूर्ण दस्तावेज /अभिलेखे ग्रामपंचायत स्तरावर ठेवण्यात यावेत .
- २.२) संयोजनातून -पाहिजे ते काम अधिक प्रमाणात घेता यावे. यासाठी वाचा येथील शासन निर्णय क्र. ६ मध्ये विवेचन केले आहे. त्या निर्णयातील आवश्यक भाग येथे पुन्हा उद्घृत करण्यात येत आहे.

### ६०:४० चे प्रमाण राखणे:-

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत भू-संजीवनी नाडेप कंपोस्टिंग हे काम वगळता उर्वरीत जनावरांचा गोठा बांधणे, शेळीपालन शेळ बांधणे व कुकुटपालन शेळ बांधणे इत्यादी कामाचे अकुशल-कुशल प्रमाण हे अनुक्रमे ८:९२, ९:९१ व १०:९० इतके आहे. सदर बाब पाहता, सदर कामांमुळे जिल्हयांचे ६०:४० (अकुशल-कुशल) प्रमाण राखले जाणार नाही. त्यामुळे सदरची कामे हाती घेत असताना अकुशल-कुशल प्रमाण राखण्याच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे इतर अनुज्ञेय कामे हाती घेण्यात यावीत.

- १) वैयक्तिक वृक्ष लागवड व संगोपन (३ वर्षे - १ हेक्टर) (कोणतेही वृक्ष किंवा विविध वृक्षांचे मिश्रण)
- २) वैयक्तिक शेततळे -  $15 \times 15 \times 3.00$
- ३) शेत किंवा बांधांवर वृक्ष लागवड (बिहार पॅटर्न)
- ४) शोष खड्डे
- ५) कंपोस्ट बंडिंग

वरील यादी फक्त उदाहरणादाखल दिले आहेत. तथापि ६०:४० चा प्रमाण राखण्यासाठी जे काही काम ग्रामपंचायत / लाभार्थ्यास आणि यंत्रणेस सुचेल ती सर्व कामे घेता येतील. याप्रमाणे विविध कामे एका लाभार्थ्यास मंजूर करून प्रत्येक लाभार्थी पातळीवर ६०:४० चा प्रमाण राखण्याचा प्रयत्न करावा. अपवाद परिस्थितीत इतर वैयक्तिक किंवा सार्वजनिक कामांच्या बवतीतून कुशल खर्चाचा उपयोग करून ६०:४० चा प्रमाण राखण्यात यावा.

तसेच ज्या ग्रामपंचायत क्षेत्रामध्ये नरेगा अंतर्गत अनुज्ञेय २७५ वैयक्तीक व सार्वजनिक कामांपैकी ज्या कामांमध्ये अकुशल खर्चाचे प्रमाण जास्त आहे, अशी वैयक्तीक व सार्वजनिक स्वरूपाची कामे हाती घेऊन सुध्दा अकुशल-कुशल खर्चाचे ६०:४० प्रमाण राखण्यात यावा.

वरील तपशील वैयक्तिक लाभाची कामे देतांना ६०:४० राखण्याच्या हेतूने देण्यात आले आहेत. परंतु, सध्याच्या शासन निर्णय सार्वजनिक कामांना सुध्दा लागू राहणार आहेत.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या [www.maharashtra.gov.in](http://www.maharashtra.gov.in) या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०२१०३३०९३१८५३०७९६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

Digitally signed by NANDKUMAR VERMA  
Date: 2021.03.30 13:25:18 +05'30'  
(नंद कुमार)

अपर मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

२. मा.मुख्यमंत्री यांचे सचिव,
३. मा.मंत्री (रोहयो) यांचे खाजगी सचिव,
४. मा. राज्यमंत्री (रोहयो) यांचे खाजगी सचिव,
५. सर्व मा.मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
६. मा.समिती प्रमुख, महाराष्ट्र विधानमंडळ रोहयो समिती, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
७. मुख्य सचिव यांचे सह सचिव,
८. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
९. सर्व विभागीय आयुक्त,
- १०.आयुक्त, नरेगा नागपूर,
- ११.आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
- १२.संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
- १३.सर्व संचालक, कृषि आयुक्तालय, पुणे,
- १४.मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर), पुणे
- १५.संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे,
- १६.सर्व जिल्हाधिकारी,
- १७.सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
- १८.सर्व विभागीय कृषि सहसंचालक,
- १९.सर्व अधीक्षक अभियंता, पाटबंधारे/सर्व अधीक्षक अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर),
- २०.संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई,
- २१.महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क, मुंबई (प्रसिद्धीकरिता),
- २२.सर्व जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी,
- २३.सर्व उपायुक्त (विकास),
- २४.महालेखापाल (लेखापरिक्षा), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
२५. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
- २६.सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
२७. सर्व उपसचिव/सर्व अवर सचिव व सर्व कार्यासन अधिकारी (रोहयो), मंत्रालय, मुंबई,
- २८.सर्व मंत्रालयीन विभाग,
- २९.निवडनस्ती, रोहयो १०-अ

### परिशिष्ट - १

#### स्वयंमूल्यांकनाचे परिणाम पातळीचे निकष

Input, Output and Outcome चे तपशील मूल्यांकनासाठी तपशील तयार केले जातील

- १) गावातील प्रत्येक कुटुंब लक्षाधीश झाले आहे.
- २) यासाठी वापरल्या गेलेल्या पाण्याच्या प्रत्येक थेंबाचा वापर अधिकाधिक उत्पन्न मिळवण्यासाठी केला गेलेला आहे. प्रत्येक थेंबातून अधिक पैसा (Per Drop More Money- PDMM)
- ३) तसेच वापरल्या गेलेल्या प्रत्येक एकरामागे अधिकाधिक उत्पन्न मिळवले गेलेले आहे. मातीच्या प्रत्येक कणातून अधिक पैसा (Per Particle More Money – PPMM)
- ४) गावांत उपलब्ध भूजलाचा वापर किमान ६०% व कमाल ७०% पर्यंत केला गेला आहे. प्रत्येक गावाला हे मोजता येईल याची व्यवस्था GSDA मार्फत करण्यात आली आहे. नियमित पर्जन्यमापक ३६९४ + MRSAC मार्फत ३२,७६९.
- ५) गावातील मातीच्या वापराची पद्धत, त्याची पोत सतत टिकवून रहावी किंवा वाढत जावी असे करण्यात यश आले आहे.
- ६) गावात काही प्रमाणात गवताची शेती करण्यात येते.
- ७) गावात अधिकाधिक (शक्य तेवढी) झाडे लावण्यात आली आहेत.
- ८) गावाचे ० ते ६ वयोगटाची १००% मुले कुपोषणमुक्त आहेत. (वयाप्रमाणे वजन)
- ९) गावातील ६ ते १४ वयोगटांची १००% मुले कुपोषणमुक्त आहेत. (वयाप्रमाणे वजन)
- १०) गावातील १५ ते ३५ वयोगटातील १००% महिला व पुरुषांचे हिमोगलोबीनचे प्रमाण १२ चे वर आहे. (रक्तक्षयमुक्त गांव)
- ११) गावातील पहिल्या वर्गातील प्रत्येक मुलाला दिवाळीपर्यंत वाचन येते.
- १२) गावातील प्रत्येक मूल पाचव्या वर्गाच्या शिष्यवृत्ती परिक्षेला बसतात आणि पास होतात. कोणालाही शिष्यवृत्ती नाही मिळाली तरी चालते, मात्र ते पास होतात.
- १३) गावातील प्रत्येक मूल आठव्या वर्गाच्या शिष्यवृत्ती परिक्षेला बसतात आणि पास होतात.
- १४) शाळेतील चौथ्या वर्गापासूनच्या वरच्या किमान एक चतुर्थांस मुलांना इंग्रजी बोलता येते.

मनरेगातंगत कामांना प्रशासकीय व तांत्रिक  
मंजुरीचे धोरण अधिक स्पष्ट व सुटसुटीत  
करण्याबाबत.

### महाराष्ट्र शासन

#### नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक :- मग्रारोहयो-२०१०/प्र.क्र.४७/रोहयो-१०,

१६ वा मजला, नवीन प्रशासन इमारत,

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.

दिनांक :- १३ एप्रिल, २०२३.

संदर्भ :- १) शासन निर्णय नियोजन विभाग, क्रमांक :मग्रारोहयो-२००५/प्र.क्र.१०४/रोहयो-१०,

दिनांक २३ डिसेंबर, २००५.

२) शासन निर्णय नियोजन विभाग, क्रमांक :मग्रारोहयो-२००६/प्र.क्र.१०४/रोहयो-१०,

दिनांक १९ ऑक्टोबर, २००६.

३) शासन निर्णय क्रमांक :मग्रारोहयो-२०१०/प्र.क्र.४७/रोहयो-१०, दिनांक ०८ जून, २०१०.

४) शासन परिपत्रक क्रमांक :मग्रारोहयो-२०१०/प्र.क्र.४७/रोहयो-१०,

दिनांक २२ मार्च, २०११.

५) शासन निर्णय क्रमांक :मग्रारोहयो-२०१०/प्र.क्र.४७/रोहयो-१०,

दिनांक ०३ ऑगस्ट, २०११.

६) शासन परिपत्रक क्र.मग्रारो-२०२२/प्र.क्र.७९/रोहयो-७, दिनांक २४ फेब्रुवारी, २०२२.

७) शासन शुद्धीपत्रक क्र.मग्रारो-२०२२/प्र.क्र.७९/रोहयो-७, दिनांक १५ मार्च, २०२२.

८) शासन निर्णय क्रमांक- मग्रारो-२०२२/प्र.क्र.१७४/रोहयो-६५, दिनांक १४ डिसेंबर, २०२२.

९) शासन निर्णय क्रमांक:- मग्रारोहयो-२०१०/प्र.क्र.४७/रोहयो-१०,

दिनांक ०३ जानेवारी, २०२३.

१०) आयुक्त, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना - महाराष्ट्र, नागपूर यांचे

क्र. आयुक्त/मगांराग्रारोहयो-महा/नागपूर/MIS/३००/२०२३,

दिनांक ३१ जानेवारी, २०२३ रोजीचे पत्र.

११) शासन निर्णय क्रमांक:- मग्रारोहयो-२०१०/प्र.क्र.४७/रोहयो-१०,

दिनांक ०२ फेब्रुवारी, २०२३.

१२) शासन शुद्धीपत्रक क्रमांक:- मग्रारोहयो-२०१०/प्र.क्र.४७/रोहयो-१०,

दिनांक १३ फेब्रुवारी, २०२३.

#### प्रस्तावना :-

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या अंमलबजावणीमध्ये सुधारणा करणे, तसेच सदर योजना राज्यात प्रभावीपणे राबविणे, कामामध्ये गती व गुणवत्ता राखून केंद्रीय निधीचा जास्तीत जास्त वापर करणे, इत्यादींचा विचार करून संदर्भ क्र. ५ येथील शासन निर्णयानुसार मनरेगातंगतच्या कामाकरीता प्रशासकीय व तांत्रिक मान्यता देण्याचे अधिकार वित्तीय मर्यादा घालून तालुकास्तरापर्यंत विकेंद्रीत करण्यात आले होते. त्यानंतरच्या काळात मनरेगाच्या अंमलबजावणीत नरेगा सॉफ्ट व सेक्युअर अशा दोन संगणक प्रणालीचा वापर सुरु झाला आहे. सद्यस्थितीत सेक्युअर संगणक प्रणाली फक्त पंचायत कार्यान्वयीन यंत्रणेस लागू करण्यात आले आहे. त्याशिवाय अन्य कार्यान्वयीन यंत्रणेस सेक्युअर संगणक प्रणाली लागू नाही.

तसेच जिल्हा पातळीवर अकुशल व कुशलचे प्रमाण ६०:४० वर राखावयाचे असल्याने महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियमातील तरतूदीनुसार व प्रमाण राखावयाच्या गरजेनुसार काही कामे घेण्यासाठी शासनाने ग्रामपंचायतींना सूचना करणे अगत्याचे झाले आहे. मनरेगाचे उद्दिष्ट “गरीबांच्या उपजिवीकेचे साधन मजबूत करणे” असल्याने या उद्देशास धरून संदर्भ क्र. ८ च्या शासन निर्णयाच्ये “मनरेगातंगत सुविधा संपन्न कुटुंब मिशन व सर्वांगिण ग्राम समृद्धी योजना” अंमलात आणण्याचा निर्णय घेतला आहे.

२. उपरोक्त पार्श्वभूमीवर महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत कामांची गती व गुणवत्ता वाढवून कामे पूर्ण करणे हे शासनाचे ध्येय साध्य करणे तसेच प्रशासकीय व तांत्रिक मंजूरीच्या अधिकाराबाबत धोरण अधिक स्पष्ट व सुटसुटीत करण्याकरीता यापूर्वी निर्गमित केलेले संदर्भीय शासन निर्णय क्र. ९, ११ व १२ अधिक्रमीत करून एकत्रितपणे सुधारीत शासन आदेश निर्गमित करण्यात येत आहे.

### शासन निर्णय :-

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत घेण्यात येणारे सर्व कामांना प्रशासकीय व तांत्रिक मान्यतेचे अधिकार खालीलप्रमाणे सुधारीत करण्यात येत आहे.

| वित्तीय मर्यादा                        | कामे करणारी शासकीय यंत्रणा     | प्रशासकीय मान्यता देणारा अधिकारी                | तांत्रिक मान्यता देणारा अधिकारी   |
|--|--------------------------------|---|---|
| रु. २५<br>लाखापर्यंतच्या<br>कामांकरीता | ग्रामपंचायत<br>(सेक्युअर लागू) | गट विकास अधिकारी<br>तथा सह कार्यक्रम<br>अधिकारी | वैयक्तिक कामे रक्कम रु. ७ लक्ष<br>पेक्षा जास्त व सार्वजनिक सर्व<br>कामांना तांत्रिक मान्यता देणारे<br>अधिकारी पुढीलप्रमाणे राहतील<br>- पंचायत समिती/पंचायत (कृषी)<br>/ तालुका/उपविभाग स्तरावरील<br>तांत्रिक अधिकारी /सार्वजनिक<br>बांधकाम जि.प./ राज्य बांधकाम<br>उपविभाग/मूद व जलसंधारण/<br>जलसंपदा.<br>वैयक्तिक कामे रु.७ लाखाच्या<br>मर्यादेत कनिष्ठ अभियंता/<br>शाखा अभियंता पंचायत<br>समिती/ सार्वजनिक बांधकाम<br>विभाग/मूद व<br>जलसंधारण/जलसंपदा यांना<br>राहतील. |

|   |   |   |  |
|---|---|---|--|
|   | इतर यंत्रणा<br>जि.प. बांधकाम<br>उपविभाग / राज्य<br>बांधकाम / मृद व<br>जलसंधारण/<br>जलसंपदा विभाग<br>(सेक्युअर लागू नाही)<br>(Line Department) | कार्यकारी अभियंता<br>जि.प. बांधकाम / राज्य<br>बांधकाम/ मृद व<br>जलसंधारण/<br>जलसंपदा विभाग<br>तसेच जिल्हा<br>स्तरावरील कृषी, वने,<br>सामाजिक वनीकरण<br>इत्यादी संबंधित<br>अधिकारी | इतर यंत्रणेचे तालुका<br>पातळीवरील तांत्रिक अधिकारी<br>(उपअभियंता जि.प. बांधकाम /<br>राज्य बांधकाम विभाग/ मृद व<br>जलसंधारण/ जलसंपदा<br>विभाग/तालुका कृषी<br>अधिकारी/ वन परिक्षेत्र<br>अधिकारी/वने तसेच सामाजिक<br>वनीकरण इत्यादी |
| रु. २५<br>लाखांपेक्षा<br>अधिक<br>किंमतीच्या<br>कामांकरीता   | ग्रामपंचायत<br>(सेक्युअर लागू)  | मुख्य कार्यकारी<br>अधिकारी, जिल्हा<br>परिषद तथा<br>सह जिल्हा कार्यक्रम<br>समन्वयक   | जिल्हा परिषदेचा व तत्सम<br>यंत्रणेचा विभाग पातळीवरील<br>संबंधित तांत्रिक अधिकारी<br>(जसे कार्यकारी अभियंता,<br>जि.प.बांधकाम विभाग/ जि.प.<br>मृद व जलसंधारण विभाग)  |
|   | पंचायत समिती<br>जि.प. बांधकाम /<br>जि.प. मृद व<br>जलसंधारण<br>उपविभाग<br>(सेक्युअर लागू नाही)<br>(Line Department)                            |   |  |
|   | इतर यंत्रणा<br>राज्य बांधकाम विभाग<br>/ मृद व जलसंधारण/<br>जलसंपदा<br>इत्यादी (सेक्युअर<br>लागू नाही)<br>(Line Department)                    | जिल्हाधिकारी तथा<br>जिल्हा कार्यक्रम<br>समन्वयक   | तत्सम यंत्रणेचा विभाग<br>पातळीवरील संबंधित तांत्रिक<br>अधिकारी<br>(जसे कार्यकारी अभियंता,<br>राज्य बांधकाम/ मृद व<br>जलसंधारण/ जलसंपदा<br>विभाग इत्यादी) वा जिल्हा<br>स्तरावरील इतर यंत्रणेचे<br>अधिकारी                         |
| उपरोक्त वित्तीय मर्यादा या प्रत्येकी एका कामाकरीता आहेत. तसेच मग्रारोहयोअंतर्गतच्या<br>कामाशिवाय अभिसरणामधून होणारे कामांना सेक्युअर प्रणाली लागू असणार नाही. |   |   |  |

२. मनरेगा अंतर्गत कामांना प्रशासकीय मान्यता देण्याचे ज्या अधिकाऱ्यांना उक्त शासन निर्णयान्वये नव्याने अधिकार देण्यात आले आहेत, त्या अधिकाऱ्यांना मनरेगातंगत कार्यक्रम अधिकारी घोषित करण्यात येत आहेत.

३. आयुक्त, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना - महाराष्ट्र, नागपूर यांनी सदर शासन निर्णय निर्गमित झाल्यापासून पुढील आठ दिवसाच्या आत सदर कार्यक्रम अधिकाऱ्यांना

एमआयएस प्रणालीकरिता Login Id आणि Password उपलब्ध करून देण्यात यावे. तसेच संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांना एमआयएस प्रणालीचे प्रशिक्षणही देण्यात यावे.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या [www.maharashtra.gov.in](http://www.maharashtra.gov.in) या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्र २०२३०४१११७४३२९३३१६ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

मा.राज्यपाल यांच्या नावाने व आदेशानुसार

Digitally signed by NANDKUMAR

VERMA

Date: 2023.04.13 15:49:28 +05'30'

(नंदकुमार)

अपर मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा. राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मुंबई.
- २) मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांचे सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ, मुंबई.
- ३) मा.अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांचे सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ, मुंबई.
- ४) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) मा. उप मुख्यमंत्री यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) मा.मंत्री (रोहयो) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) सर्व मा.मंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ८) मा. विरोधी पक्षनेते, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांचे खासगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ, मुंबई.
- ९) मा.विरोधी पक्षनेते, महाराष्ट्र विधानसभा यांचे खासगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ, मुंबई.
- १०) मा.समिती प्रमुख,महाराष्ट्र विधानमंडळ रोहयो समिती,विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- ११) मुख्य सचिव यांचे सहसचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- १२) सर्व विभागीय आयुक्त.
- १३) आयुक्त, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना ६ महाराष्ट्र, नागपूर.
- १४) आयुक्त (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १५) संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, महाराष्ट्र राज्य,पुणे.
- १६) सर्व संचालक, कृषि आयुक्तालय, पुणे.
- १७) मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर), पुणे.
- १८) संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे.
- १९) सर्व जिल्हाधिकारी.
- २०) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.
- २१) सर्व विभागीय कृषि सहसंचालक.
- २२) सर्व अधीक्षक अभियंता,पाटबंधारे/सर्व अधीक्षक अभियंता,लघु पाटबंधारे, (स्थानिकस्तर).
- २३) संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई.
- २४) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क, मुंबई (प्रसिद्धीकरीता).

- २५) सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी.
- २६) सर्व उपायुक्त (विकास).
- २७) महालेखापाल (लेखापरिक्षा), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर.
- २८) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर.
- २९) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
- ३०) सर्व सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी, रोहयो.
- ३१) सर्व मंत्रालयीन विभाग.
- ३२) निवडनस्ती, रोहयो- १०.

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना-  
महाराष्ट्र अंतर्गत राज्यातील सर्व शाळांमध्ये संरक्षक  
भिंतीची कामे घेणेबाबत....

### महाराष्ट्र शासन

#### नियोजन विभाग (रोहयो प्रभाग)

शासन निर्णय क्र. - मग्रारो-२०२३/प्र.क्र.१३७/रोहयो-०६अ

१६ वा मजला, नवीन प्रशासन इमारत,  
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,  
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२,  
दिनांक : २५ जुलै, २०२३

**वाचा :-** शासन परिपत्रक नियोजन (रोहयो प्रभाग) विभाग क्र.मग्रारो-२०२०/प्र.क्र.७५/रोहयो-७,

दिनांक ०१, डिसेंबर, २०२०

**प्रस्तावना:** महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना (मनरेगा) ही योजना राज्यात महाराष्ट्र रोजगार हमी अधिनियम, १९७७ अंतर्गत महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना महाराष्ट्र या नावाने मनरेगा योजनेच्या निकषांप्रमाणे राबविण्यात येत आहे. मनरेगा योजनेंतर्गत शाळेसाठी कंपाऊड हे काम अनुज्ञेय असल्याने सदर काम महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना- महाराष्ट्र अंतर्गत देखील अनुज्ञेय आहे. नियोजन (रोहयो प्रभाग) विभागाच्या संदर्भाधीन दिनांक ०१/१२/२०२० रोजीच्या शासन परिपत्रकान्वये महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या माध्यमातुन जिल्हा परिषद शाळांचा आणि अंगणवाड्यांचा भौतिक विकास करून त्यांचा शैक्षणिक उपयोग करण्याबाबत सुचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. सदर शासन परिपत्रकान्वये जिल्हा परिषद शाळा आणि अंगणवाड्या यांच्या भौतिक विकासाकरीता पुढील १३ कामे मनरेगांतर्गत घेण्याबाबत निदेश देण्यात आले आहेत.

- १) शाळेसाठी किचन शेड.
- २) शाळा/ अंगणवाडीच्या इमारतीसाठी रेन वॉटर हारवेस्टींग संरचना.
- ३) शाळा /अंगणवाडीच्या परिसरात शोषखड्हा.
- ४) शाळा/ अंगणवाडीच्या परिसरात Multi Unit शौचालय.
- ५) शाळा/ अंगणवाडीसाठी खेळाचे मैदान.
- ६) शाळा /अंगणवाडीसाठी संरक्षक भिंत (Wall Compound).
- ७) वृक्षलागवड (बिहार पॅटर्न).
- ८) आवश्यकतेनुसार शाळा /अंगणवाडीसाठीच्या परिसरात पेक्कींग ब्लॉक.
- ९) शाळा /अंगणवाडीच्या परिसरात /बाहेर कॉक्रीट नाली बांधकाम.
- १०) शाळा /अंगणवाडीकडे येणारे रस्ते गुणवत्तापुर्ण करणे.
- ११) बोअरवेल पुनर्भरण (शाळा /अंगणवाडीत बोअरवेल असल्यास)
- १२) गांडुळ खत प्रकल्प (यामध्ये तयार होणारे गांडुळ खत शाळा/अंगणवाडीच्या परिसरातील झाडासाठी वापरता येईल)
- १३) नाडेप कंपोस्ट.

राज्यातील सर्व शाळांभोवती महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी या योजनेमधुन शाळांच्या संरक्षक भिंतीचे काम हाती घेण्यासाठी सुचना निर्गमित करण्यात याव्यात असे निदेश दिनांक १३/०६/२०२३ झालेल्या मा. राज्य मंत्रिमंडळाच्या बैठकीत देण्यात आले आहेत. त्यानुसार मनरेगा योजनेंतर्गत राज्यातील सर्व शाळांभोवती संरक्षक भिंतीची कामे (Compound Walls) घेण्यासंदर्भात करावयाच्या कार्यवाहीबाबत सुचना निर्गमित करण्याचे शासनाचे विचाराधीन होते.

**शासन निर्णय :-** उपरोक्त “वाचा” येथील दिनांक ०१ डिसेंबर, २०२० रोजीच्या शासन परिपत्रकात अन्य कामांसोबत अनु.क्र.६) वर शाळा /अंगणवाडीसाठी संरक्षक भिंत (Wall Compound) या कामाचा यापुर्वीच समावेश करण्यात आला आहे. तथापि, सदर सुचना या केवळ जिल्हा परिषद शाळा /अंगणवाडी यांसाठीच देण्यात आल्या आहे. मा.मंत्रिमंडळाच्या दिनांक १३/०६/२०२३ रोजीच्या बैठकीत मनरेगांतर्गत सर्व शाळांभोवती संरक्षक भिंती बांधण्याचे निदेश असल्याने यामध्ये सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या शाळा, इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या शाळा, आदीवासी विकास विभागाच्या शाळा, अल्पसंख्याक विकास विभागाच्या शाळा आणि सदर विभागांच्या अनुदानित/विनाअनुदानित शाळाचा देखील समावेश करण्यात येत आहे. तथापि, सदर शाळांच्या संरक्षक भिंतीचे काम करतांना जिल्हा परिषद शाळा आणि अंगणवाड्या यांच्या कामांना प्राधान्य देऊन तदनंतर इतर शासकीय शाळा, शासनअनुदानित शाळा आणि विनाअनुदानित शाळा अशा क्रमाने शाळांसाठी संरक्षक भिंतीचे काम मनरेगांतर्गत घेण्यात येईल.

२. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेतर्गत करण्यात येणाऱ्या कामांवरील मजुरी (अकुशल) आणि साहित्य (कुशल) यांवरील खर्चाचे प्रमाण जिल्हास्तरावर अनुक्रमे ६०:४० असे राखावयाचे केंद्रीय ग्रामीण विकास मंत्रालयाने अधिसुचनेन्वये निदेश दिले आहेत. संरक्षक भिंतीच्या कामांवरील खर्च हा प्रामुख्याने साहित्यप्रधान खर्च असल्यामुळे सदर कामे मनरेगांतर्गत पुर्ण करतांना मर्यादा येतात. तथापि, मनरेगांतर्गत शाळांभोवती संरक्षक भिंतीची कामे करतांना मनरेगांतर्गतील अकुशल व कुशल खर्चावरील अनुक्रमे ६०:४० असे प्रमाण राखण्यासाठी पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल.

- १) ज्या शाळा/ अंगणवाड्यांमधील परिसरात मनरेगांतर्गत मजुरीप्रधान कामे करणे शक्य आहे, अशा ठिकाणी मनरेगांतर्गत शाळेसाठी संरक्षक भिंत आणि अन्य मजुरीप्रधान अनुज्ञेय कामे (जसे वृक्षलागवड, मैदानाचे सपाटीकरण वा अन्य) घेऊन अकुशल व कुशल खर्चावरील अनुक्रमे ६०:४० असे एकुण प्रमाण राखण्यात यावे. या प्रकारे अकुशल व कुशल खर्चावरील प्रमाण राखुन कार्यवाही करतांना उपरोक्त नमूद केल्याप्रमाणे मनरेगांतर्गत संरक्षक भिंतीचे काम करतांना शाळांचे प्राधान्यक्रम पाळण्याची आवश्यकता नाही.
- २) वरीलप्रमाणे ज्या शाळा/ अंगणवाड्यांच्या परिसरात मनरेगांतर्गत मजुरीप्रधान कामे करणे शक्य नाही, अशा ठिकाणी शाळेतील पात्र विद्यार्थी/कर्मचारी यांचे शेतावर/पडीक जमीनीवर मनरेगांतर्गत फळबाग लागवड/ वृक्षलागवड वा तत्सम अन्य मजुरीप्रधान (अकुशल) कामे घेऊन मनरेगांतर्गत शाळेसाठी संरक्षक भिंत बांधण्यासाठी अकुशल व कुशल खर्चावरील अनुक्रमे ६०:४० असे प्रमाण राखण्यात यावे. या प्रकारे अकुशल व कुशल खर्चावरील प्रमाण राखुन कार्यवाही करतांना उपरोक्त नमूद केल्याप्रमाणे मनरेगांतर्गत संरक्षक भिंतीचे काम करतांना शाळांचे प्रधान्यक्रम पाळण्याची आवश्यकता नाही.
- ३) ग्रामपंचायत पातळीवर मनरेगांतर्गत अनुज्ञेय विविध कामे आणि शाळेसाठी संरक्षक भिंतीचे काम यांच्या संयोजनातुन देखील शाळांसाठी संरक्षक भिंतीचे काम करता येईल.
- ४) ग्रामपंचायतीमध्ये मनरेगांतर्गतच्या कामांवरील प्रत्यक्ष खर्चानुसार उपलब्ध अतिरिक्त कुशल घटक वा संभाव्य अतिरिक्त कुशल घटक यांच्या मर्यादेत शाळेसाठी संरक्षक भिंतीचे काम करता येईल.
- ५) ग्रामपंचायत स्तरावर उपलब्ध विविध निधी जसे, वित्त आयोगाचा निधी, पेसांतर्गत उपलब्ध निधी, आमदार/खासदार यांचा विकास निधी, जिल्हा नियोजन समितीचा निधी, ग्रामपंचायतीचा स्वनिधी, सीएसआर व ज्या योजनेतर्गत शाळेसाठी संरक्षक भिंत हे काम अनुज्ञेय अशा सर्व केंद्रीय/ राज्यस्तरीय/ जिल्हास्तरीय योजना यांच्या अभिसरणातुन पुरक कुशल खर्च (Part-C) उपलब्ध करून देखील शाळेसाठी संरक्षक भिंत हे काम मनरेगांतर्गत

करता येईल. शाळेसाठी संरक्षक भिंत या कामांचा अकुशल घटकावरील खर्च (Part-A) आणि सदर खर्चाच्या प्रमाणात उपलब्ध कुशल घटकावरील खर्च (Part-B) मनरेगांतर्गत प्राप्त होईल.

३. जळगाव जिल्ह्यात मनरेगा योजनेतर्गत शाळेसाठी संरक्षक भिंत या कामाचे अभिसरणातुन मोठ्या प्रमाणावर कामे घेण्यात आली आहेत. त्यानुसार जळगाव जिल्ह्यातील मनरेगा योजनेतर्गत शाळेसाठी संरक्षक भिंत या कामाचे अंदाजपत्रक विचारात घेऊन नरेगा आयुक्त, नागपुर यांच्या कार्यालयामार्फत १०० मिटर इतक्या लांबीच्या कामाचे नमुना अंदाजपत्रक तयार करण्यात आले आहे. सदर नमुना अंदाजपत्रक आणि कामाचे डिझाईन परिशिष्ट “अ” म्हणुन सोबत जोडले आहे. मनरेगा योजनेसोबत अभिसरण, विविध कामांच्या संयोजनाव्दारे तसेच पुर्णपणे मनरेगांतर्गत अशा माध्यमातुन शाळेसाठी संरक्षक भिंतीच्या कामांचे वेगवेगळे डिझाईन तयार करून आर्थिकदृष्ट्या किफायतशीर होईल असे नमूना अंदाजपत्रक नरेगा आयुक्त, नागपुर या कार्यालयामार्फत तयार करून शासनस्तरावर, क्षेत्रीय कार्यालयांना आणि Mahaegs संकेतस्थळावर तातडीने उपलब्ध करून द्यावेत.

४. शासन आदेशान्वये वेळोवेळी विहीत केलेल्या आदेशानुसार मनरेगांतर्गत शाळेसाठी संरक्षक भिंतीच्या कामांचे अंदाजपत्रक तयार करणे, तांत्रिक मान्यता देणे आणि प्रशासकीय मान्यता देणे याबाबतची कार्यवाही क्षेत्रीय स्तरावर करण्यात येईल.

५. मनरेगांतर्गत शाळेसाठी संरक्षक भिंतीचे काम करण्याबाबतचा प्रस्ताव तयार करून सदर प्रस्ताव संबंधीत ग्रामपंचायतीकडे सादर करण्याची कार्यवाही संबंधीत शाळेच्या मुख्याध्यापकांमार्फत करण्यात येईल. संबंधित ग्रामपंचायतीच्या ग्रामसेवकांनी सदर प्रस्तावानुसारच्या कामांचा मनरेगा योजनेच्या वार्षिक पुरवणी कृती आराखड्यामध्ये तातडीने समावेश करून घेण्याची कार्यवाही करावी. सदर कामे त्याच आर्थिक वर्षात सुरु होतील, याकरीता संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांच्याकडे संबंधित मुख्याध्यापक/ ग्रामसेवक/ ग्रामरोजगार सेवक संयुक्तपणे पाठपुरावा करतील. तसेच, उपरोक्त प्रमाणे ग्रामपंचायतींमार्फत प्राप्त शाळेसाठी संरक्षक भिंतीच्या कामांच्या प्रस्तावांकरीता तातडीने तांत्रिक मान्यता, प्रशासकीय मान्यता आणि कार्यरिंभ आदेश देण्याची कार्यवाही संबंधित कार्यक्रम अधिकारी आणि संबंधित तांत्रिक अधिकारी यांच्यामार्फत करण्यात येईल.

६. मा. राज्य मंत्रिमंडळाच्या निदेशानुसार सदर शासननिर्णय निर्गमित करण्यात येत असल्याने विविध विभागांच्या सर्व संबंधित शासकीय अधिकारी/ कर्मचारी आणि नरेगा कक्षातील कर्मचारी यांनी सदर शासननिर्णयानुसार प्राथम्याने कार्यवाही करावयाची आहे.

७. सदर शासननिर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या [www.maharashtra.gov.in](http://www.maharashtra.gov.in) या संकेतस्थळावर उपलब्ध असुन त्याचा संगणक संकेतांक २०२३०७२६१६०६५२८३१६ असा आहे. सदर आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

SANJANA  
PRADEEP KHOPDE

Digitally signed by SANJANA PRADEEP KHOPDE  
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=PLANNING  
DEPARTMENT, serialNumber=400032, st=Maharashtra,  
23,20-1622674166279e51cd3f1ccde10b61ce9868a859260375a  
1bb3c5f88921d998  
pseudonym=2911D7031787EE1B33E937FE23AA8741D421E4,  
serialNumber=5835A30DD40A2D86C8283FB5D7BCF513D6EB  
BB4EFF8873DE0EAECC934DB5, cn=SANJANA PRADEEP KHOPDE  
Date: 2023.07.26 16:09:54 +05'30'

( संजना खोपडे )  
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

- मा.राज्यपाल यांचे सचिव,राजभवन,मुंबई.
- मा.मुख्यमंत्री,महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव,मंत्रालय,मुंबई.

३. मा.उप मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव,मंत्रालय,मुंबई.
४. मा.मंत्री (रोहयो) यांचे खासगी सचिव,मंत्रालय,मुंबई.
५. सर्व मा.मंत्री यांचे खासगी सचिव,मंत्रालय,मुंबई.
६. मा. विरोधी पक्षनेते, विधान परिषद यांचे खासगी सचिव,विधानभवन,मुंबई.
७. मा. विरोधी पक्षनेते, विधानसभा यांचे खासगी सचिव,विधानभवन,मुंबई.
८. मा. समिती प्रमुख, महाराष्ट्र विधानमंडळ रोहयो समिती, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
९. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन यांचे सहसचिव,मंत्रालय,मुंबई.
१०. सर्व अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग (माहिती व आवश्यक कार्यवाहीकरीता).
११. सर्व विभागीय आयुक्त.
१२. आयुक्त, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना-महाराष्ट्र, नागपूर.
१३. सर्व जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक (मगांराग्रारोहयो).
१४. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद तथा सहजिल्हा कार्यक्रम समन्वयक (मगांराग्रारोहयो).
१५. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई (प्रसिद्धीकरीता.)
१६. सर्व उपायुक्त (विकास).
१७. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
१८. सर्व सहसचिव/उपसचिव /अवर सचिव/ कार्यासन अधिकारी, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१९. सर्व तहसलिदार व गट विकास अधिकारी.
२०. निवडनस्ती-कार्यासन रोहयो-६अ.

શાસન નિર્ણય, નિયોજન વિભાગ, શેરથો પ્રધાંગ, કુ. મગારો-2023 | પ્રકૃ. 137 | શેરથો-૬૩  
દિનાંક 25 જુલૈ, 2023, સોબતચે પરિશીલન 'અ'

## Type Estimate

Type Estimate for Construction of Compound Wall 100 Mtr  
Length = 100.00 Rmt.

Year - 2023-24

Amount of Rs. 10,91,394/- Only.

## ABSTRACT

**Name of work :-**

### Type Estimate for Construction of Compound Wall 100 Mtr

| S.N. | Item of Work   | Quantity | Rate     | Unit | Amount    | Labour Rate | Unskilled Amount | Skilled Amount |
|------|--|----------|----------|------|-----------|-------------|------------------|----------------|
| 1    | 2  | 3        | 4        | 5    | 6         | 7           | 8                | 9              |
| 1    | Excavation in earth for all sorts of soil & silt, lime, shadu, sand/ grit, such types of strata including dressing and conveying the excavated material by head and upto a distance of 10m and laying or spreading or filling in furrahas in layers of 30cm thick upto lift of 1.50m as directed. (A) Excavation - (In General) Rate for the area EGS CSR Item No. 1A  | 75.87    | 116.02   | Cum. | 8802.00   | 116.02      | 8802.00          | 0.00           |
| 2    | Providing soling using 80 mm size trap metal in 15 cm. layer including filling voids with Crushed sand/grit, ramming, watering etc. complete PWD SSR 21.40   | 9.54     | 1308.60  | Cum. | 12484.00  | 392.40      | 3743.00          | 8741.00        |
| 3    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete in M-10 of trap/ granite/ quartzite/ gneiss metal for foundation and bedding including bailing out water, formwork, laying/pumping, compacting, roughening them if special finish is to be provided, finishing if required and curing complete, with fully automatic micro processor based PLC with SCADA enabled reversible Drum Type mixer/concrete Batch mix plant (Pan mixer) etc. complete. With natural sand/V.S.I. quality Artificial Sand PWD SSR Item No 24.01  | 6.21     | 5247.00  | Cum. | 32584.00  | 1454.40     | 9032.00          | 23552.00       |
| 4    | Providing and laying in situ/Ready Mix cement concrete M-20 of trap / granite /quartzite/ gneiss metal for R.C.C. work in foundations like raft, strip foundations, grillage and footings of R.C.C. columns and steel stanchions etc. including bailing out water, formwork, laying/pumping cover blocks, compaction and curing roughening the surface if special finish is to be provided (Excluding reinforcement and structural steel) etc. complete, with fully automatic micro processor based PLC with SCADA enabled reversible Drum Type mixer/ concrete Batch mix plant (Pan mixer) etc. complete. With natural sand/V.S.I. quality Artificial Sand PWD CSR Item No. 25.11                                 | 14.18    | 6393.60  | Cum. | 90687.00  | 1899.00     | 26935.00         | 63752.00       |
| 5    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete M-20 of trap / granite /quartzite/ gneiss metal for R.C.C. columns as per detailed designs and drawing or as directed including centering, formwork, cover blocks, laying/pumping, compaction and roughening the formed surfaces with cement mortar 1:3 of sufficient minimum thickness to give a smooth and even surface or roughening if special finish is to be provided and curing etc. complete,(Excluding reinforcement and structural steel),with fully automatic micro processor based PLC with SCADA enabled reversible Drum Type mixer/ concrete Batch mix plant (Pan mixer) etc. complete. With natural sand/V.S.I. quality Artificial Sand | 4.65     | 6302.78  | cum  | 29263.00  | 1500.30     | 6970.00          | 22313.00       |
| 6    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete M-20 of trap / granite /quartzite/ gneiss metal for R.C.C. beams and lintels as per detailed designs and drawings or as directed including centering, formwork, cover blocks, laying/pumping, compaction and roughening the surface if special finish is to be provided and curing etc. complete. (Excluding reinforcement and structural steel). with fully automatic micro processor based PLC with SCADA enabled reversible Drum Type mixer/ concrete Batch mix plant (Pan mixer) etc. complete. With natural sand/V.S.I. quality Artificial Sand PWD Item No 25.60   | 6.49     | 11042.10 | cum  | 71619.00  | 4576.50     | 29683.00         | 41936.00       |
| 7    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete M-15 of trap/ granite/quartzite/gneiss metal for coping to plinth or parapet, moulded or chamfered as per drawing or as directed including steel centering, plywood/ steel formwork compacting, roughening them if special finish is to be provided, finishing uneven and honeycombed surface and curing etc. complete. The Cement Mortar 1:3 plaster is considered for rendering uneven and honeycombed surface only. Newly laid concrete shall be covered by gunny bag, plastic, tarpaulin etc. (Wooden centering will not be allowed.) PWD SSR Item No 24.16  | 2.09     | 5723.10  | cum  | 11952.00  | 1600.20     | 3342.00          | 8610.00        |
| 8    | Providing and fixing in position TMT - FE - 500 bar reinforcement of various diameters for R.C.C. pile caps, footings, foundations, slabs, beams columns, canopies, staircase, newels, chajjas, lintels pards, copings, fins, arches etc. as per detailed designs, drawings and schedules, including cutting, bending, hooking the bars, binding with wires or tack welding and supporting as required complete. PWD Item No 26.33   | 1.92     | 80732.70 | Mt.  | 154870.00 | 10585.80    | 20307.00         | 134563.00      |

|           |   |        |         |      |            |         |           |           |
|-----------|---|--------|---------|------|------------|---------|-----------|-----------|
| <b>9</b>  | Providing fly ash brick masonry with conventional/ I.S. type bricks in cement mortar 1:6 in superstructure including striking joints, raking out joints, watering and scaffolding etc. Complete PWD Item No. 27.13  | 41.77  | 6395.40 | Sqm. | 267123.00  | 1534.50 | 64093.00  | 203030.00 |
| <b>10</b> | Providing internal cement plaster 12mm thick in single coat in cement mortar 1:5 without neeru finish to concrete or brick surfaces, in all positions including scaffolding and curing etc. complete. PWD Item No 32.03   | 200.00 | 243.90  | Sqm. | 48780.00   | 183.60  | 36720.00  | 12060.00  |
| <b>11</b> | Providing and applying two coats of exterior weather shield paint of approved manufacture and of approved colour to the plastered surfaces including cleaning ,preparing the plaster surface ,applying primer coat ,scaffolding if necessary, and watering the surface for two days etc complete.<br>NOTE: For Item No. 15 to 18 prior approval of Superintending Engineer will be necessary PWD Item No. 35.24   | 400.00 | 265.50  | Sqm. | 106200.00  | 154.80  | 61920.00  | 44280.00  |
| <b>12</b> | Providing sand faced plaster externally in cement mortar using approved screened sand, in all positions including base coat of 15 mm thick in cement mortar 1:4 using waterproofing compound at 1 kg per cement bag curing the same for not less than 2 days and keeping the surface of the base coat rough to receive the sand faced treatment 6 to 8 mm thick in cement mortar 1:4 finishing the surface by taking out grains and curing for fourteen days scaffolding etc.complete. PWD Item No. 32.11 | 200.00 | 575.10  | Sqm. | 115020.00  | 370.80  | 74160.00  | 40860.00  |
| <b>13</b> | Providing and fixing mild steel grill gate with angle iron frame 65mm x 65mm x 10mm with iron bars at 150mm C/C and diagonal flats as per the detailed drawing including hinges, pivot block locking arrangement, welding riveting and oil painting of three coats of approved shade Weight of gate 35 Kg/Smt. PWD Item No. 44.10   | 3.78   | 2871.00 | Sqm. | 10852.00   | 452.70  | 1711.00   | 9141.00   |
| <b>14</b> | Providing and applying two coats of textured synthetic paint of approved shade and quality and one coat of primer before applying textured paint including scaffolding if necessary preparing surface by thoroughly cleaning oil, grease, dirt and other materials as required, etc. complete. PWD Item No 35.24  | 3.78   | 146.70  | Sqm. | 555.00     | 25.20   | 95.00     | 460.00    |
| <b>15</b> | Display Board   | 1.00   | 5000.00 | No   | 5000.00    | 0.00    | 0.00      | 5000.00   |
|           | <b>Total Amount</b>   |        |         |      | 965811.00  |         | 347513.00 | 618298.00 |
| <b>16</b> | <b>Material Quality Control Testing Charges</b>   |        |         |      |            |         |           |           |
|           | <b>For Bricks</b>   | 1.00   | 2175.00 | Test | 2175.00    |         |           | 2175.00   |
|           | <b>For C.C. Cubes</b>   | 4.00   | 690.00  | Test | 2760.00    |         |           | 2760.00   |
|           | <b>Total Amount</b>   |        |         |      | 970746.00  |         |           | 623233.00 |
| <b>17</b> | <b>Add GST 18%</b>  |        |         |      | 112181.94  |         |           | 112181.94 |
| <b>18</b> | <b>Royalty Charges for Materials</b>  |        |         |      |            |         |           |           |
|           | Metal   | 15.38  | 216.18  | Cum  | 3325.00    |         |           | 3325.00   |
|           | Sand  | 25.40  | 237.37  | Cum  | 6029.00    |         |           | 6029.00   |
| <b>19</b> | <b>Grand Total</b>  |        |         |      | 1092281.94 |         | 347513.00 | 744788.94 |

## MEASUREMENTS

Name of work :-

**Type Estimate for Construction of Compound Wall 100 Mtr**

| S.N. | Item of Work  | No. | L      | B    | D              | Quantity          |
|------|---|-----|--------|------|----------------|-------------------|
| 1    | 2   | 3   | 4      | 5    | 6              | 7                 |
| 1    | Excavation in earth for all sorts of soil & silt, lime, shadu, sand/ grit, such types of strata including   |     |        |      |                |                   |
|      | For Column  | 30  | 1.20   | 1.20 | 1.20           | 51.84             |
|      | Joint Column  | 10  | 1.20   | 1.20 | 1.20           | 17.28             |
|      | Gate Column   | 2   | 1.50   | 1.50 | 1.50           | 6.75              |
|      |   |     |        |      | <b>Total =</b> | <b>75.87</b> Cum. |
| 2    | Providing soling using 80 mm size trap metal in 15 cm. layer including filling voids with Crushed   |     |        |      |                |                   |
|      | For Column  | 30  | 1.20   | 1.20 | 0.15           | 6.48              |
|      | Joint Column  | 10  | 1.20   | 1.20 | 0.15           | 2.16              |
|      | Gate Column   | 2   | 1.50   | 1.50 | 0.20           | 0.90              |
|      |   |     |        |      | <b>Total =</b> | <b>9.54</b> Cum.  |
| 3    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete in M-10 of trap/ granite/ quartzite/ gneiss   |     |        |      |                |                   |
|      | Column  | 30  | 1.20   | 1.20 | 0.10           | 4.32              |
|      | Joint Column  | 10  | 1.20   | 1.20 | 0.10           | 1.44              |
|      | Gate Column   | 2   | 1.50   | 1.50 | 0.10           | 0.45              |
|      |   |     |        |      | <b>Total =</b> | <b>6.21</b> Cum   |
| 4    | Providing and laying in situ/Ready Mix cement concrete M-20 of trap / granite /quartzite/ gneiss metal for R.C.C. work in foundations like raft, strip foundations, grillage and footings of R.C.C. columns and steel stanchions etc. including bailing out water,  |     |        |      |                |                   |
|      | Column  | 30  | 1.00   | 1.00 | 0.30           | 9.00              |
|      | Joint Column  | 10  | 1.20   | 1.20 | 0.30           | 4.32              |
|      | Gate Column   | 2   | 1.20   | 1.20 | 0.30           | 0.86              |
|      |   |     |        |      | <b>Total =</b> | <b>14.18</b> Cum  |
| 5    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete M-20 of trap / granite /quartzite/ gneiss metal for R.C.C. columns as per detailed designs and drawing or as directed including centering, formwork, cover blocks, laying/pumping, compaction finishing the formed surfaces with cement mortar 1:3 of sufficient minimum thickness to |     |        |      |                |                   |
|      | Column  | 30  | 0.23   | 0.23 | 2.00           | 3.17 Cum          |
|      |   | 10  | 0.23   | 0.23 | 2.00           | 1.06 Cum          |
|      | Gate Column   | 2   | 0.23   | 0.45 | 2.00           | 0.41 Cum          |
|      |   |     |        |      | <b>Total =</b> | <b>4.65</b> Cum   |
| 6    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete M-20 of trap / granite /quartzite/ gneiss metal for   |     |        |      |                |                   |
|      |   | 1   | 100.00 | 0.23 | 0.30           | 6.90              |
|      | For Gate  | 2   | 2.00   | 0.23 | 0.45           | 0.41              |
|      |   |     |        |      |                | 7.31              |
|      | Ded.  | 40  | 0.23   | 0.30 | 0.30           | 0.83              |
|      |   |     |        |      | <b>Total =</b> | <b>6.49</b> Cum   |
| 7    | Providing and laying Cast in situ/Ready Mix cement concrete M-15 of trap/ granite/quartzite/gneiss metal for  |     |        |      |                |                   |

|    |   |    |        |                |                |                |      |
|----|---|----|--------|----------------|----------------|----------------|------|
|    |   | 1  | 100.00 | 0.23           | 0.10           | 2.30           | cum  |
|    | Ded.  | 40 | 0.23   | 0.23           | 0.10           | 0.212          |      |
|    |   |    |        |                | <b>Net qty</b> | <b>2.09</b>    | cum  |
| 8  | Providing and fixing in position TMT - FE - 500 bar reinforcement of various diameters for R.C.C. pile      |    |        |                |                |                |      |
|    | Qty. I. No. 4+5+6+7   |    |        | 27.404         |                |                |      |
|    |   |    | x      | 70.00          | <b>1918.31</b> |                |      |
|    |   |    |        | Total =        | <b>1918.31</b> |                |      |
|    |   |    |        | OR =           | <b>1.92</b>    | Mt             |      |
| 9  | Providing fly ash brick masonry with conventional/ I.S. type bricks in cement mortar 1:6 in                 |    |        |                |                |                |      |
|    |   | 1  | 100.00 | 0.23           | 2.00           | 46.00          |      |
|    | Ded.  | 40 | 0.23   | 0.23           | 2.00           | 4.232          |      |
|    |   |    |        | <b>Net qty</b> | <b>41.768</b>  | sqm            |      |
| 10 | Providing internal cement plaster 12mm thick in single coat in cement mortar 1:5 without neeru finish       |    |        |                |                |                |      |
|    |   | 1  | 100.00 | 2.00           |                | <b>200.000</b> | sqm  |
| 11 | Providing and applying two coats of exterior weather shield paint of approved manufacture and of            |    |        |                | Total =        | <b>400.00</b>  | Rmt  |
|    |   | 2  | 100.00 | 2.00           |                | 400.00         |      |
|    |   |    |        |                |                |                |      |
| 12 | Providing sand faced plaster externally in cement mortar using approved screened sand, in all               |    |        |                |                |                |      |
|    |   | 1  | 100.00 | 2.00           |                | <b>200.00</b>  | Rmt  |
| 13 | Providing and fixing mild steel grill gate with angle iron frame 65mm x 65mm x 10mm with iron bars at 150mm |    |        |                |                |                |      |
|    |   | 1  | 1.80   | 2.10           |                | <b>3.78</b>    |      |
|    |   |    |        |                |                | <b>3.78</b>    | sqmt |
| 14 | Providing and applying two coats of textured synthetic paint of approved shade and quality and              |    |        |                |                |                |      |
|    |   | 1  | 1.80   | 2.10           |                | <b>3.78</b>    |      |
|    |   |    |        |                |                | <b>3.78</b>    | sqmt |
| 15 | Display Board   |    |        |                |                |                |      |
|    |   | 1  | x      | x              | x              | 1.00           | No   |

# धन्यवाद

